

ALGUNS VOLUMS MANUSCRITS DE LA BIBLIOTECA VATICANA RELATIUS A BENET XIII

La primera part d'aquesta recopilació d'estudis ofereix notícies sobre fons de la Biblioteca Apostòlica Vaticana relatius al Cisma d'Occident i a la seva repercutió en els països catalans, exceptuant, però, ja en el títol, els anys del pontificat de Benet XIII (1394-1423). Ara completem aquella informació amb el resultat de l'estudi de volums manuscrits de l'esmentada biblioteca pertanyents als anys que el dit pontífex passà en terres catalanes.

Vat. lat., 3934

AGREGAT DE TEXTOS RELATIUS AL CISMA D'OCCIDENT I AL CONCILI DE BASILEA.

Volum factici, recopilat en la forma actual i enquadernat vers mitjan s. XV, temps al qual sembla pertànyer la inscripció del llibre.

Enquadernació en pergamí. Superfície de 30'9 per 22'5 cm. La tapa de la portada és desenganxada; al seu centre hi ha una creu i la paraula *Varia*. Per això, el 10 juliol de 1978 el manuscrit és protegit amb una coberta de cartó, reforçada al llom, i lligada amb dues cintes. Les tapes primitives tenien dos tancadors de cordill, perduts, dels quals, però, hi ha restes visibles.

El llom és dividit en cinc sectors, d'acord amb el relligat. Al primer, hi ha etiqueta de paper, que diu: 3934; i a sota: *VARIA / CONCIL.BASIL./Creatio Card. non public./Electio Barenensis in Papam/ et alle* (lletra del XVI/XVII, tinta vermella). El segon sector, en blanc. Al tercer, hi ha nova etiqueta del s. XX: 3934 (timbrat). Manca part del pergamí de la secció quarta i cinquena.

A la cara interior de la primera tapa, a l'angle superior esquerre, etiqueta del s. XX: *Vat. lat. (imprès)/3934* (timbrat). Més al centre de la pàgina, etiqueta ovalada, del s. XVI-XVII: *E/N. 11. /3934*; a sota, i amb llaç vermell: *Vat. lat. /3934*.

Hi ha un foli de guarda entre cada tapa i el cos del volum. En el primer, recto, hi ha llista de les principals peces del volum, amb mà del s. XV-XVI: *Concili Basiliensis varia./Puncta quae-dam./Concillii Basiliensis varia./ 72 Copia cedulae quomodo reserventur cardinales in pectore./ 77 Testimonia. 111^{or}. Cardinalium de modo et forma quomodo/assumptus fuerit ad papatum d. Barenensis post mortem/Gregorii XI. 82 Testimonia alla super eodem 99/ 135 Petitiones factae pontifici contra eos qui frerunt pacem/factam per totam Germaniam et Regnum Hungarie in con/ventu Norimbergensi/145 Avisamenta super concordia factis in Norimberga./ 145 Tracta-tus compromissi super differentiis inter Magun/tinum ducem Bavariae et comitem palatinum Reni, etc./153 Capitula Ratisponensis conventus./166 Acta concillii provincialis Magdeburgensis./171 Statuta provincialia archiepiscopi Salzburgensis.*

L'actual cos del volum és format per plecs de paper de composició diversa. El conjunt té numeració única, amb xifres aràbigues, de l'1 al 181. Els actuals folis 131-170 havien format part anteriorment d'un altre volum, car, ultra la general, tenen una altra numeració pròpria; però no han conservat ací l'ordre que tenien en aquell conjunt, ans l'han invertit, car l'actual fol. 131 correspon al 375 primitiu; l'actual 153 a l'antic fol. 362, i el 165 modern al 352. La superfície dels folis és unitària: 30'5 per 21'7 cm. El fol. 1 és desenganxat.

Les peces relatives al Cisma d'Occident es troben als ff. 1-8 i als ff. 77-130.

Primer bloc. Ff. 1-8.

Els folis 1-8 són, en realitat, dos plecs independents, format cada un per dos fulls de paper doblats o quatre folis. En el primer plec, hi trobem la peça següent:

1. [AUCTORIS IGNOTI]: *Istud est consilium. An si papa Petrus de Luna, dampnatus in concilio constancensi (sic), viveret, vel alter ei subrogaretur, diceretur oriri novum scisma (sic); itaque haberet locum decretum 'Frequens', factum Constance, quando duo contendenter de papatu; et concluditur quod non.* F. 1^{r-v}.

Inc.: In nomine individue Trinitatis. Amen. Quorundam curiositas pocius ad sui ostentacionem inutilem introduct, et illa que clarum ex se...

Exp.: Persiste, igitur, unioni, spiritus sancti gratia (?) uno corde et ore sanctorum petrum deliberacione firmata, quoniam errore fundamento coherens edificat ad gehennam; desinio (?) per tuas II... (cf. pp. 196-197 d'aquest recull).

Al cap de la pàgina, hi ha aquesta nota personal: "Ita respondi domino cardinali sancti Marcelli (sic), [Antonio Casino]. 1428. Rome. 20. agusti" (sic). Al f. 2^{r-v} hi ha transcrit el decret *Frequens* del concili de Constança (9 oct. 1417). Després segueixen, escrits de la mateixa mà, alguns textos de diverses sessions del concili de Basilea (f. 2^v-3^r); resten en blanc la major part del f. 3^r i tot el 3^v. Vegeu les pp. 196-197 de la primera part.

El plec és escrit per un callígraf professional, amb gòtica cursiva bastarda, menuda, que ja té alguns trets humanístics. Caixa d'escriptura de 23'1 per 13'8 cm al fol. 2^{r-v}; 47 línies al f. 2^r. Filigrana, cérvol rampant (Briquet, 3296) en el full exterior (ff. 1 i 4); mitja lluna (Briquet, 5202) en el full interior (ff. 2-3), que, segons el mateix autor, seria del 1441, cosa que ajudaria a entendre els diversos estadis als quals corresponen els materials d'aquest volum.

2. [IGNOTI CONTRA BENEDICTUM XIII]: *Casus. Inclyitus aragonum rex Alfonsus petit a domino nostro papa quod, attenta eleccione facta in constancia in concordia, placet eidem sanctitati papatu et iuri suo cedendo et illum electum habilitando, et deum cum dominis cardinalibus eum in papam eligendo, dare ecclesie unionem.* F. 5^r-7^r. *Inc.:* Queritur, utrum, attentis duobus punctis, primo... *Exp.:* Unde, concluso ex his, quod dominus noster potest licite secundum deum, iura et bonam conscientiam peticionem domini regis mire (Finke: insuper) exaudire.

Text editat per Finke, ACC, IV, 221-228, el qual, però no recull, en general, les paraules que al manuscrit es troben al marge, tot i que afecten a la comprensió del text; així, manquen a la seva edició la paraula "casus" del títol o el "queritur utrum" de l'íncipit, etc.: i transcriu sistemàticament per "conditio" allò que calligraf "conclusio".

Correspon a aquest text un plec sencer, format per dos fulls de paper doblats. La lletra és la gòtica cursiva bastarda, pròpia de la càuria papal d'aleshores, en la qual, però, ja es comencaven d'introduir trets humanístics. La filigrana són els tres turrons inscrits en cercle i sobremuntats per una creu (Briquet, 11869). Caixa d'escriptura: 22'1 per 15 cm; 39 lín. al f. 6^r.

El text no és posterior al 5 de gener de 1418, i la còpia present és contemporània.

Els ff. 9-76 contenen textos del concili de Basilea.

Segon bloc. FF. 77-130.

Tot aquest conjunt sembla procedir del grup de Peníscola. Comença amb el *Casus trium cardinalium Italicorum datus Nicie per duos ex eis quatuor cardinalibus infrascriptis in fine*, ff. 77^r-80^v, al començament del qual trobem aquesta nota: "Yam est in primo et secundo libris". Pertany al procés informatiu encarregat per Pere el Cerimoniós l'any 1386 i ja ha estat publicat per Louis Gayet, *Le grand schisme d'Occident. II. Pièces justificatives* (París 1889), 1-26. Sobre el procés informatiu encarregat pel rei Pere el Cerimoniós l'any 1386, cf. també Noël Valois, *La France et le Grand Schisme d'Occident. Tome second* (París 1896), 210-5; i, sobretot, Michael Seidlmayer, *Die Anfänge des Grossen abendländischen Schismas* (Münster 1940), 115-7 i 221-4. Després ve:

3. MAGISTER PETRUS BERTRANDI: *Hec sunt puncta formata per dominum nostrum papam.* F. 82^r-86^r. *Inc.:* I. Utrum in presentis schismatis divisione aliqui vere schismatici ab ecclesia censeantur... *Exp.:* Ad .XIIII. punctum constat notorie (ex predictis, ratiflat) quod per sentenciam sacrilegam congregacionis pisane nec alias, vaccavit sedes apostolica a tempore circa quo dominus benedictus fuit ad apostolatum assumpus, et per consequens quisquis postea papa fieri voluit, ut foris fieri necesse fuit, VII. q.1., *Factus*. Predicta omnia subicio determinacioni domini nostri pape et ecclesie sacrosancte.

Aquest text es troba en un plec format per tres fulls de paper doblats (ff. 81-86); filigrana, balança (Briquet, 2399). La caixa d'escriptura és de 24'6 per 16 cm; 33 línies per pàgina. La lletra és gòtica cursiva, clara i elegant, jo diria que de l'autor o d'un secretari seu. L'atribució a Pere Bertran, que després fou compromissari de Casp, es basa en el fet que el seu nom figura, escrit de la mateixa mà que ha copiat tot el text, a l'angle inferior dret del f. 81^r (pàgina que, fora d'aquest nom, resta en blanc); i també en el fet que el mateix nom es repeteix al f. 86^v, escrit, sembla, de mà de Benet XIII.

És escrit de polèmica contra el concili de Pisa i més en concret contra la sentència condemnària de Benet XIII i Gregori XII. Cal, doncs, collocar-lo entorn del 1410. Si el títol no enganya, tracta dels punts en els quals el mateix Benet XIII hauria cregut que calia concentrar la polèmica contra aquell concili. Per això sembla interessant de transcriure'ls:

"I. Utrum in presentis schismatis divisione aliqui vere schismatici ab ecclesia censeantur".

"II. Utrum in eadem schismatis divisione aliqui vere catholicci in ecclesia et ab ecclesia reputentur".

"III. Utrum catholicci de iure se potuerint subtrahere ab illius obediencia, quem reputant verum papam".

"IV. Utrum absque pape licencia contra eius precepta licuerit predictis catholicis cum scismaticis participare".

"V. Utrum licuerit eisdem catholicis absque reconciliacione scismaticorum cum ipsis in spiritualibus comunicare".

"VI. Utrum predicti catholicci et scismatici potuerint insimul generale concilium celebrare".

"VII. Utrum auctoritate alterius vel utriusque contendencium de papatu possit utriusque partis insimul generale concilium celebrari".

"VIII. Utrum propter eorum multitudinem, aliis de ecclesia contemptis vel contradicentibus, potuerint absque pape licencia generale concilium celebrare".

"IX. Utrum absque pape licencia vel contra illam insimul congregati censeantur propter eorum multitudinem universalem ecclesiam representare".

"X. Utrum de iure potuerint, illum quem verum papam reputant, in sua congregacione vel pretenco concilio ad comparendum citare".

"XI. Utrum de iure potuerint eundem, quem verum papam reputant, non comperentem, tanquam scismaticum vel hereticum condempnare".

"XII. Utrum de iure potuerint ipsum papatu vel apostolica potestate privare".

"XIII. Utrum valuerint de iure supra ipsum vel eius potestatem aut personam, iurisdiccionem aliquam exercere".

"XIV. Utrum, stantibus premissis terminis, de iure valuerint ad alterius pape eleccioni (sic) procedere". F. 82^r.

Aquests són els catorze punts entorn els quals Benet XIII concentrà la seva polèmica contra el concili de Pisa. Com a mostra de les respostes i, per tant, del pensament de Pere Bertran, copiaré l'explicació unitària dels núms. III/V/VI: "Secundum fundamentum contra pretensem concilium pisum: nam cum scismaticis non potuit tueri (*sic*, teneri?) concilium .XXIIII., q. III., c. *Clericus*, et c. *Cum quibus*; .XI., q. III., c. *Antecessor* et c., *Quod predecessor*. Et nil mirum, nam cum scismatici sint extra ecclesiam et ab ea precisi .XXIIII., q. I., c. *Loquatur Alienus, Advocavit, Pudenda*, et c. *Scisma*, VII., q. I., *Scire*, non possunt intra ecclesiam durante eodem crimen reduci, .XXIIII., q. II., c. *Leguatur*, et c. *Dapnacionis* (*afegit al marge, amb signe de remissio ac/*: tum quia scismatici nullam possunt iureddicionem vel potestatem habere, .XXIIII., q. I., *Didicimus*, in principio, et *De scismaticis*, c. II); huic autem obstaculo non subest concilium celebratum Perpinianii per papam Benedictum". F. 44.

Segueixen dos folis escrits en francès, sense cap datació, sobre la convocatòria d'un concili no identificat.

4. BENEDICTUS XIII: [Allegaciones pro papa et contra rebellantes per quemdam venerabilem doctorem]. F. 90^r-96^r. Inc.: Quia, ut audio, (*afegit*: per quosdam rebellionis scismatici defensores) contra papam obiciuntur periurium propter cedulam iuratam in conciliu per eum, ut dicunt, minime observatam; fautoria scismatis, propter viam renunciacionis (*afegit*: utriusque) per eum a principio (*afegit*: sponte) non accep(ta)tam; heresis, propter dampnacionem huius vie, quam per eum tanquam illicitam asserunt reprobata, ex quibus ad excusandas excusacions in peccatis... Exp.: Unde, consequenter dicendum est ad secundum articulum questionis, quod hii de quibus agitur, crimen periurii incurrerunt... (*truncat ac/*).

L'anterior fragment es troba en un plec de paper, de cinc fulls doblats o deu folis, els actus als 89-98; la filigrana són els tres turons, sense cercle, presidit el del mig per una creu (Briquet, 11719). Encapçalant el f. 89^r, hi ha "Secundus quaternus", com si fos títol; escrit en la gòtica cursiva característica de la cancelleria de Benet XIII. Caixa d'escritura: 18'9 per 12'8 cm; 30 línies al f. 94^r, 31 al f. 94^v. El text és un escrit de polèmica contra la substracció d'obediència feta per França, pels seus cardenals i per la ciutat d'Avinyó l'any 1398. Comparada amb la del Vat. lat. 4904, f. 86^r-146^v, que és completa, la nostra còpia només correspon als ff. 86^r-90^v d'aquest. D'altra banda, la nostra ens permet de veure un treball de revisió del text per mitjà dels afegeits indicats al fragment inicial; sembla, doncs, que ens ofereix un text primitiu de base, en el moment d'ésser sotmès a rellaboració. Sobre aquesta obra, cf. Franz Ehrle, *Die kirchenrechtlichen Schriften Peters von Luna (Benedikts XIII)*, dins ALKGMA, VII (1900) 553571, tot i que no esmenta ni aquest exemplar ni el del Vat. lat. 4904 i per això desconeix el treball de rellaboració del text i els afegeits. Vegeu l'estudi de Josep Baucells en aquest volum.

5. [Procés informatiu sobre els orígens del cisma fet a Barcelona entre el maig i el setembre de 1379]. F. 99-114.

Plec únic, format de vuit fulls de paper doblats o setze folis. La filigrana és un rectangle amb creu inscrita al seu interior, el centre dels quals ho és també d'un cercle dibuixat dins el quadre; es torna a trobar a Vat. lat. 7110, ff. 59-70 i 77-80 i és desconeguda de Briquet. La cal·ligrafia és la gòtica bastarda de la cancelleria papal avinyonesa. Caixa d'escritura: 22 per 14'5 cm; entre 26 i 28 línies cada pàgina.

Hom pot veure l'índex de testimonis que declararen en aquell procés dins M. Seidlmayer, *Die Anfänge*, 219. En el nostre manuscrit hi ha els testimoniatges núm. XI (de Gil Sánchez Muñoz, senior, ff. 99^r-101^v), XII (de Guillem Morer, ff. 102^r-108^v) i XIII (de Lope Inigo de Uxué, degà de Santa Maria de Tudela, ff. 109^r-111^r) del procés esmentat. Si comparem el text d'ací amb el conservat al Vat. lat. 7110, ff. 76^v-78^v, 79^r-84^v i 85^r-86^v, ens adonarem que el del nostre manuscrit és posterior, car ja hi trobem incorporades al text les frases que en aquell resulten clarament afegeits, al marge o entre línies, en treball de revisió, cosa ben clara en el testimoni XI, que en el nostre text diu així: *Deposicio Egidii Sancii Munionis, legum doctoris, facta medio iuramento, super pretensa impressione Romanorum adhibita in eleccione domini Bartholomei, barense archiepiscopi, qui papam Urbanum VI. se nominat*, f. 99^r. A diferència del Vat. lat. 7110, no hi ha en el nostre les notes marginals valoradores de les deposicions ni les referències a la numeració de les preguntes; sí, només, la indicació de l'ordinal que correspon a cada testimoni en el procés (així, al f. 99^r, marge interior, a l'alçada de la primera línia, "undecimus testis"; al mateix lloc del f. 102^r, "Duodecimus testis"; i al f. 109^r, "Testis. XIII"), i la numeració dels paràgrafs de cada deposició. A la descripció de l'esmentat Vat. lat. 7110 hi ha més notícies sobre aquests testimoniatges.

Vegeu les pp. 190-196 d'aquesta obra.

Tercer bloc. F. 115-130.

6. [MATTHEUS CLIMENT]: [Depositio testium, et prima fratris Alfonsi, olim episcopi Giennensis]. F. 115^r-130^v. Inc.: In nomine domini. Amen. Anno a nativitate eiusdem millesimo trescentesimo LXXIX°, indicacione secunda... die vero quarta marcii, in presencia mei, notarii infrascripti, reverendus in Christo pater dominus Alfonsus... Exp.: ... cum prenominatis testibus interfui signoque et nomine solitis signavi in fidem et testimonium omnium premissorum.

Et ego, Jacobus [quondam Johannis de Cambis de Papia], hic supra et in scriptis notatus, de mandato et commissione nobilis et egregi (sic) legum doctoris domini Mathei, ambaxatoris in curia Romana domini regis Aragonum, volentes de et super contentis in dicto instrumento dicti domini sancti Petri mortis tempore confessio, veritatem scire, accessi ad presenciam dicti domini Coriensis, nunc cardinalis sacri collegii, necnon dicti domini Nicholay de Cremona, testium in dicto instrumento nominatorum, et ab eisdem, habens in manibus [f. 128^r] copiam dicti instrumenti autentici et eis et cuiilibet ipsorum tradita et perfecta, habui et michi retulerunt contenta omnia et singula in dicto instrumento fore vera, et testes rogati ad premissa fuere prout appetet in dicto instrumento; in quorum testimonium, signum mei tabellionatus apposui hunc consuetum. Acta omnia hec anno, indicacione, pontificatus (sic), mense et die hic inferius per dictum Johannem notarium nominatis.

Aquest bloc és compost de la forma següent: un primer plec de dos fulls doblats (quatre

folios); un segon plec de tres fulls doblats (sis folis); un tercer, de dos fulls doblats (quatre folis) i un full doblat al final (dos folis). La filigrana és idèntica en tots: arc tens amb sageta (Briquet, 788). Caixa d'escriptura: 22'6 per 13 cm al f. 125^v; 21'1 per 12'5 al f. 116^v. Les línies oscil·len entre 19 al f. 117^v i 37 al f. 129^v. La lletra és gòtica bastarda, com la de la cancelleria d'A-vinyó d'aquells mateixos anys.

Cal tenir present que l'ordre actual dels fulls no correspon al dels testimonis en el procés, ans caldrà començar pels actuals ff. 129-130 i seguir pel 115 ss., car al f. 129^r hi ha el títol general: *Depositiones testium, et prima fratris Alfonsi, olim episcopi Giennensis;* al f. 130^v hi ha el segon testimoni (magister Adam de Estone), i al f. 115^r el tercer, que és el de Caterina de Suècia, filla de Santa Brígida; segueix al f. 116^v el quart (Thomas de Acerno, electus Lucertinus), i al 120^v el cinquè (Bartholomeus de Bononia, episcopus Racanatensis et Maceratensis); el sisè i darrer arriba al f. 125^r. Hom afegeix, a manera d'apèndix, la declaració del cardenal de Sant Pere, Francesco de' Theobaldeschi, feta abans de morir. Al marge d'aquestes declaracions, hi ha nombroses notes crítiques, gairebé polèmiques contra la versió romanista dels fets i favorables a la posició climentista.

Sobre Mateu Climent, cf. Franz Blumentzrieder, *Ein Bericht des Matthäus Clementis an Urban VI (ca. 1381) über seine Arbeiten zu dessen Gunsten in Aragonien*, dins "Studien und Mitteilungen aus dem Benediktiner- und dem Cistercienser-Orden", XXIX (1908), 580-587; Heinrich Fink, *Drei spanische Publizisten aus den Anfängen des Grossen Schismas. Matthäus Clementis, Nikolaus Eymerich, der hl. Vicente Ferrer*, dins "Gesammelte Aufsätze zur Kulturgeschichte Spaniens", I (1928) 174-195. Sobre la informació oficial romana, promoguda per Mateu Climent, que fou la primera de les que hom féu sobre els esdeveniments inicials del cisma, cf. Michael Seidlmayer, *Die Anfänge*, 208-210.

La darrera part del volum, a partir del f. 131, pertany al concili de Basilea i a alguns esdeveniments contemporanis d'Alemanya.

Vat. lat., 4003

APLEC DE DOCUMENTS I ANOTACIONS DE LA SECRETARIA DE BENET XIII.

Volum factici, format per diversos plecs o fulls, tots els quals semblen tenir el comú denominador de procedir de la secretaria personal de Benet XIII.

L'enquadernació actual és del s. XIX, amb cobertes de cartó i pergamí; 29'8 per 21'9 cm. Lliom llis que porta, primer, l'escut de Pius IX (1846-1878); després, una franja de pell rogenca, en la qual hi ha impreès, amb lletres daurades: *Vat/4003*; més avall, una etiqueta de paper, blava, de la Biblioteca Apostòlica Vaticana, en la qual hi ha, impreès: *Vat. lat. i sota, timbrat, 4003*.

A l'angle superior esquerre de la cara interior de la portada es repeteix l'etiqueta blava acabada de descriure.

Hi ha un full de guarda, en blanc, tant al començament com a l'acabament del volum.

El cos del llibre consta d'un foli en blanc no numerat i de 59 de numerats, sembla durant el s. XVII, distribuïts en cinc blocs diversos; superfície de 29 per 21'4 centímetres.

Primer bloc. Ff. 1-5.

És un plec format per tres fulls de paper doblats; el primer dels sis folis resta en blanc i no és numerat. Filigrana: cap i mig cos de lleó rampant (Briquet, 10460). Caixa d'escriptura: 21'1 per 12'7 cm; 22 línies al f. 1^v; 26 al f. 2^r.

1. *Negocia et tempora possent dividiri per dominum nostrum ut sequitur.* F. 1^r-3^v. *Inc.:* Primo, quod continuetur consilium iusticie diebus martis et iovis, in quo presideat dominus cardinalis Auxitanus, et interveniant... *Exp.:* Item, multa alia possent dici circa reformatiōnem huius curie et negociorum, de quibus dominus noster poterit plene et in secreto informari, si cum iuramento et ad partem et secrete interroget illos qui verissimiliter debent talia scire et de quorum conscientia et discrecione et fidelitate est confidendum. (*Amb lletra diversa: Probata*).

La cal·ligrafia s'assembla més a la de la cancelleria reial de Barcelona que a la gòtica cursiva

bastarda de la cancelleria papal contemporània, tal com sembla demostrar-ho el fet d'acabar amb l'abreviatura de "probata". Els fols. 4 i 5 resten en blanc.

L'escript fa la impressió d'ésser un projecte de reforma de la curia papal en el moment que Benet XIII, després del viatge a Itàlia (1408), es disposava a assentar-se un quant temps a Catalunya i s'havia de replantejar moltes coses, si volia que la seva lluita tingüés alguna perspectiva de futur. Per això el dataria a Perpinyà o a Barcelona, 1409-1410. La presència de Felip de Malla no permet de datar-lo en temps anteriors, car fins el març del 1408 havia estat estudiant a París.

Transcriurié els paràgrafs en què hi ha referències personals a personatges d'ací:

"Item, facta Aragonie expediantur per dominos cardinales Montis Aragonum et Sancti Georgii, et episcopos Valentimum, Maioricensem et Oscensem, ac Guillelmum Carbonelli. Et sit principalis promotor, dictus Guillelmus Carbonelli".

"Item, facta comitat[u]m Sabaudie, Fuxi et Armaniaci, et Francie, si occurrerint, expediantur per dominos cardinales Auxitanum, Tholosanum et Sancti Georgii, et habeant prothonotarium Flandrini, et episcopos Mimatensem, [f.1v] cum affuerit, et Condomiensem, et abbatem Fuxi, et magistrum Philipum de Malla. Et sit principalis promotor, cum effuerit, episcopus Mimatenensis, et in eius absencia, dictus Philipus Malla".

.....

"Item, facta Italie videantur per dominum cardinalem de Flisco, cum dominis patriarcha Antiocheno et fratre Ferdinando, et magistro Philipo de Medalia et Francisco de Aranda. Et sit principalis promotor dictus dominus Ffranciscus d'Aranda".

.....

[f. 2v] "Item, die mercurii, de mane, videtur quod esset bonum quod dominus noster exiret in parvo Tinello et daret audienciam pauperibus [f.3r], ita quod nec cardinales nec maiores intrarent, sed quod solum essent ibidem regens Cancellariam et reffendarii, et secretarii et advocatus, et procurator pauperum, qui deberent de novo creari, tales qui essent ad hoc dispositi, et elemosianrius; et quod introducerent et expedirent pauperes. Et de hoc sit principalis promotor dominus elemosinarius".

Segon bloc. Ff. 6-31.

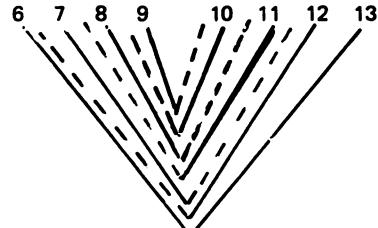
És format ara per tres (o restes de tres) quaderns, que distingiré amb les lletres a) (ff. 6-13), b) (ff. 14-23), i c) (ff. 24-31). Filigrana: tres turons i creu, amb tres lòbuls a cada un dels tres pals superiors; no és al Briquet. En canvi, ha estat trobada a Vila-real, en document datat l'any 1411 (cf. José M. Doñate Sebastià, *Filigranas del Archivo Municipal de Villarreal*, dins "Ligarzas", 5 (1973), 214, n. 145).

El quadern a) és format actualment pels ff. 6-13; però, tal com el lector pot veure ací i més amunt en la p. 64, aquests vuit folis són només les restes dels setfulls doblats (per tant, catorze folis), que formaven aquest plec; sembla que d'aquell conjunt més primitiu només resta sencer el full més exterior. El quadern b) és format per cinc fulls de paper doblats, els deu folis del qual es conserven íntegres; i el quadern c) ho és per quatre fulls també doblats, també sencers. En els fulls conservats hi ha les peces següents:

2. [PETRI COMOLLIS]: *Die veneris, que fuit quinta mensis septembbris ano (sic) domini M⁰ CCCC⁰ X⁰, Terracone, dominus noster papa, in consilio suo, presentibus domino cardinali Sancti Georgii, Episcopo Oscensi, et Francisco de Aranda, ordinavit sequencia. F. 6^{r-v}.*

a) "Primo, quod super recessum ipsius domini nostri et modo, provideretur quod familiaries sint armati, et eques".

b) "Item, quod scribatur preceptor de Castellot, quod acceleret adventum suum ad dominum nostrum, omnibus dimissis".

- c) "Item, quod administrator Dertuse scribat iterum illis de Calataubio, sciendo ab eis si debent venire vel ne, et si venire debent, accelerent".
- d) "Item, scribatur fratri Ludovico de Gualbes" (*l'esborrany del f. 34 afegeix*: per unam personam affidatam).
- e) "Item, scribatur comendatori de Cantavetula, quod veniat ad asociandum dominum nostrum per aliquod tempus".
- f) "Item, ordinetur quod in exitu domini nostri curiales omnes, quantum possibile sit, vadant vel simul vel saltim quod infra unam dietam, communiter computatam (*corr. computam*) a loco in quo dominus noster erit, teneant iter suum".
- g) "Item, detur ordo quod omnia capita officiorum et eorum servitores qui habent vadia vel habent beneficia sufficiencia, provideant sibi de arnesis".
- h) "Item, est providendum de navigiis pro raubis portandis, taliter quod sine periculo istius gallote vel sarracenorum possint navigare".
- i) "Item, avisentur milites de Calatrava ispani, qui sunt hic Terracone, quod provideant sibi de armis et equis".
- j) "Provideatur ante recessum domini nostri de Terracone in sequentibus:
- aa) "Primo, super reformacione ecclesie Terraconensis.
- bb) "Item, super suplicationibus civitatis.
- cc) "Item, in negocio grecorum.
- dd) "Item, quod expediatur Richardus (*l'esborrany del f. 34 de la Girardus, ratllat*), qui vadit in Angliam et Scociam (*a l'esborrany esmentat manca Angliam...*).
- ee) "Item, est providendum in reformacione penitenciarie, et debet haberি relacio a Petro Maleti (*l'esborrany afegeix*: et Petro de Cintillis).
- ff) "Item, est providendum circa reformacionem cancellerie.

gg) "Item, quod habeantur .III|^{or}. vel .V. scriptores, qui scribant materias tangentes ne-gocia ecclesie. Et sit eorum rector et capud (*sic*), Simon Salvatoris, in distribucione et correccione ipsarum scripturarum; faciat eis providerit de vadis suis Petrus Comollis; et continue sollicitet ipsos scriptores, si scribunt vel ne, et deficientes corrigat, et habeat eos de novo".

Lletra autògrafo de Pere Comolls. Es la versió en net de les anotacions o esborrany de la mateixa sessió, conservat en aquest manuscrit, f. 34^{1-V}; les diferències principals són assenyalades al seu lloc. Caixa d'escriptura, 29'1 per 15'1.23 línies al f. 6^r.

Al marge consten les persones encarregades de realitzar o fer realitzar les ordinacions pa-pals. Normalment, quan els acords que ha de realitzar una sola persona són més d'un, unes línies que convergeixen en el nom assenyalen l'abast de les responsabilitats; així, de la a) fins a la f) requeien en el bisbe d'Osca, Domènec Ram, indicat ací amb la paraula "Oscensis"; la g) en "P. Comollis" (Pere Comolls); la h) (i potser la següent) en "Julianus de Loba"; els punts aa)-cc} eren encarregats conjuntament als "Dominii Montisaragonum et Sancti Georgii", cardenals Juan Martínez de Murillo i Carlos de Urries; el punt dd) requeia en el ja esmentat "dominus Sancti Georgii"; el gg) en "Simon Salvatoris, Petrus Comollis". Sobre aquest darrer punt, el lector pot veure allò que dic més avall, en introduir la descripció del Vat. lat. 4904 i tota la descripció del Barb. lat., 870, que ha conservat molts vestigis de la forma com hom portà a compliment aques-ta prescripció.

3. Die iovis, XIth dicti mensis septembris, presentibus supradictis, fuit ordinatum per domi-num nostrum quod sequitur. F. 6^V. "Quod dominus cardinalis Sancti Georgii, episcopi Segunti-nus, Senescensis, Baiocensis et Oscensis; elemosinarius, Simon Salvatoris, Johannes Munionis, Petrus Maleti, Michael Lobera, et auditor domini Sancti Georgii, videant bene et ordinent quid debeant dici, fieri et responderi hiis que proponentur in Castellam (*sic*) per anticardinalem Ba-rensem, ex parte intrusi Bononiensis".

També és autògraf de Pere Comolls. Cf. Vat. lat. 4904, f. 312-331.

4. Anno domini M CCCC XIIth (afegit: in) Peniscola et die XII mesis (sic) agusti (sic), do-minus noster papa mandavit michi, Petro Comollis, presentibus dominis episcopo Oscensi et Franciso d'Aranda, facerem (sic) memorialia continue secundum quod occurserent negotia, et mandavit facere statim de sequentibus. F. 7^r. "Et primo, quoniam idem dominus noster delibe-raverat recipere ad manus suas tercias deciminarum in toto regno Castelle anno proxime futuro, videlicet M.CCCC.XIIIIth, et super hoc scribere et avissare (sic) reginam Castelle. Ordinavit su-pradicte die quod erat melius expectare (afegit: quod) rex Aragonie esset in regno Castelle cum dicta regina simul, et fient tunc melius negotia."

Autògraf de Pere Comolls.

Ff. 7v-11v, en blanc.

5. [PETRI COMOLLIS]: [*Notulae de re oeconomica*].

"Infrascripta debent restituvi domino nostro pape per dominum Julianum de Loba, quoniam non sunt de recepta dicti Juliani:

"Primo, redditus episcopatus Aztoricensis (*sic*).

"Item, .CCC. duplas quas retinet Barchinonensis.

"Item, argentum episcopi Burgensis.

"Item, quidquid debetur de preceptoria d'Orilla (*sic*).

"Item, de communibus serviciis episcopi Zamorensis et aliorum".

És mig full de paper enganxat al f. 12 ; amida 16'2 de llarg per 21'3 cm d'ample. Ha conservat la filigrana, que és un cap d'unicorn (Briquet, 1579).

La referència als rèdis del bisbat d'Astorga sembla indicar que aquest apunt pertany a l'any 1413, any en el qual vacà aquell bisbat, cf. Augusto Quintana Prieto, *La diócesis de Astorga durante el Gran Cisma de Occidente*, dins "Anthologica Annuu", XX (1973), 131-132.

6. *Imposicio novi subsidii de anno domini M⁰.CCCC⁰.XIII¹⁰. F. 12^r-14^r.*

"Apud Sanctum Matheum (*sic*), Dertusensis diocesis, kalendis octobris pontificatus sanctissimi domini nostri pape Benedicti XIII anno vicesimo, idem dominus noster, ut expensaram sarcinam, quam ipsum, nedum scismatis, sed pestiferi subscismatis extirpacioni, et ecclesie sacrosancte unionem procurandam et dante domino assequendam subire oportet et eciam oportebit, supportare valeret... "(segueix la part relativa a Castella, f. 12^v-13^v, que es redueix al següent: procediment per a rebre 25.000 francs francesos d'or, en concepte de subsidi, del clergat menut de Castella).

(Al marge: Aragonie): "Eciam apud Sanctum Matheum, kalendis octobris anno quo supra, idem dominus noster, eisdem de causis, universis et singulis personis ecclesiasticis, secularibus et regularibus, exemptis et non exemptis, redditus et proventus ecclesiasticos obtinentibus in Tarragonensi et Cesaraugustana provinciis ac ecclesiis civitatibus (*sic*) et diocesis Maioricensis et Elensis, quatenus regna et terras domini regis Aragonum dicioni subiecta concernunt, preterquam dominis archiepiscopis ac magistris, prioribus, preceptoribus ac fratribus miliciarum Hospitalis Sancti Johannis Jerosolimitani ac domus beate Marie de Muntesia et Sancti Georgii ac Sancti Jacobi de Spata et Calatrave, quos exemit in hac parte, generale subsidium imposuit isto modo, videlicet: cuilibet ex dictis personis ecclesiasticis, obtinentibus redditus ecclesiasticos in uno vel pluribus beneficiis, eciam huiusmodi beneficia, canonicatus et prebende, dignitates [v] eciam abbaciales et personatus, perpetue administraciones vel officia aut parochiales ecclesie, aut alia quecumque beneficia, cum cura vel sine cura forent, quindecim librarum monete in partibus quibus consistunt currentis, secundum decime taxationem, valorem annum non excedentes, unum solidum; cuilibet vero in uno vel pluribus similibus beneficiis, redditus dictarum quindecim librarum usque ad viginti quinque librarum summam excedentes, unum solidum et sex denarios; cuilibet autem ex dictis personis obtinentibus redditus ecclesiasticos huiusmodi viginti quinque librarum summam excedentes, duos solidos; cuilibet autem ex personis eisdem, redditus ecclesiasticos ultra quinquaginta et usque ad summam centum librarum valorem dumtaxat excedentes, obtinentibus, tres solidos; persone autem obtinenti in uno vel pluribus beneficiis, ut prefertur, redditus ecclesiasticos valorem centum librarum in quacunque summa excedentes, quatuor solidos monete in illis partibus currentis pro qualibet libra illius summe librarum ad quam in decima redditus ecclesiastici huiusmodi, cuilibet persone ex predictis illos obtinenti, taxati fuerint, etc; solvendi medietatem die prima aprilis, et alias medietatem prima die septembres mensium proxime futurorum, prout in quibusdam apostolicis [litteris] sub dicta data kalendis octobris pontificatus eiusdem domini nostri pape anno vicesimo inde confectis literis plenius continetur".

(Subsidi imposat als bisbes). "Subsequenter vero, apud Sanctum Matheum .VIII¹⁰. kalendas octobris, pontificatus anno vicesimo, dominus noster papa singulis archiepiscopis et episcopis regnorum Castelle et Aragonie, quos a dictis subsidiis exhemit, ut prefertur, subsidium particolare tamen eciam imposuit in hunc qui sequitur modum et secundum quantitates inferius annotatas".

.....

[f. 13^v] "Eodem modo fuit scriptum et impositum subsidium prelatis Aragonie, cui libet secundum quantitates inferius annotatas. Et primo, archiepiscopo Terracone, .II. milia florenorum; episcopo Valentino, .III.milia flor.; episcopo Barchinone, M. flor.; episcopo Maioricensi, .VIII. centum flor.; episcopo Segobricensi, M.flor.; episcopo Gerundensi, M.flor.; episcopo Urgellensi, M.flor.; episcopo Vicensi, M.flor.; episcopo Tironensi, .VI. centum flor.; episcopo Oscensi, .V. centum flor.; episcopo Elnensi, .V. centum flor.; abbat Montserrat, M. flor".

[f.14^r] "Archiepiscopo Cesaraugustano; episcopo Dertusensi; episcopo Ilerdensi: sanctissimus dominus noster retinet".

Gòtica cursiva bastarda. 21'6 per 14^{cm}, 42 lín. al f. 13^r.

7. *Die iovis, XXVI mensis marci anno domini M^o CCCC^o XVI^r, Peniscole, presente domino Francisco d'Aranda, ordinavit sequencia (canvia la ploma), eo quod dicebatur quod rex Aragonie erat mortuus. F. 14^v. "Primo, quod Bartholomeus Baiuli iret cum litteris Barchinonam pro consiliariis civitatis, cardinali Tolosano, episcopo et nonnullis aliis, quos informaret iuxta instrucciones sibi datas, et transiret per locum de Aygulada, ubi rex tunc erat, ut dicebatur; portaret eciam literas archiepiscopo Terraconensi, gubernatori Cataloniae, Berengario de Bardaxi et nonnullis aliis. Factus (sic) est, et recessit de Peniscola die lune, .XXX. marci".*

"Item, quod rector Sancti Mathei vadat Valenciam dicta de causa et portet literas episcopo, iuratis, dominis Eximino Petri de Arenós, Petro Pardo, Egidio Sancii, Guillemo Carra (?) et nonnullis aliis".

"Item, quod Perrinus de Capella iret Constanciam ad sciendum quid fit ibi, si sunt concordes vel discordes, etc. Factus (sic) est, recessit de Peniscola .XXVIII. marci supradicta".

"Item, ivit (ms. vit) Raymundus de Yebra in Castellam, ad archiepiscopum Cesarauguste, dicta die .XXVIII. cum litteris, ut remaneret ibi, non obstantibus litteris sibi antea in contrarium scriptis". Autògraf de Pere Comolis.

Ff. 15-23, en blanc.

8. *Sequuntur prorrogaciones (sic) concilii generalis olim per sanctissimum dominum nostrum dominum Benedictum, divina providencia papam XIII, apud Perpinianum, Elnensis diocesis, incepti, sed nondum finiti, ut sequitur successive facte et fiende. F. 24^r-26^r.*

Gòtica cursiva bastarda, típica de la cancelleria papal avinyonesa. Caixa d'escriptura, 20'9 per 13'1^{cm}, 38 línies al f. 2 4^v.

Ja el 26 de març de 1409, en dispersar-se el concili de Perpinyà, aquest fou prorrogat per al 15 d'agost del mateix any, cf. Ehrle, ALKGMA, VII (1900) 669. Aquesta i les altres prorrogacions fins al 30 de maig del 1411 són esmentades ací només d'una manera genèrica: "prorrogavit successive" (f. 24^r); ací, en canvi, consten:

- a) la datada a Barcelona, 30 maig 1411 per al primer dia hàbil passat Tots Sants d'aquell mateix any, f. 24^r (però cal tenir en compte que en aquella data, Benet XIII no era a Barcelona!);
- b) prorrogacions diverses fins a l'onze de setembre de 1413 (*ibid.*);
- c) la datada a Peníscola, 11 setembre 1413, per al primer dia vàlid passada la Candelera del 1414 (f. 24^v-25^r);
- d) la de Tortosa, any 1414, per al primer dia hàbil passat sant Miquel de Setembre d'aquell mateix any, f. 25^r.
- e) la de Sant Mateu, primer d'octubre 1414, per al primer dia hàbil passat el diumenge en Albis del 1415 (f. 25^v);
- f) la de València, 8 d'abril de 1415, per al primer dia hàbil passat Tots Sants del mateix any (f. 25^v-26^r).

Al f. 26^r hi ha enganxada una franja de paper de 5'7 per 20'7 cm, amb l'encapçalament de la darrera acta de prorrogació, València, 8 abril 1415. Al f. 54^r hi ha l'esborrany de la de Peníscola, datada el 12 setembre 1413, que, en passar en net al f. 24^v-25^r fou datada del dia 11.

Els ff. 26^v-30^v són en blanc.

9. [Dues notes]. F. 31^{r-v}.

Al f. 31, que també ha restat en blanc, horí hi ha enganxat dos fragments de paper escrits, que diuen així:

a) "Començà lo brodador la brodadura de la cassulla dels agnus dei, diluns a XXV de setembre, any M CCCC tretze".

b) Fragment escrit per totes dues cares:

aa) a la primera: Francesch Dalmau; Tristan Salvat; Pere Garcia; Johan de Roures; (i a continua-

ció, amb cal·ligrafia més basta): mossèn Ramon Torrelles; fra Ramon de Sarià (sic). A la segona cara: "Per li conpanun".

Tercer bloc c. F. 32-33.

Un sol full de paper, doblat, amb filigrana de corn. Conté l'inventari dels béns d'un arquebisbe castellà, sembla de Toledo, que havia assistit al concili de Perpinyà i hi havia adquirit algunes coses. Cal·ligrafia típicament castellana del començament del s. XV. El títol és: *Estas son las cosas que a mí, Juan Capata, viene mientes que tiene my señor, el arzobispo.*

Quart bloc c. F. 34-35.

Com l'anterior, també aquest bloc és format per un sol full de paper doblat. Filigrana: drac de Valls i Subirà, 1514. Al f. 34^{r-v} hi ha la nota-esborrany de la sessió del consell papal, reunit a Tarragona el divendres 5 de setembre de 1410, que ja coneixem pel núm. 2 d'aquest mateix manuscrit. Caixa d'escriptura: 23'2 per 18'8 cm; 19 línies al f. 34^r.

Cinquè bloc c. Ff. 36-60.

Consta de tres plecs, cada un dels quals és format per quatrefulls de paper doblats. La filigrana és la mateixa del bloc segon. Caixa d'escriptura de 22 per 17 cm, sense constància en el nombre de línies per pàgina. La cal·ligrafia no és pas la típica de la cancelleria papal i alguna vegada sembla la de Pere Comolls (p.e., al fol. 57^r, el text del qual és transcrit més avall, al núm. 14).

10. [*Notulae duae de receptione frumenti*]. F. 36^r. "Die .XIIII. mesis (sic) agusti (sic), Peníscole, fuerunt recepti ad mensuram per Genesium Pugalt, centum sexaginta sex cafficia tritici de Oriola, portata per Jacobum Ruxat, patronum barche cuiusdam de Dénia; et bladum predictum fuit positum in quadam botica d'en Coscollano, anno M^o CCCC^o XIII°. CLXVI caffics".

"Item, die mercurii, XVI dictorum mensis et anni fuerunt recepta eciam ad mensuram, per dictum Genesium Pugalt, trecenta quadraginta cafficia tritici de Oriola et reposita in alia botiga, prout in quadam cedula, manu dicti Genesii scripta continentur. CCCXXXIX cafficis". Ff. 36^v-47^v, en blanc.

11. [*Emptiones gallinarum et gallorum*]. F. 48^r. "Dominus noster papa intravit Peniscolam die sabbati VI mensis madii, et ab ista die in antea fuerunt empe (sic) galline in provisione per emptorem, de quibus tenetur computare CCXXXIII, anno M CCCC XIII.- CCXXXIII".

"Item, pulli in supradicto mense fuerunt empti, CCCLI".

"Item, in mense iunii sequentis, galline, CLXXXI".

"Item, pulli, CCCLXXXX",

"Item, in mense iulii anni supradicti, galline CCVIII".

"Item, pulli, CCCLXVIII".

F. 48^v, en blanc.

12. [*Expenses gallinarum et pullorum castri Peniscolaee mensibus maii, iunii et iulli anni 1413*]. F. 49^r. "A die sexta mensis madii, qua dominus noster intravit Peniscolam anno M CCCC XIII° in antea fuerunt expense galline in dicto mese (sic) de provisione, CLXXXIII".

"Item, pulli in supradicto mese (sic) madii, de provisione, CCCCXVIII".

"Item, in mense iunii sequentis (sic) galline, de provisione, CC LXI".

"Item, pulli de dicta provisione fuerunt expensi, DXXXVII".

"Item, in mense iulli fuerunt expense de provisione galline, CLXVIII".

"Item, pulli in dicto mense de provisione, CCCLXIII".

Ff. 49^v-53^v, en blanc.

13. Nota-esborrany sobre l'ajornament del concili de Perpinyà, Peníscola, 12 setembre 1413, posada en net al núm. 8 d'aquest manuscrit.

14. [PETRI COMOLLIS]: [*Ex actis Benedicti papae XIII*]] Ff. 57-58. "Die .XXX. mensis novembri anno domini M^o CCCC^o XII° Dertuse, dominus noster papa Benedictus XIII de dit licenciam domino Johanni Gaucelm, officiali Perpinianii, redeundi ad Perpinianum, et curaret habere fratrem illum minorem apostamatam, qui fugerat de Palamós, usque ad festum resurrectionis domini, anni M^o CCCC^o XIII, vel veniret personaliter ipse officialis in propria persona ad dominum nostrum, ubicunque esset; presentibus priore Vallis Ihesu Christi, elemosinario eiusdem domini nostri pape, et me, Petro Comollis".

"Item, die lune, sexta mensis decembris dicti anni M^o CCCC^o XII, idem dominus noster papa, presentibus supradictis tribus, ordinavit quod Guillelmus Sala, tenens locum officialis Valenciae, propter concubinatum, sit privatus dicto officio et remaneat arrestatus (*sic*) in curia romana per sex menses, et obliget se sub pena privacionis beneficiorum suorum, etc., non redire ad suam concubinam aut aliam recipere; et mandavit michi quod ista scriberem sub pena".

"Item, supradicta die ordinavit idem dominus noster quod prelati recipient in tota dominacione regis Aragonie medias visitaciones, donec idem dominus noster esset Cesarauguste, et tunc ipse deliberaret quid fiendum exinde; et mandavit quod istud reducatur sibi ad memoriam dum fuerit Cesarauguste, etc.".

[F. 57^v] "Sanctissimus pater et dominus noster papa Benedictus tercius decimus, die XXII mensis febroarli anno M.CCCC. tertio decimo, Dertusa, in camera sua secreta, presentibus Dominico, episcopo Oscensi, Elemosinario, et me, Petro Comollis, subdiachono dicti domini nostri pape, sedendo in sua cathedra viridi, dixit quod propter necessitates ecclesie romane, et nonnullas alias rationes moventes animum suum, maxime cum de necessitate offerteret ipsum creare aliquos cardinales, imponebat super redditibus episcopatus Burgensis in regno Castelle, nunc vacantis, pensionem .III. millium florenorum Aragonie, solvendarum quolibet anno per episcopum sive episcopos exinde futuros".

"Item, eciam dixit quod imponebat, et de facto imposuit, super episcopatu Zamorensi, si de proximo contigeret vacare, vel quandcumque vacaret, mille florenos de pensione annua (ms: anua), causis et rationibus supradictis, presetibus (*sic*) supranominatis".

"Item, idem dominus noster papa Benedictus, antequam provideret de episcopatu Dertusensi reverendo patri domino Otoni de Montecateno, reservavit fructus supradicti episcopatus Dertusensis pro camera sua apostolica, assignando dicto Ottoni, cui, ut dixit, providebat intendebat providerre, prout fecit, tres mille florenos Aragonie quolibet anno, etc."

"Item, idem fecit de episcopatu Carthaginensi, de quo providit reverendo patri Didaco, tunc episcopo Pascen, (*sic*), cui similiter assignavit tres mille fl. Aragonie, quolibet anno de fructibus dicti episcopatus, residuum reservavit pro camera sua".

"Item, imposuit pensionem annuam quatuor milium fl. Aragonie super episcopatu Seguntino, sue camere quolibet anno persolvendam per episcopum, cui provideretur de dicta ecclesia et successores eiusdem, de qua providit..., decano ipsius ecclesie".

[F. 58^r] "Item, dominus noster papa, Peniscole, vigilia ascensionis domini, que fuit XXVII mensis madii anno XIII°, mandavit michi, Petro Comollis, subdiachono, presente domino Francisco d'Aranda, quod scriberem qualiter ipse dominus noster reservaverat preceptoriam maiorem, sive comendam, ordinis Calatrave, in Castella".

15. *Racio de vino.* "Notificatur paternitati vestre quod hodie, .XX. augusti sunt reperti in buticularia de vino maior, scilicet in Dertusia, .XX. carratelos".

"Item, in Peniscola, de dicto vino, .III. carratelos".

"Item, in Peniscola, de vino grec, .VII. botas, .III. quartelos".

"Item, de vino rubro, in dicto loco, .LXX. carratelos".

És un tros de paper afegit i enganxat al f. 58^r, escrit amb lletra de cancelleria de Benet XIII. Any 1413?

16. Testament de "Diego Ramírez de Guzmán, arcediano de Toledo, cubiculario de nuestro señor el papa", fet a Alcalà de Henares, 24 setembre 1414. Al final, de mà del copista: 3.905 flor.

Vat. lat., 4904

**RECUULL DE TEXTOS I DOCUMENTS DEL TEMPS ENTRE ELS CONCILIS
DE PISA I DE CONSTANÇA.- *MEMORIALE PER A.B.C.***

Enquadernació de cartó, la superfície del qual és recoberta amb un full imitant pell verda. Al centre de la portada, escut de Pau V (1608-1621) i al de la contraportada, escut del seu parent, Scipione Borghese, prefecte de la Biblioteca Vaticana entre els anys 1609-1618. Cantones i llom de pergamí, però aquest fou refet durant els anys 1869-1878, car a les seccions prime-

ra i tercera hi figuren, respectivament, els escuts de Pius IX (1846-1878) i del cardenal Jean-Baptiste Pitre, bibliotecari del 1869 al 1878. La segona secció del llibre té una franja de pell vermella, on hi ha, imprès amb lletres daurades, *VAT./4904*; a la secció quarta del mateix llibre, etiqueta blava de la Biblioteca Apostòlica Vaticana, que diu: *Vat.lat. (imprès)/4904 (timbrat)*. La superfície de la portada és de 30'8 per 22'7 cm.

A la cara interior de la tapa, angle superior esquerre, etiqueta blava amb inscripció idèntica a la blava del llibre. Un full de guarda, en blanc, a cada banda del cos del llibre. Al foli primer hi ha el segell amb les armes papals i la inscripció *Biblioteca Apostolica Vaticana*; al peu de la pàgina, escrit amb mà dels s. XVI-XVII, *4904*.

El cos del volum és constituit per blocs, que anirem distingint en descriure les peces que contenen. És tot ell de paper, i els folis tenen una superfície uniforme de 29'8 per 22'1 cm.

Primer bloc. Ff. 1-85.

1. [Acta concilii Pisani cum constitutionibus Alexandri pape V] F. 1-170.
2. [Tractatus et instrumenta concilium Pisani respicientia], Ff. 70^v-84^v.

El darrer d'aquests documents porta per títol *Copia litterae Benedicti ad Gregorium in recessu de Portu Veneris*, i té data del 13 juny 1408, f. 83^v-84^r; és copiat amb lletra totalment humanística, segurament en temps del concili de Basilea.

Al f. 85 hi ha el títol *Tabula voluminum*, i una paraula ratllada; també hi ha restes de cera vermella.

Segon bloc. Ff. 86^r-148^r.

3. [PETRI DE LUNA SEU BENEDICTI XIII]: [Allegationes pro papa et contra rebellantes per quemdam venerabilem doctorem]. Ff. 86^r-146^r. Text incomplet, *Inc.*: Quia, ut audio, per periurium propter cedulam iuratam in conclavi... *Exp.*: ... et cetera, que ad precavenda in fide et in ecclesia imminentia pericula sunt previsa, reseranda suis loco et tempore, sed de presenti caute silencio comittenda, et hic sit finis tocius quaestacionis.

Aquest segon bloc és format actualment per sis plecs. El primer i el segon són regulars i consten de sis fulls de paper doblats cada un (ff. 86-110); el tercer plec, que inicialment era com els dos anteriors, ara és coix, car ha perdut la segona part del primer full, que seria el darrer foli del plec i hauria d'anar entre els folis. 121 i 122 actuals. El plec quart constava inicialment de quatre fulls doblats, però també li manca la segona part del primer full o darrer foli, que seguiria a l'actual 128; després venia inicialment un plec cinquè, de cinc fulls doblats, que s'ha perdut tot sencer; ho demostra la nota, posterior a la còpia, escrita a l'actual f. 128^v, que diu: "Hic videntur deficere quinque questiones, cum hec sit septima, postea sequatur, evolutis foliis .XI., Duodecimo inter questiones". Però el text que comença "Duodecimo inter questiones" no ve passats onze folis, ans a la pàgina següent; hi havia, doncs, inicialment, onze folis en blanc; un és el que manca després de l'actual f. 128 (que seria la segona meitat corresponent a l'actual f. 122); els deu restants devien formar un plec de cinc fulls doblats. Els plecs cinquè i sisè consten de cinc fulls doblats cada un (ff. 129-148). Filigrana: els tres turons posats en un cercle i presidits per la creu (Briquet, 11869).

La caixa d'escriptura és de 22 per 14 cm, amb 33 línies al f. 128^r. Lletra normal de la cancelleria papal avinyonesa. Notes marginals de mà posterior.

El text d'aquesta còpia de les *Allegationes*, no sols és marcat de les quatre (no cinc!) qüestions que van de la vuitena a l'onzena, tal com diu la nota del f. 128^v, ans encara d'algun altre fragment, tal com es dedueix del darrer paràgraf escrit al f. 138^v: "Pro parte affirmativa faciam rationes quas faciunt quidam theologi; et ad idem allegabo iura, opiniones et rationes iuridicas. Et, ut audivi, aliqui theologi sic probant talēm renunciacōnēm valere, etc.". Però tota aquesta matèria de les raons afirmatives a favor de la renúncia papal manca, car el text que segueix diu així, saltant ja a un altre problema: "Ultimo queritur, utrum cardinalēs de quibus queritur, ante obtentām a papa reconciliacionēm ad priorem statūm, occurrente morte vel cessione ipsius pape, valeant successōrem eligere verūm papām" (f. 139^r).

Les peculiaritats d'aquest text no són únicament quantitatives. Si hom el compara amb el del *Vat.lat.*, 3934, ff. 90-96, reportat més amunt, hi copsarà de seguida unes variants que semblen significatives: en el nostre text, l'autor encara parla de "cardinalēs", paraula que allí és substituïda per "rebellionis scismaticē defensores"; la revisió podria significar que el tractat fou

escrit abans de començar el setge del Palau Papal d'Avinyó (darrera de setembre de 1398) —seria el text d'aquest manuscrit— i fou revisat després (text del Vat. lat., 3934).

Els ff. 146^V-148^V són en blanc.

Els ff. 149-150 no semblen primitius; certament, no pertanyen ni al bloc segon ni al tercer.

Tercer bloc. Ff. 151-245. [PETRI MALETI ET SIMONIS SALVATORIS]: [Memoriale per a.b.c.].

Tot aquest bloc posseeix una numeració pròpia, malgrat l'extrema multiplicitat de peces que el formen. Això vol dir que la compilació documental continguda en aquests folis ja formava una unitat abans d'integrar-se en el volum actual. Ho confirma el fet que tota aquesta documentació va assenyalada amb les lletres de l'alfabet. I aquest detall sembla que permet d'identificar el recull veient-hi la realització de l'encàrrec, recordat en aquest mateix volum pel cardenal de Sant Jordi, Carlos de Urríes: “Item, videtur exequendum onus datum Petro Maleti et Simoni Salvatoris, de recolligendis omnibus scripturis tam facti quam iuris, et allegacionibus materiam tangentibus, et quod fieret unum *Memoriale per a.b.c.*, taliter quod, facta de omnibus compilatione tam in facto tam (*sic!*) in iure et allegacionibus materie, sine difficultate invenirentur, et quod istam compilationem esse (*sic!*) penes dominum nostrum et in suo archivio, et alia transsumpta fierent ex quibus domini cardinales et alii, de quibus domino nostro videretur, possent habere copiam premissorum”, Jhs. *Via aperta per cardinalem Sancti Georgii et alios ad unitatem ecclesie*, Vat. lat., 4904, f 177/275^V. (Recordem un encàrrec similar fet a Simó Salvador, recollit en parlar del Vat. lat., 4003, f. 6, segon bloc, 2, 1, gg). No m'atreviria, en canvi, a afirmar si el conjunt conservat en aquest volum és el que hi havia a l'arxiu personal de Benet XIII o el que posseïa algun altre personatge; el fet que hom hi trobi textos, que corresponen a diverses etapes de l'elaboració d'un document, més aviat inclinaria a pensar que ens trobem amb el dossier *in fieri*. I pel que fa a aquest punt, no crec que sigui possible d'aventurar hipòtesis ulteriors, si abans hom no pot saber per quin camí arribà aquest volum a Roma, o quan sortí de Peníscola: amb els darrers cardenals de Benet XIII l'any 1418, amb algun altre personatge aquells mateixos mesos, o amb el cardenal Pèire de Foix?

Després d'haver-lo analitzat amb una certa detenció —la que manifesten les pàgines següents—, tinc la impressió què el *Memoriale* és un recull o “dossier”, començat amb calma els anys posteriors al concili de Pisa i anteriors al de Constança, amb una certa generositat en l'espai, tal com ho demostrarrien els fulls destinats només a títol de cada peça. La presència del concili de Constança no hauria permès de treballar amb tanta pau, ans hauria imposat un ritme més viu i més estretors, àdhuc materials; el recull s'acaba amb la sortida general de Peníscola al començament del 1418; sembla que anà a parar a mans dominicanes, que intentaren d'esborrar l'atribució d'una tesi comprometedora al general dels dominicans (cf. més avall, núm. 13 d'aquest mateix manuscrit). El *Memoriale* introduceix a les lluites espirituals dels homes de Peníscola, esmaperduts entre la fidelitat a l'autoritat del papa, que ells consideraven legítim, i la fidelitat al bé de l'Església.

Com que, ultra la numeració primitiva, els folis del *Memoriale* tenen també la correspondència al volum actual, els recolliré totes dues per ordre d'antiguitat.

4. A. Dubia adversariorum contra factum proprium (ratllat). *Dubia facta per Bononiensem universitatem in quibus erat previdendum in congregacione pisana*. Ff. 3/151-6/154^T. Inc.: Quia, fide atestante, minus feriunt iacula que previdentur, redditur avisatus dominus noster (Alexandre VI), si expediret quod per doctores Bononienses vel alios literatos curiales, de quibus videbitur, faceret delliberari consulte ac consulcius super impugnacionibus infra inserendis, quas Petrus de Luna et sui possunt faciliter contra processum et sentenciam contra eum in concilio generali Pisano factum et promulgatum allegare... *Exp.*: ...34. Item, quod dictus Petrus, tenendo suum concilium in Perpiniano vel salem ipso mandante, fuit ipse convocatus ad concilium Pisani, et non potuit nec debuit ad dictum concilium venire. Et idem de aliis dubiis occurrentibus. (Cf. més avall, p. 511, 4, b).

El plec era format inicialment per tres fulls doblats. Ara s'han perdut els dos primers folis, que anaven numerats amb les xifres aràbigues 1 i 2. Filigrana, un cap de bou, que no he trobat al Briquet. Caixa d'escriptura: 20'3 per 11'4; línies per pàgina: 33. Algunes notes marginals.

Deficit. B. in ordine, indica una nota a l'actual f. 363^V.

5. C. Responsiones. Quod ecclesia universalis potest congregare concilium pro sedacione

scismatis. Ff. 7/155^r-18/166^r. *Inc.:* Secunda principalis questio predictorum adversariorum est ista: Utrum convocatio concilii generalis utriusque obediencie, eo modo quo disponitur fieri et fit per dominos cardinales utriusque collegii, sit canonica et iuridica... *Exp.:* ... quam ille qui fuit per eos agitatus, in quo equa lance iudicarunt plium cum impio. Et hec sufficient.

Plec de sis fulls doblats. Filigrana: la creu lobulada, que no és al Briquet, però que hem trobat al Vat. lat., 4003, ff. 6-31 (segon bloc). Caixa d'escriptura: 19'5 per 13 cm; 33 línies per pàgina.

La qüestió segona a què aquest text respon no és ni el punt segon del text anterior, ni el que hi ha en la llista de punts als quals respon Pere Bertran al Vat. lat. 3934, ff. 52 ss. El nostre text és anterior al concili de Pisa, i aquells posteriors.

Els f. 18/166, en blanc.

6. D. [PABLO DE SANTA MARÍA]: *Tercius cisternus Dialogi episcopi Carthaginensis, An ecclesia sine papa possit congregare concilium generale. Et huius sumpta occasione tractat quis dicatur et quot modis intelligatur caput ecclesie.* Ff. 19/167^r-27/175^v. *Inc. f. 20'^r/168^r:* P[aulus]: Quod autem de comuni iure naturali premissam potestatem habet ecclesia Dei, patet sic: Nam quolibet corpus naturale resistit sua divisioni et destruccioni; et si sit corpus animalium, presertim perfectum, naturaliter congregat omnia membra... *Exp.:* ...In hoc, rogo ut indices michi, primo, an a te ipso habes, vel si forte sunt aliique auctoritates ad hoc fundandum. Secundo, quid respondis (*sic!*) ad objecta mea circa hoc... (*truncat*).

Plec de set fulls doblats. Dels catorze folis, un és per al títol, vuit per al text i cinc en blanc (ff. 19/167-32/180). La filigrana és molt semblant al mig cos de cérvol rampant de Briquet, 3278. La caixa d'escriptura amida 20'2 per 13 cm, 33 línies al f. 23/171^v. Lletra gòtica bastarda, com la de cancelleria papal. Notes marginals que subratllen punts favorables a Benet XIII.

Els ff. 28/176^r-32/180^v són en blanc.

7. E. DOMINI OSCENSIS, [AVINION. NICOLAI]: *An (corr. Quod) Constancie fuit concilium.* Ff. 33/181^r-39/187^r. *Inc. f. 24/182'*: In nonnullis magne auctoritatis viris reperitur possum dubium, utrum in civitate Constancie, provincie Maguntine, fuerit hiis diebus proxime lapsis universalis ecclesia sive concilium generale. Et videtur multis quod non, quia ibi non fuit papa, nec personaliter nec virtualiter, et consequenter non fuit ibi caput universalis ecclesie. Unde, sicut corpus naturale dicitur acephalum, a suo capite prescissum, sic dicta congregacio censeri debet acephala, a papa, qui est caput ecclesie, divisa... *Exp.:* ... quodque ipsi paciantur, ut illa que in tanta dierum longitudine pro pace ecclesie dei hedificantur, destruantur et corrulant, ac semetipsos in prevaricationem abducant.

Plec de cinc fulls doblats. Dels deu folis, un és destinat al títol, sis al text i tres han restat en blanc (ff. 33-42). La filigrana són tres turons sense cercle, sobremuntats per la creu, semblant al Briquet, 11689. Caixa d'escriptura 18'5 per 10'9 cm; 29 lín. al f. 38/186^v. Lletra gòtica, tirant a cursiva. El f. 36/184^v és inutilitzat. Tal com indica el fragment transcrit, aquest escrit ha d'ésser datat dels mesos de primavera del 1418 (el concili de Constança fou clausurat el 22 d'abril d'aquell any).

Els ff. 39/187^v-42/190^v són en blanc.

8. F. [COLLEGIUM CARDINALIUM BENEDICTI XIII, 1416]: *Responsio ad congregacionem Constancie* (i afegit al damunt amb lletra diversa: *que posset dari*) *per nostrum collegium.* Ff. 43/191^r-47/195^r. *Inc. f. 44/192'*: Misericordie divina, sacrosancte romane... *Exp.:* ... et subscismatum nutrimenta. Et quoniam etc., et subiungitur protestacio.

Plec inicialment de tres fulls doblats, al qual manca la segona part del primer full. El primer d'aquests cinc folis restants és destinat al títol, i quatre al text; resta en blanc la darrera pàgina. Filigrana: corona (Briquet, 4705). Caixa d'escriptura: 2'02 per 11'8 cm. Les pàgines tenen entre 36 línies i 42. Lletra gòtica bastarda, de cancelleria avinyonesa. Alguna nota de correcció, al marge.

Al ms. Vat. Barb. lat., 876, ff. 175/191^r-178/194^v hi ha un primer esborrany i la redacció definitiva d'aquesta mateixa resposta. Totes dues versions han estat publicades per Heinrich Finke, ACC, III, 559-568, que sembla desconèixer el nostre text, el qual seria una versió intermèdia entre aquelles dues.

9. G. [AUCTORIS IGNOTI]: *An papa, de notorio crimine ecclesiam scandalizante, possit accusari.* Ff. 48/196^r-59/207^r. *Inc., f. 49/197^r:* Ihs. In dubium vertitur an de crimine notorio scandalizante universalem ecclesiam, in quo papa incorrigibiliter perseveret, premaxime si exin-

de periclitaretur ecclesia, possit agi in generali concilio contra eum. Partem affirmativam questio-
nis istius videntur clare probare oppl. li. et glo. In c. *Si pape*, et Henricus in cap. *Lic. de eleccio-
ne*, scilicet, quod propter... *Exp.*: ... ff. *De legibus*, ubi talis est littera, quam legem sepissime
allegat sanctus thomas, prima secunde et secunda secunde, ad similia proposita.

Sembia que el plec inicial tenia més fulls que els actualment presents. Ara, tots els fulls,
exceptuat el central, són afegits o porten reforços per la part del llom; per això, és difícil de
reconstruir el plec inicial. Actualment són onze fulls, un de títol i deu de text. Caixa d'escrip-
tura: 21'0 per 11'2 cm, 40 línies al f. 50/198^V. Lletra gòtica cursiva, tirant a rodona, de la matei-
xa mà que ha posat títols a algun dels documents inclosos en aquest *Memoriale*; p.e., sembla el
de la peça A, al f. 3/151^V.

El f. 59/207^V resta en blanc.

10. H. [Auctoris ignoti]: *Responsiones pro parte olim Benedicti ad quasdam instrucciones
pro parte adversa ad unitatem ecclesie datas*. Ff. 60/208^r-68/216^r. Inc., f. 61/209^r: Ad quas-
dam pretenses rationes per adversarios sanctissimi domini nostri pape Benedicti, ad excusandas
excusaciones in peccatis datas et in diversis mundi partibus publicatas, falsa presuposita conti-
nentes et dogmata erronee auribus simplicium... *Exp.*: Ad premissa, quia facti sunt, respondetur
quod omnino tenent falsitatem, quantum dominum nostrum tangunt.

Aquest conjunt sembla constituir d'aquesta manera: per un plec de tres fulls doblats,
per un segon plec de dos fulls de paper doblats i per un full doblat, que engloba els dos plecs
anterior. Els dotze fulls es distribueixen així: un per al títol, vuit per al text i tres en blanc. Un
detall sembla confirmar que el full sol, que engloba els dos plecs, fou afegit posteriorment:
els fulls dels dos plecs varen tenir una numeració pròpria, que anava de l'1 al 10, i, per tant, no
encloïa els dos fulls (els 60 i 71 de la numeració primitiva, pròpria del *Memoriale*); el full englo-
bador devia ésser-hi afegit a l'hora de collocar la nostra peça núm. 10 al *Memoriale*, a fi que
resultés més clara la unitat de l'escrit i a fi que també aquest tingüés un full inicial destinat no-
més a títol. Filigrana: drac del Valls i Subirà, 1514. Caixa d'escriptura: 21'9 per 11'5. El text ha
estat escrit per tres mans diferents, totes amb cal·ligrafia gòtica, però amb una gradació de més
formada a més cursiva. Mè primera: 33 línies al f. 4/64/212^V; segona, 28 línies al f. 5/65/213^r;
tercera, 38 línies al f. 7/67/215^V.

Ff. 68/216^V-71/219^V, en blanc.

11. J. ANGELUS, [PETRUS FONSECA, CARDINALIS SANCTI ANGELI]: *Via sive
pratica ad unitatem ecclesie*. F. 72/220^r-75/223^r. Inc., f. 73/221^r: Subiendo Infrascripta
determinacioni... *Expl.*: Cum istis ita taliter absolutis et habilitatis, videtur quod veri cardinales
licite possint convenire ac ad veram electionem procedere, etc.

Plec de dos fulls doblats. Filigrana: tres turons amb la creu, però sense cercle, diferent de
la del núm. 7 d'aquest mateix manuscrit (Briquet, 11719?). Un dels fulls és destinat al títol, i
dos i mig al text; resta en blanc la darrera pàgina, que porta, escrita al revés o cap per avall, la
paraula *Augustinus*. Caixa d'escriptura: 20'6 per 15'6 cm. 23 línies al f. 74/222^V. Lletra gòtica
cursiva. Només una nota marginal.

Aquest text és repetit més avall, al núm. 17. Ha estat publicat per Heinrich Finke, ACC, III,
458-463, el qual afirma que és autògraf del mateix cardenal.

Remarquem que la numeració primitiva salta ací del f. 75 al 126. La "numeració" de lle-
tres salta de la J a la L; li manca la K.

12. L. *De gestis in factis ecclesie, post convencionem in Perpiniano factam*. Ff. 126/224^r-
150/248^V. Inc., f. 1/127-225^r: Cum sanctissimo in Christo patri et domino nostro, domino Be-
nedito, divina providencia papa XIII, ac serenissimo principi, domino Ferdinando, regi... *Exp.*:
149/247^V: Requirentes notarium et notarios quod predicte requisicionis instrumentum absque
responcionis (*sic!*) huiusmodi inserzione non claudant.

Inicialment era un sol plec d'onze fulls doblats. Hom els numerà abans que formessin part
del *Memoriale*, deixant el primer i el darrer, que són en blanc, des de l'1 fins al 20; però abans
de numerar el *Memoriale*, hom va introduir entre els fulls numerats amb el 19 i amb el 20, un
plec de dos fulls doblats, que no tenen aquella numeració més primitiva i sí les dues posteriors,
ff. 146/133-149/247. La diferència entre els dos plecs és confirmada tant per la diversitat de la
filigrana, com per la del copista i àdhuc de les peces contingudes. La filigrana del plec inicial
és la corona de tres punxes (Briquet, 4616); la del plec sobreafegit és l'escala, els pals i travessers
de la qual són assenyalats per ratlles dobles i té la posició inclinada, tipus que no és al Bri-
quet. La lletra del segon plec és més cursiva que la del primer. El primer plec conté les requis-

tòries del rei Ferran a Benet XIII, demanant-li que abdiqués, després de les vistes de Perpinyà; el segon plec conté les adreçades pel mateix rei als cardenals. Caixa d'escriptura: 19'8 per 14'5 cm. i 31 lín. al f. 125/225^v. Notes marginals contemporànies.

Text publicat per H. Finke, ACC, III, 480-488.

13. [M]. MAGISTRI ORDINIS PREDICATORUM, [JOHANNIS DE PODIONUCIS]: *[Quod Benedictus XIII non est papa dubius]*. Ff. 153/251^r-174-272^v. Inc.: Utrum dominus noster papa Benedictus sit adeo non indubitatus, sed dubius papa, quod processus contra ipsum factus Pissas potuit fieri iuridice, nec obstent iura que in contrarium allegantur, quia loquuntur de papa indubitate... Exp.:... ex parte causarum efficientis, materialis, formalis et finalis, et sic patet quod ad dubium propositum respondendum est negative.

Inicialment, aquest text era escrit en dos plecs: un de vuit i un de quatre fulls doblats. Però es perdé el primer foli del primer plec i fou substituït per un de posterior, ja després d'haver estat numerat el *Memoriale* (actual f. 250), car no porta aquella numeració. El foli substitut fou enganxat amb la segona part d'aquell full primer del primer plec, amb el resultat que cada una de les dues meitats o folis (els actuals 250 i 265) té la seva pròpia filigrana; el 250, la campana del Briquet, 4072, diferent de la del f. 265, que és la flor de lis (Briquet, 7271), única en els altres fulls dels dos plecs. La substitució del foli sembla molt intencionalada, car no és tan sols un foli arrencat, ans d'un d'arrencat i substituït, anys després de compilat i numerat el volum. Crec que la substitució té una hipòtesi explicativa molt versemblant: la de fer desaparèixer el foli substituït, el primer, el que portava el títol, i una atribució comprometedora: la d'aquest tractat al general dels dominics, atribució que, sortosament, es conserva al començament del segon plec, actual f. XVI/168/266^r. Si aquesta hipòtesi s'imposava, portaria a una altra conclusió: que ningú no podia tenir tant d'interès a fer desaparèixer l'atribució esmentada com un dominicà. La distribució actual és la següent: un foli per a títol, vint-i-dos per a text, numerats amb xifres romanes de l'I al XXII, i un en blanc. Caixa d'escriptura, 21'6 per 15'5; amb 39 lín. al fol. III/155/253^r. El text ha estat escrit per diverses mans, amb gòtica cursiva no tècnica. Hi ha notes marginals contemporànies. El dominicà, no seria Joan de Casanova?

El f. 175/273 és en blanc.

14. N. (*Nota prèvia*). El compilador devia considerar que els textos ací ordenats amb els núm. 14-17 formaven una unitat, car els agrupà tots sota la lletra N.

[CAROLI DE URRIES]: *Jhs. Via aperta per cardinalem Sancti Georgii et alias ad unitatem ecclesie*. F.176/274^r-178/276^r. Inc.: Beatissime pater et sanctissime domine. Ultra illud memoriale, quod dedi sanctitati vestre, primo in Terracona, secundo in Sancto Mateo (*sic*) super negotiis ecclesie, quod credo habeat sanctitas vestra, alias, si vult, eciam iterum habere poterit, cum retinuerim copiam, et... Exp.: ... et cum ipsis de istis communicare, et omnes bene instructi et in materia habituati, prompiciores essemus in omnibus peragendis.

El plec és format per un foli escadusser (la seva segona part és l'actual f. 250, que ja coneixem?) i un full doblat. El darrer dels tres folis (l'actual 178/276) és mig esquinçat en sentit paral·lel al cosit del lloc; en aquest mateix foli hi ha l'única filigrana, la campana que ja coneixem del f. 250 (Briquet, 4072). Caixa d'escriptura 21'5 per 16'7; 23 línies. La lletra és idèntica a la del document 11.J. d'aquest mateix volum, que H. Finke, crec que amb raó, considera autògrafa de Pedro Fonseca; la tornarem a trobar al núm. següent. El document copiat ací sembla que ha tingut tres fases. La primera versió seria la del f. 176/274; al f. 187/285 hi ha els dos paràgrafs finals; al ff. 177/275-178/276, la versió completa.

H. Finke, ACC, IV, 645-648, en publica el text complet.

15. [CAROLI DE URRIES?]: *[Memoriale traditum Benedicto pape XIII Tarracone?]*. F. 179/277^r-180-278^r. Inc.: Beatissime pater, in presenti materia, de qua agitur, est unum in quo multi sunt contra opinionem vestre sanctitatis. Tenet enim eadem sanctitas quod, secundum iudicium militantis ecclesie, omnes inobedientes vestre sanctitati sunt scismatici; multi autem contrarium opinantur... Exp.: ... Et sic, immunes erunt a quacumque contagione scismatis. Predicta omnia, usque ad ultimum iota, humillime (*sic*) subiciuntur determinacioni domini nostri pape.

Un sol full, doblat. Filigrana, flor (Briquet, 6383). Caixa d'escriptura: 20'3 per 14'5 cm. Autògraf de Pedro de Fonseca, cardenal de Sant Àngel. En el darrer dels folis esmentats, la numeració primitiva diu, per equivocació, 181; però aquesta xifra correspon al foli següent, que també la porta.

16. *Via instruccionalis sive nocionalis aperta in Morella*. F. 181/279^r-182/280^v. *Inc.*: Remittendo infrascripta correccioni et determinacioni domini nostri pape, videtur quod via instruccionalis sive nocionalis, modo quo alias extitit mencionata, sit amplectenda, et quamvis careat publica auctoritate et nequeat operari illos effectus quos in materia preiacenti operaretur iudicialis auctoritas, verumtamen multa inde possunt et sperantur comoda evenire... *Exp.*: ... Item, hiis tamen omnibus videtur advertendum quod questio domini nostri et intrusi iohannis ante omnia tanquam preiudicialis debet recipere finem debitum, prout alias extitit prolocutum.

Un sol full doblat. Filigrana: cap de cavall, que no coincideix amb cap dels del Briquet (núm. 15561-15573). Caixa d'escriptura: 20'4 per 15. 30 línies. Lletra gòtica, típica de la cancelleria papal avinyonesa. Tres notes marginals. H. Finke, ACC,I, 323-7 copia aquest document gairebé íntegre.

17. [PETRI DE FONSECA, CARDINALIS SANCTI ANGELI]: *Vias (sic) pro unienda eccllesia*. F. 183/281^r-184/282^v.

És el mateix document, que ja coneixem pel núm. 11 d'aquest manuscrit.

Plec de dosfulls doblats. Filigrana: els tres turons presidit el més alt per una creu, però sense cercle, que ja hem trobat al núm. 7 del nostre manuscrit (Briquet, 11689 és el que hi sembla més pròxim). Dos folis escrits i dos en blanc. Caixa d'escriptura: 23'3 per 14'8 cm. 42 línies. Lletra gòtica menuda i arrodonida, segurament autògrafo del mateix Pedro de Fonseca. Després dels dos folis en blanc, segueix un foll escadusser, amb el final del document; filigrana: Briquet, 4072 (campagna).

18. O. (*Note*). Cal repetir, per al conjunt de documents agrupats sota aquesta lletra (núm. 18-23), allò que ja hem dit en la nota prèvia al núm. 14. N.

Facta breviter in negociis ecclesie post congregacionem Perpinianam factam. F. 188/286^r-192/290^v. *Inc.*: Paulo postquam dominus Sigismundus, pretensus rex... *Exp.*: ...per eundem dominum nostrum, que poterunt exprimi in instruccionalibus, iuxta per ipsum dominum nostrum oblati, fiendis.

Tresfulls doblats. Caixa d'escriptura: 20 per 11'5. 31 línies. Autògraf de Pedro de Fonseca. Aquest text és format per l'agrupació dels dos que trobarem més avall sota els núms. 29 i 23. Menys la pàgina final, aquest text també es troba al ms. Vat., Barb. lat., 871, ff. 40/43^r-45/44^v (peça núm. 9 d'aquell conjunt en aquest inventari). És una versió abreujada dels fets explicats al num. 12. Sembla el darrer intent de parar l'elecció de papa a Constança. La pàg. final ha estat publicada per H. Finke, ACC, III,541. Hi ha diversos comentaris marginals, posteriors almenys d'un any, i favorables a Benet XIII. Almenys els comentaris van destinats a un personatge, al qual hom s'adreça amb l'apel.latiu de "vestra magnificència" al f. 191/289^v. L'objectiu, tal com es precisa als comentaris, era que l'elecció papal es fes a Marsella, f. 192/290^v.

19. [Practica ad finem schismati imponendum]. F. 193/292^r. *Inc.*: Pater sanctissime: Ea que dominis meis, de vestre sanctitatis mandato circa cedula cogitantibus, occurrunt sume necessaria pro negocio ecclesiastice unionis... *Exp.*: Albenga, Saona, Janua, Portus Veneris, Pisas, Liburnum.

Caixa d'escriptura: 24'5 per 13'5. 36 línies. Gòtica cursiva bastarda, típica de la cancelleria avinyonesa.

Publicada per H. Finke, ACC, III, 534-536.

20. *Suplicacio*. F. 195/293^r. *Inc.*: Quia, attentis maximis periculis, que universaliter sequi possent erga sanctitatis vestre personam, offerretur renunciacio fienda simpliciter per procuratores... *Exp.*: Portum Veneris, Pisas cum Liburno, Civitas Vetula propter Portum.

Caixa d'escriptura: 25'5 per 15'5. 38 línies. Lletra gòtica cursiva. Aquesta mateixa súplica, amb variants mínimies, es troba a Vat., Barb. lat., 871, f. 1^r. Publicada a base del nostre manuscrit per H. Finke, ACC,III,534-536; ell mateix l'havia recollida ja abans a FQ, 324-325.

21. *Cedula obleta per magistrum Bernardum Scuder, quando erant Penitentia ambaixatores regis Alphonsi, videlicet Terraconensis, Gubernator, et dominus Berengarius Bardaxino*. F. 197/294^r. *Inc.*: Videtur quod pro bono unionis fiende, sequencia fieri debeant. Primo, licet sanctissimus dominus noster papa obtulerit se habilitare... *Exp.*: ... et ad id se astringerent medio iuramento et cum aliis securitibus opportunis.

Caixa d'escriptura: 17 per 15 cm. 26 lín. Gòtica cursiva, típica de cancelleria papal avinyonesa. El títol anterior es troba al darrere de la pàgina escrita; l'encapçalament de la pàg. escrita diu: *Tempore regis Alphonsi*. La credencial d'aquesta ambaixada és datada el 28 d'abril de 1416 i ha estat publicada per H. Finke, ACC, III, 568.

22 [A]lia practica ad finem schismati imponendum] F. 198/295^{r-v}. Inc.: Pater sanctissime. Tanto cotidie creaturis vestris, cardinalibus, maior indicitur cogitandi necessitas, quanto evidēcius vident desolacionem ecclesie et v.s. tam spiritualia quam corporalia manifesta pericula... Exp.: ... in qua quidem persona, sic ab utraque parte, ut premititur, electa, vident utique universi christifideles, quod clare, breviter et secure Dei ecclesia uniretur.

Caixa d'escriptura: 21'6 per 11'2. 27 línies. La lletra és la considerada autògrafa de Pedro de Fonseca.

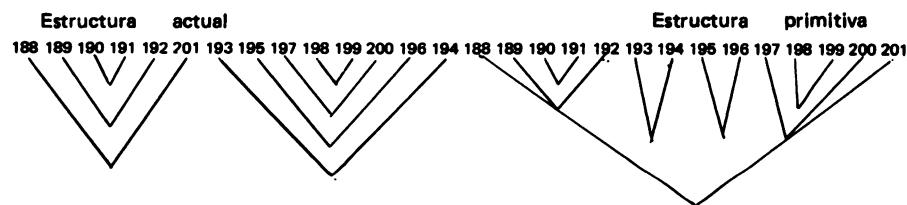
Un fragment d'aquesta pràctica fou editada per H. Finke, ACC, III, 495-496.

23. [Cedula tradita archiepiscopo Tarragonensi]. F. 200/297^r. Inc.: Dominus noster papa dabit nuncius et procuratoribus suis mittendis [Constanciam] potestates sequentes. Primo, per bullam, quod possint tractare, concordare et firmare de modo et tempore sue cessionis fiende et forma eleccionis... Exp.: ...que poterunt exprimi in instrucionibus, iuxta per ipsum dominum nostrum oblati flendi.

Caixa d'escriptura: 14'1 per 12'5 cm. 21 línies. Gòtica típica de la cancelleria papal avinyonesa. Aquest document ha estat integrat en la narració de fets descrita en el núm. 18 d'aquest mateix manuscrit. Ha estat publicat de forma independent per H. Finke, ACC, III, 541.

Els núm. 19-23 o els actuals folis 193-200, en una enquadració que hom realitzà entre el moment de la numeració primitiva i el moment en què, allà al s. XVII, realitzà l'actual i definitiva, foren tractats com si formessin un plec unitari i com si aquest plec fos totalment independent de l'anterior; el resultat és totalment diferent de l'estructura primitiva:

Folis 188-201

Així resulta ben clar que, per al compilador primitiu, tots els textos escrits en aquests folis formaven una unitat, que fou respectada adhuc en el moment de configurar materialment el volum primitiu. Els textos escrits en aquests folis es troben agrupats sota la lletra O del *Memoriale*. Les filigranes confirmen l'origen divers de la documentació recollida en aquest epígraf: els tres fulls del bloc primer i el full corresponent als ff. 195-196 tenen una escala inclinada, que no és al Briquet; el full dels folis 193-194 té el corn (Briquet, 7683); els dos fulls del grup darrer tenen l'unicorn del Briquet 9956.

Al f. 201/291^v, que ha restat en blanc, hi ha, formant lísta a l'angle superior esquerre de la pàgina, les anotacions següents: *De habilitacione;/ de maiestate;/ de locis; de procuracione;* i a l'angle inferior, escrita de manera vertical, hi trobem la frase: *super vls in vacacionem.*

24. P. [BENEDICTI XIII]: *Responsio facta per olim 23 (sic! 13) ad citationem concilii.* F. 202/300^r-213/310^v. Inc.: Sanctissimus ac beatissimus dominus noster papa... Exp.: non stet nec stat quominus Dei ecclesia consequatur desideratissimam unionem.

Plec de quatre fulls doblets. Filigrana: carro, semblant al del Briquet, 3527. La numeració primitiva del *Memoriale* salta ací del f. 208 al 213; per tant, els folis de la peça següent en un primer moment eren integrats ací. Caixa d'escriptura: 17'8 per 13'5 cm. 30 línies. Gòtica cursiva bestardejant. Aquest mateix text es troba al Barb. lat., 871, f. 59/58^r-66/65^v (núm. 14). Ha estat publicat per Mansi, XXVII, 1041-1049. 21 gener del 1417.

25. [Relacio de requisitoris factis Benedicto XIII, Coquiliberi, in portu]. F. 209/308^r-211/310^v.

Aquests textos han estat integrats en el núm. 12 d'aquest mateix manuscrit; corresponen exactament als ff. 146/244^r-149/247^v. Ací ocupen un plec de dos fulls doblets. Filigrana: flor de lis (Briquet, 7271). Caixa d'escriptura: 19'3 per 12'8. Gòtica cursiva bestarda.

El f. 212/311 en blanc.

26. [LANDULPHI, CARDINALIS BARENSIS]: *Informacio iuris et facti, quam portarunt dominus Barensis et dominus de Ursinis, missi ad potentatus et prelatos christianos.* F. [214] /312-222/327^r. *Inc.:* De infrascriptis habent revni. in Christo patres et... *Exp.:*... ne videatur deliberacio concilii generalis preocupari seu preventi. In Christi nomine.

Dos plecs; el primer (fol. 312-319 de la numeració definitiva) és còpia posterior, potser del final del XV o començament del XVI. El segon consta de set fulls doblats. Filigrana: drac (Valls i Subirà, 1514). La caixa d'escriptura en aquest segon pleg és de 22'5 per 11'5, i ha estat escrit per mà única; lletra gòtica, tirant a cursiva. En el segon pleg hi ha també escriptes les dues peces següents:

27. *De propositionibus Barensis.* F. 222/327^v-225/330^r. *Inc.:* Infrascripte sunt certe proposiciones que fuerunt per... *Exp.:* ...crevis (*sic!*) requisitionibus incitavit, nunquid omnium horum prudencior, sed certe magis oculus eius nequam est.

28. [ROBERTI DE FRONSOLA]: *[Conclusiones].* F. 225/330^v-226/331^v. *Inc.:* Infrascripte sunt conclusiones per dominum R. de Fronsola, decretorum doctorem... I. Non obstante diversitate et contrarietate adhesionis (*sic!*) que fuit erga duos possidentes papatum in cismate (*sic!*)... *Exp.:* ...sentencias adque (*sic!*) penas hereticorum, cismaticorum (*sic!*) et fautorum incurrit.

Al marge d'aquest tractat, hi ha moltes notes marginals polèmiques, basades en referències constants a obres de Benet XIII. Ff. 227/332-228/333, en blanc; però hi manca el primitiu f. 229, que ja no existia a l'hora de fer la numeració definitiva, car aquesta és contínua.

29. R. [AUCTORIS EX O.P.]: *Narracio de forma et modo electionis facte de domino nostro, papa Martino V.* F. 230/334^r-231/335^r. *Inc.:* Post varias huius sacri consilii fluctuationes, ipsum divina clemencia deduxit papalis electionis ad portum... *Exp.:* ...Quantum humana fragilitas nosse sinit salubriter reget, dum tamen mali consiliarii non decipient ipsum. Conseruet eum Deus ad utilitatem ecclesie et salutem anime sue.

Un full doblat. Filigrana: cap de bou, inscrit en cercle i sobremuntat per una creu, semblant al Briquet, 15022. Caixa d'escriptura: 20'5 per 14 cm; 44 línies. Lletra gòtico-humanística. Còpia contemporània del 1417. L'atribució de la Informacio o *Narracio* a un frare dominicà es basa en una frase del f. 229/334^v: 'Dominus frater Martinus, ordinis nostri, atrebatensis episcopus'; aquest fra Martí [Poiré], bisbe d'Arras, era dominicà, segons Eubel).

El f. 231/335 ha restat en blanc.

30. S. *Cedula concilii Perpinianiani* (*sic!*), *Quid olim Benedictus deberet offerri* (*sic!*) *congregationi Pisane.* F. 232/336^{r-v}. *Inc.:* Sanctissime ac beatissime pater: Hoc sacrum et generale concilium supplicat et consulti humiliiter et devote vestram sanctitatem: primo, quod non obs tantibus quibuscumque tribulacionibus, persecucionibus et impedimentis vobis datis, dignemini propter bonum christianitatis prosequi efficaciter factum unionis sante (*sic!*) matris ecclesie per viam renunciacionis, ipsam viam renunciacionis omnibus aliis viis premittendo, nulla alia via tamen exclusa... *Exp.:* ...ne a similia (*sic!*) perpetranda precedent (*sic!*) sub penis, decretis et prohibicionibus ad hec necessariis et opportunis.

Publicada per Mansi, XXVI, 1097-1098. Febrer, 1409.

Els núms. 30 i 31 són escrits en un únic full de paper doblat, cada número en un foli. La filigrana sembla un cap de bou. Caixa d'escriptura: 16 per 11'5 cm i 25 línies. Gòtica cursiva bastarda.

31. *Via aperta Peniscole.* F. 233/337^r. *Inc.:* Quod per dominum nostrum papam, cum consensu dominorum cardinalium, et eciam aprobante suo sacro concilio, quod continuatur ubiquecumque ipse est, eligantur certe persone, et per illos dominos, qui in alia parte dicunt se cardinales, cum consensu dictae congregationis, eligantur totidem persone vel plures, si plures voluerint, que omnes persone sic electe habeant convenire in uno loco seculo et intrare conclave sub tutia et fidei custodia, quas personas dominus noster papa, de plenitudine potestatis tollendo processus et sentenciam, quantum ad actum electionis requiritur, habilitabit meliori modo et forma quibus poterit, in quantum claves ecclesie se extendunt... *Exp.:* ...Saona, Pisas cum Liberno. Civitas Vetula, cum aliquo loco propinquuo.

Cfr. la nota final al núm. anterior. Caixa d'escriptura: 24'6 per 15'5, i 38 línies. Gòtica molt cursiva.

És una reelaboració dels textos que figuren anteriorment, als núms. 20 i 21 d'aquest manuscrit. Pertany als primers mesos del 1416. El f. 233/337^v, en blanc.

32. *T. An teneatur constituere procuratores, cum non poterat concordare de loco cum Gregorio.* F. 235/338^{r-v}. *Inc.:* Quod dominus noster non teneatur nunc constituere procuratores ad renunciandum, patet, quod in causa ardua quis non cogetur constituere procuratorem, ut in c. querelam de procuratore, cum sua glosa. Sed non potest negari quin hic agatur... *Exp.:* ...ea ante actum consumatum tollere iuxta illam regulam 'omnis res in antiquis'.

Un full doblat. Filigrana: doble cercle sobremuntat de creu (Briquet, 3175). Caixa d'escriptura: 17'5 per 12 cm, i 29 línies, Gòtica cursiva bastarda. Primers mesos del 1416 o immediatament després del concili de Perpinyà, 1409?

33. V. [BALTASSARIS COSSA, CARDINALIS]: [*Litterae ad Petrum de Luna*]. F. 236/340^r-237/341^v. *Inc.:* Nobilissimo ac metuendissimo domino, domino Petro de Luna, olim in sua tunc obediencia Benedicto XIII nuncupato. Postquam pius dominus, adiutor meus et protector meus, in quo speravit cor meum et adiutus sum, exaudivit vocem deprecationis mee... *Exp.:* ...nec eciam endotares sentencie ad exprimendum intentum meum de predicte (*sic*) cui Christus ad feliciter exequenda que superius continentur.

Un full doblat. Filigrana: tres turons sobremuntats de creu (cfr. Briquet, 11689). Caixa d'escriptura: 21 per 13 cm, i 40 línies. Lletra clarament humanística. La carta és posterior al novembre de 1417.

34. X. *Responsio de Castella littere regis Aragonum, qua scribebat quod miterent prelatos ad Constanciam. Respuesta de Castilla a la letra del rey de Aragón, la qual hizo el obispo de Cuenca.* F. 238/342^r-240/344^r. *Inc.:* A los que están en el consejo del rey nuestro señor e de la vuestra provincia (?) fueron presentadas dos letras vuestras e un traslado... *Exp.:* ...ca mucho repugnan los que son subiectos a nuestro señor el papa fazer contra el tal enantamiento commo la vuestra señoría manda.

Plec de dosfulls doblats. Filigrana: escala de pals i travessers dibuixats amb ratiles parells, i tota ella inclinada. No és al Briquet. Caixa d'escriptura: 20'1 per 12. Gòtica cursiva castellana. Gener 1416. H. Finke, ACC, IV, 10, n'ha editat un fragment.

35. [*Rationes pro oboedientia erga Benedictum XIII servanda*]. F. 240/344^{r-v}. *Inc.:* Primo, non sunt facienda mala, ut bona inde proveniant, ad Romanos III. Ymo, sic dicendum dapanatio iusta est, l.q.l... *Exp.:* ... quia servus, sciens voluntatem domini sui et non faciens, plagiis (*sic*) vapulabit multis, etc., ut supra.

El foli és continuació de l'anterior. La cal·ligrafia també és idèntica. Ha estat publicat per H. Finke, ACC, IV, 11-13.

Ací s'acaba el *Memoriale per .a.b.c.*

Quart bloc. F. 346-355.

Acabat el *Memoriale*, també desapareix la seva numeració pròpia, i resta només la unitària per a tot el volum, a partir d'aquí, única.

36. [BENEDICTI XIII]: [*Tractatus de Concilio Generali*] F. 346^r-354^r. Fragment. *Inc.:* ... Sed continuando materiam de sexto articulo est videndum, scilicet, quis debeat presidere in concilio generali. Et nota quod hic sumo hunc terminum "presidere" large, non solum in sede, voce vel honore, sed in agendorum ordinacione... *Exp.:* ...ubi expresse habetur quod in tali dubio obediendum est pape, dum tamen conscientia possit vinci. Et in hoc, VII^{us} articulus terminatur.

Plec de cinc fulls doblats. Filigrana: campana (Briquet, 4072). Caixa d'escriptura: 19 per 10'8, i 32 línies. Lletra gòtica cursiva bastarda. Als ff. 348^r i 354^r sembla que hi ha correccions autògrafes de Benet XIII. També hi ha notes marginals posteriors, amb lletra humanística. El fragment contingut en aquests folis, tal com es desprèn del mateix text, és el dels articles VI i VII d'aquell tractat, que fou escrit durant els anys 1409-1410.

El f. 355 és en blanc.

Bloc cincuè. F. 356-359.

37. *Sequuntur tenores capitulorum contentorum in quadam cedula per ambaxiatores senissimi principis domini regis francorum, ex parte eiusdem domini regis et eius fratris, domini ducis Aurelianensis, tradita sanctissimo domino nostro pape Benedicto XIII, et responsiones eiusdem domini pape facte ad illa in forma sequenti.* F. 356-358. *Inc.:* Ista sunt que retulerunt in effectu ambaxiatores domini regis francie et domini ducis Aurelianensis, domino Benedicto.

Faciendo responcionem ad ea dominus vicecomes Rodi et Gerardus de Cervilione, milites, expuerunt nomine dicti domini Benedicti... *Exp.*: ...nam ipse presto se offerebat, si qua per eum fieri restarent, opere adimplere iuxta predictorum seriem et tenorem.

Dos fulls doblats. Filigrana: arc tens amb sageta (Briquet, 797). Caixa d'escriptura: 24 per 13, i 33 línies al f. 356^V. Lletra gòtica formada, potser del final del XIV, segurament contemporània dels fets, que pertanyen a l'any 1399.

Sisè bloc. F. 360-363.

38. *Scriptura Benedicti. Scriptura dominorum cardinalium, qui sunt in Avinione extra Palacium, traditi pape per episcopum Oscensem et Priorum Portae Celi, nomine suo et nobilis domini Guillelmi de Medulione, militis, familiarium et nunciorum domini ducis Aurelianensis, ad tria brevia capitula super pace et concordia per papam eis oblatu. Incipit: 'Quia novissime est presentata', et finit: 'ad ipsam racionaliter respondebunt', que. IIII^{or}, continet in effectu, scilicet, protestacionem, reprehensionem, responcionem et conclusionem.* F. 36^r-362^v. *Inc.*: Et quantum ad protestacionem, quām promittunt, quod nichil intendunt dicere ad inluriam vel offensam ipsius... *Exp.*: ad debitum statum et conclusionem deducere, prout obligatur pre ceteris ex debito apostolice servitutis, quod tibi supremus rector ecclesie in brevi dignetur concedere. Amen.

Dos fulls doblats. Filigrana: tres turons en cercle i sobremuntats de creu, semblants al Briquet 11689. Caixa d'escriptura: 21'6 per 15, i 35 línies. Lletra gòtica tirant a cursiva. L'escrit és del 1399.

El f. 363 és en blanc.

Setè bloc. Ff. 364-402.

39. *Articuli formati per concilium Constanciense contra Johannem papam XXIII.* F. 364-380. 1415.

40. *Sequitur summa attestacionum super predictis articulis receptarum.* F. 380-402. Any 1415.

Vat. lat., 7110

AGREGAT DE TEXTOS RELATIUS AL CISMA PROCEDENTS DE PENÍSCOLA

Volum enquadernat en pergamí blanc llis. Superficie de 29'5 per 22 cm. El lloc, també llis, té, començant per dalt, els escrits següents: 7110; més avall, etiqueta blava descolorida de la BAV., al centre de la qual hi ha *Vat. lat. (imprès) /7110* (timbrat). A la cara interior de la portada, i a l'angle superior esquerre, etiqueta blava no descolorida, com la que ja coneixem del lloc. Dos folis de paper per a guarda, tant al costat de la portada com de la contraportada; el primer dels inicials fou tret dels que restaven en blanc a l'acabament del volum, car té la filigrana dels tres turons amb creu florejada, que és la dels darrers folis.

El cos del volum consta de 193 folis de paper, numerats sembla al s. XVII, més sis de finals en blanc. Superficie: 28'5 per 22 cm. Hi ha diversos segells de la BAV als ff. 1^r i 192^V.

Hom pot veure notícies sobre el volum a Ludovico Saggi, *Bartolomeo Peyroni, O.carm., vescovo di Elna e la sua testimonianza circa il conclave del 1378*, dins "Archivum Historiae Pontificiae", IV (1966), 67-68 i nota 49.

Primer bloc. F. 1-44.

Aquests folis tenen aquella unitat que els dóna la preponderància de testimoniatges destinats a les enquestes del rei de Castella sobre els orígens del cisma, Avinyó, maig 1380, i Medina del Campo, gener-febrer 1381. Però també té elements posteriors, com és ara el refús de Benet XIII a acceptar Martí V per papa legítim, dels darrers dies de l'any 1417 o dels primers del 1418.

1. [PEDRO DE LUNA]: *[Sobre el fecho e la materia en commo don Bartolomé, que fue arçobispo de Bar, fue nombrado en papa]*. F. 1^r-11^v. Inc.: Pedro, diácono cardenal de S⁹. María in Cosmedin... Exp.: A esto dixo que los otros non sabe; de si dice como desuso dicho es.

Plec de sis fulls doblats (ff. 1-12); relligat senzill entre els ff. 6 i 7. Filigrana: trompeta (Briquet, 3341, chalumeau). Tots els fulls han estat apedaçats en el sector del relligat, part inferior de les pàgines. Caixa d'escriptura: 21 per 14⁷, i 28 línies al f. 5^v. Lletra gòtica cursiva, arrodonida i gran. És el testimoniatge donat per Pere de Luna en el procés informatiu de Medina del Campo, gener-febrer 1381; sobre aquest procés, cfr. Michael Seidlmayer, *Die Anfänge..., 219-221*, el qual, però, no posa el cardenal de Luna en la llista dels testimonis. Ell mateix ha editat el text en *Peter de Luna (Benedikt XIII.), und die Entstehung des Grossen Abendländischen Schismas*, dins "Gesammelte Aufsätze zur Kulturgeschichte Spaniens", IV (1933), 207-247; el text és a les pp. 232-244. Al manuscrit, les preguntes són numerades, primer amb títols (*Prima interrogacio*, f. 2^r) i després amb xifres aràbigues arcaiques. Hi ha diverses notes al marge, també de mà diferent de la del copista. El f. 12 és en blanc.

Segueix un plec de dos fulls doblats, on hi ha la *Deposicio seu motiva cardinalis Corfiensis* (Johannis de Amelia), f. 13-16.

2. *Canonicus quidam Burdigalensis ecclesie, veniens de Roma, transivit Barchinonam, et interrogatus super infrascriptis, respondit ut sequitur. Quod fuit XXVIII° die februario, anno a nativitate domini millesimo .CCC. LXXX primo*. F. 17-18. Inc.: Et primo, de domino nostro et de persona sua, qualiter est; et dixit quod bona, laudetur Deus, et quod manibus suis sunt restitutae ungues usque ad medietatem, et continue crescunt, que sibi ceciderunt occasione veneni sibi dati... Exp.: (*reportant paraules que hauria dit Urbà VI*) ... nec intendo amplius instare apud eos, faciant quod eis videbitur; satis feci quod in me fuit; unum scio, quod non possunt vituperare ecclesiam Dei, et possent taliter facere, quod ab ea vituperarentur.

Un sol full de paper doblat. Filigrana: petxina (Briquet, 4499). Caixa d'escriptura: 21⁸ per 16, i 33 línies al f. 17^v. Lletra gòtica cursiva dreta, tirant a la bastarda. Publicat per H. Finke, *Über Schisma-Publikationen. Ein Vergiftungsversuch gegen Urban VI*, dins "Historisches Jahrbuch", LII (1932), 357-466.

3. [BENEDICTI XIII.]: *[Reieccio Martini V et concilii Constanciensis per Benedictum XIII, respondentem his que ab ipso postulaverat rex Alfonsus, rex Aragonum, per Geraldum Alemany de Gervello]*. F. 19-23. Inc.: Verum noviter rex Alfonsus, qui de presenti regnat ... Exp.: ... longe periculosius est facere quam denegare petita, stantibus terminis.

Plec de quatre fulls doblats (ff. 19-26). Filigrana: tres turrons dins un cercle i sobremuntats de creu, semblants als del Briquet, 11859. Superficie: 19⁵ per 13⁸ cm, i 37 línies al f. 22^r. Lletra gòtica cursiva bastarda, característica de la cancelleria papal avinyonesa. Notes marginals, que semblen autògrafs de Benet XIII. El primer full és apedaçat en tota la llargària del lliom. El primer paràgraf i les dues línies finals han estat publicats per Karl August Fink, *Martin V. und Aragon* (Historische Studien 380) (Berlín 1938), 11-12. En canvi, no ha estat recollit per H. Finke, als ACC. 5.I.1418?

Els ff. 23^v-26^v han restat en blanc.

4. [BARTHOLOMAEI PEIRÓ]: *Deposicio facta per me, fr. Bartholomeum, procuratorem generalem ordinis Carmeli, in qua requisitus, infra posita iuxta veritatem et conscientiam scripti super eleccione facta Rome, ut dicitur, de tunc Barensi archiepiscopo*. F. 27^r-32^r. Inc.: Quamvis ex condicione sui veritas inimicicias... Exp.: ...in scriptis deponerem et quid secundum veritatem de facto sentirem.

Plec de cinc fulls doblats (ff. 27-36). Filigrana: dues claus (Briquet, 3837). Caixa d'escriptura: 21⁵ per 13⁴ cm, 30 línies al f. 31^v. Lletra gòtica cursiva bastarda. La declaració de Peiró ha estat publicada darrerament per L. Saggi en l'article esmentat al començament d'aquesta descripció, pp. 59-77, que recull les variants dels exemplars conservats als *Libri de Schismate de l'AV* i al ms. de París, Bibl. Nat., lat., 11745. El lloc d'aquesta declaració en l'enquesta feta pel rei de Castella a Avinyó pel maig de 1380 es pot veure a M. Seidlmayer, *Die Anfänge..., 217-218*; és el núm. 27 en la llista de testimonis.

En aquest mateix plec, després del testimoniatge de Peiró, vénen els de Gilbertus de Thadinghem, abreujador de cartes apostòliques (ff. 32^v-34^r) i el d'Helias, episcopus Cethaniensis (ff. 34^v-36^v), publicat per Giuseppe Pistorio, *Riflessi dello Scisma d'Occidente in Sicilia (Documenti)* (Catània [1969]), 49-53. Segueix un plec de dos fulls doblats, amb filigrana dife-

rent (destral de Briquet, 7505) (ff. 37-40), el qual conté el testimoniatge de Bonaventura, cardinalis de Padua, de ordine heremitarum.

5. [NICHOLAI EIMERIC]: *Copia depositionis inquisitoris Aragonum, videtur. F. 41^r-44^v.*

Inc.: Anno Domini M.CCC.LXXVI. circa finem mensis augusti... *Exp.:* ...at ille eidem replicans ait: Adhuc nichil est.

Plec de quatre fulls doblats (ff. 41-48). Filigrana, les dues claus (Briquet, 3837), com al primer plec del núm. anterior. Caixa d'escriptura: 21'5 per 13'7, i 33 línies al f. 42^r. Lletra gòtica cursiva, recta i tirant a rodona, carregant les cues de les lletres (f, p, s). El títol és de mà diferent (de Pedro de Luna?). Els quatre folis de la segona part del plec resten tots en blanc. La deposició d'Eimeric ha estat publicada per Louis Gayet, *Le Grand Schisme d'Occident d'après les documents contemporains déposés aux archives secrètes du Vatican. Les Origines. Tome premier* (Florència-Berlín 1889), segona part, 118-134. En el procés fet a Avinyó el maig del 1380 per al rei de Castella, el testimoniatge d'Eimeric segueix el de Bartomeu Peiró.

Segon bloc. F. 59-84.

En els folis indicats hi ha els testimoniatges núms. VIII, IX, X, XI, XII i XIII del procés informatiu sobre els fets inicials del cisma, realitzat a Barcelona entre el maig i el setembre del 1379 (cfr. Seidlmayer, *Die Anfänge...*, 210-211). Sobre la qualitat del text en general, hom pot veure allò que n'he dit en parlar del Vat. lat., 3934, núm. 3.

El bloc comença amb un plec de dos fulls doblats (ff. 59-62), la primera pàgina del qual porta restes de brutícia que demostruen que ha estat la primera pàgina d'un bloc sense altra protecció. La filigrana és desconeguda del Briquet: un quadrat de tres centímetres i mig per banda, el punt cèntric del qual ho és també d'una creu inscrita al seu interior i d'una circumferència de dos centímetres de diàmetre. La caixa d'escriptura és de 21'3 per 13 cm, i 29 línies al f. 60^r. Conté el testimoniatge d'Angelus, episcopus Pesaurensis (vuitè d'aquell procés informatiu), als ff. 59^r-61^r; els ff. 61^v-62^v són en blanc.

6. ENECUS [DE VALTERRA]: *Episcopus Segobricensis, medio iuramento, die lune .XI. mensis septembri anno a nativitate Domini M^o.CCC.LXXIX depositus prout infra sequitur. F. 63^r-70^r.* *Inc.:* Et primo dicit fore verum quod, mortuo domino Gregorio, sancte memorie papa XI., banderenses (*sic!*) et cives romani fecerunt claudi portalia civitatis, et tam portalia quam omnes passus, per quos aliquis posset intrare vel exire civitatem, fecerunt... *Exp.:* ...sed si possent, vel cum possent, ostenderent se quid erant facturi, et quod interea faciebant de necessitate virtutem, ad evitandum periculum, quod incurruerent possent. Text en pp. 184-190.

Plec de quatre fulls doblats. Segueix la mateixa filigrana que hem trobat en els dos fulls anteriors d'aquest mateix bloc. Gòtica cursiva bastarda. Al f. 63^r, en començar el text, al marge esquerre hi hagué, primer, *VIII testis*, ratllat, i després substituït per *IX testis*; el *IX* es repeteix al cap de cada pàgina. Al marge, a tot el llarg de la declaració, números romans que indiquen les preguntes a les quals correspon l'explicació del testimoni; als ff. 64^r i 69^v, notes de mà diversa, contemporànies, valorant les afirmacions, p.e., "Hoc deponit de auditu, ut stat [im] sequitur. Sed 'VIII. deponit contra de certa sciencia, et .VI. de auditu explicite, et .III^{us}. et .VI^{us}. implicite" (*sic!*), f. 64^r. M. Seidlmayer, *Die Anfänge...*, 324 ha publicat un paràgraf d'aquesta declaració; és sincera més amunt, pp. 183-190.

7. [FERDINANDI PÉREZ CALVILLE]: *[Testimonium de initio schismatis]. F. 72^r-76^v.* *Inc.:* Dominus Ferdinandus Pérez Calvelliyo, decretorum doctor, decanus Tirasonensis et sacri Palacii causarum auditor, medio testis iuratus et per iuramentum admonitus. *Exp.:* ...et credebat quod scisma multum esset periculosum et durabile ex eo quia ultramontanus fuerat electus.

Amb aquests fulls, comença un conjunt (ff. 71-84), en el qual cada plec no és exclusiu d'una declaració, tot i que el primer havia estat pensat per a aquest ús; els plecs són bàsicament de dos fulls doblats, però el primer té un foli escadusser al començament, en blanc (f. 71) i un altre entre els dos folis de la primera meitat del plec (actual f. 73); per això, el primer plec té sis folis (ff. 71-76), amb el reclam en el f. 76^v. Filigrana: arc, que potser és variant del Briquet, 788. El segon plec és només de dos fulls doblats (ff. 77-80) i té la filigrana desconeguda, que hem trobat als ff. 59-70; altre reclam en el f. 80^v. El tercer plec és com el segon, també en la filigrana; però no hi ha reclam, perquè acaba el text (ff. 81-84).

La declaració de Pérez Calvillo és escrita amb lletra gòtica cursiva, molt poc bastarda. Cai-

xa d'escriptura: 22'9 per 14'5 cm, i 34 línies al f. 74^v. Al marge esquerre del f. 72^r, a l'alçada de la primera línia, .X. *testis*; al cap de cada pàgina, .X. Indicació de les preguntes a les quals va respondent la declaració, al marge esquerre de les successives pàgines. Notes de mans diverses a tots els marges, menys l'inferior. Un fragment ha estat publicat per M. Seidlmaier, *Die Anfänge...*, . 325.

8. [GIL SÁNCHEZ MUNYOZ, SENIOR]: *Deposicio Egidii Sancii Munionis, legum doctoris*, F. 76^v-78^v. *Inc.*: Et primo, dictus Egidius, omissa seriosa facti narracione ex eo quia nondum est annus lapsus facti electionis huiusmodi, proposuit publice bis coram domino rege et consilio suo; et dominus abbas Sitriensis semel proposuit, impressionem expresse confitendo; in eademque propositione sua idem Egidius perseverans... *Exp.*: ...a dicto domino Barensi redere voluit, quod cum maxima difficultate ac diversis modis exquisitis obtinuit, et taliter eius servicium evasit.

Se succeeixen dues mans en la còpia d'aquesta declaració. La bàsica no és tècnica; ho és en canvi, i tirant a bastarda, l'alternativa, que apareix en el f. 77^r, lín. 2-13, i a la segona meitat de la pàg. 78^v. 22'4 per 15'7 cm, i 30 línies al f. 78^r. Al començament del text, al f. 76^v, .XI. *testis*; al marge esquerre, indicació amb xifres romanes de les preguntes a què es va referint el text. M. Seidlmaier, *Die Anfänge...*, 325-326 ha publicat un fragment d'aquesta deposició.

9. [GULIELMI MORER]: *[Testimonium de initio schismatis]*. F. 79^r-84^r. *Inc.*: Quoniam scriptum est: 'De his que vidimus et audivimus attestamur, etc.', unde ego G. Morerii, clericus Elnensis diocesis, bacalarius in utroque iure et de familia domini regis Aragonum, depositionem meam trado in scriptis, modo qui sequitur. Primo, dico et verum est, quod... *Exp.*: ... Multa alia vidi et audivi, que singula longa essent (*sic!*) narrare, sed sufficient ista pro summa et pro veritate. Text en pp. 191-196.

Caixa d'escriptura de 21'4 per 13'5 cm, i 26 lín. al f. 92^r. Gòtica cursiva bastarda. El número ordinal de la declaració (.XII.) només es troba als caps de pàgina, no al començament del text. Números romans al marge de les pàgines, indicant les corresponents preguntes. Notes valoratives de certes afirmacions als ff. 79^v, 80^{r-v}, 81^v i 82^v. És publicada més amunt, pp. 190-196.

10. [LUPPI ENETI DE UXUÉ]: *[Depositio de initio schismatis]*. F. 85^r-86^r. *Inc.*: Et dominus Luppus Eneti de Uxué, (testis, *ratllat* decanus ecclesie sancte Marie (ville, *afegit*) Tutelle (de regno Navarre, *afegit*), Tirasonensis diocesis, testis iuratus et per iuramentum admonitus et requisitus ut super... *Exp.*: ... Item, quod post dictam coronacionem, aliquibus diebus preteritis, dictus testis vidit dictum archiepiscopum Earensem, ut papam, facientem consistoria, et omnes concurrebant ad eum ad petendum gracies et omnia alia necessaria.

Un full doblat (ff. 85-86). Filigrana: arc, variant del Briquet, 788, com als ff. 71-76. La lletra predominant és gòtica cursiva bastarda; a la segona part del f. 86^r canvia la cal·ligrafia, i no és tan cursiva. Al començament del text, .XIII. *testis* i després, amb xifres romanes també al marge, indicació de les preguntes a què van respondent les declaracions. Hi ha notes marginals de dues mans, una d'elles no tècnica. Segueix un altre full doblat (ff. 87-88) amb filigrana d'unicorn rampant (la més acostada del Briquet és el núm. 9986); conté les instruccions per a una ambaixada de Benet XIII als cardenals de Gregori XII reunits a Pisa ("fuerunt tradite .XX. maii anno M^oCCCC^oVIII^o"). Al f. 88^r trobem aquesta nota, "prefati autem nuncii pape et regis Francie super hoc in Florencia multum insteterint. Nam florentini, ad instantiam et ob metum domini Ladislai, ut publice asserebatur, qui, procurante dicto Angelo, dicti salvi conductus concessionem per suos nuncios impediabat, non fuerunt ausi dictum saluum conductum aliquatenus concedere. Idcirco, dicti domini cardinales et prelati remanserunt apud Liburnum, ad quem locum quatuor ex dictis (anti, *afegit*) cardinalibus Pisis existentibus venerunt, scilicet, Burdigalensis, de Ursinis, de Brancacis et Leodiensis, etc.". Probata.

Tercer bloc. F. 89-120.

11. [AUCTORIS IGNOTI]: *De renuntiatione papatui*. F. 89^r-116^v. *Inc.*: Ecce quomodo, licet declinet ad partem negativam, videtur aliqualiter remanere dubius et perplexus... *Exp.*: ...que est generalis; sed quantum ad aliqua particularia statuta condenda, consilia sequendo, commissiones faciendo.

El bloc és actualment format per tres plecs de paper. El primer consta de sisfulls doblats (ff. 89-100); no hi ha numeració dels fulls; relligat senzill entre els folis 84 i 95; no es veu cap reclam al final del plec. Filigrana: tres turons dins un cercle sobremuntats per creu, semblant,

però no idèntica al Briquet, 11859. El segon consta també de sis fulls doblats, té les mateixes característiques que l'anterior, fora que el relligat és entre els ff. 106 i 107. (ff. 101-112). El tercer és també de quatre fulls doblats (ff. 113-120) i té les mateixes característiques que els anteriors; el relligat es troba entre els ff. 116-117. La caixa d'escriptura és de 17'2 per 11 cm, i 33 línies al f. 91^r. Hi ha marc de la caixa dibuixat a pressió, sense puntuat ni indicació de línies. Gòtica cursiva bastarda, recta. El títol es troba a l'angle superior esquerre del f. 89^r i és molt posterior, potser del s. XVII. Els quatre darrers folis (117-120) són en blanc. Però al darrer (120^v), hi ha una nota en llatí sobre la concòrdia entre els reis dels Romans i de Polònia, a fi de procedir amb més eficàcia contra els heretges, cal suposar que hussites.

Quart bloc. F. 121-156.

Consta actualment de dos plecs; el primer té deu fulls doblats (però hi manca el segon foli dels fulls més exteriors, que aniria entre els actuals ff. 138 i 139, completant d'aquesta manera el text, que salta del paràgraf LXXXIII (f. 138^v) al XC (f. 139^r); el segon plec és de nou fulls doblats. Les filigranes són, respectivament, un arc (variant del Briquet, 788) i una bòta amb tap i corretja (Briquet, 2615). El text podria ésser definit com una *Informatio seriosa* sobre els fets de l'elecció d'Urbà VI, favorable a aquest. Els dos plecs anaren separats durant temps, car les respectives primeres pàgines són molt brutes.

Cinquè bloc. F. 157-172.

12. [AUCTORIS IGNOTI]: [*Tractatus de via cessionis*] F. 157^r-170^v. Fragment. *Inc.*: ...electionem facerent summi pontificis. Quo auditio, certi ex ipsis, qui predicte dilacionis materiam ministraverant... *Exp.*: ...inter ipsum exortam seu orituram et regem discordiam ex vilipendio regis permaximo, ut occasione non data.

Aquest text omple actualment un sol plec, de set fulls doblats, però, si l'obra era escrita en un sol plec, aquest tingué inicialment més fulls que els actuals, raó que explicaria l'absència de tot reclam al final. Manca la numeració de fulls, i per això no podem saber de quants constava. Relligat, senzill, entre els ff. 163 i 164. La filigrana és de tres turons en cercle i amb creu, com els del Briquet 11892. Els marges laterals de la caixa d'escriptura són marcats a base de doblar dues vegades el paper; la superfície de la caixa és de 22 per 12'2 cm, i 40 lín., al f. 168^r. El tractat sembla d'autor francès, favorable a la "via cessionis" i contrari a la "via compromissi", que propugnava Benet XIII. Sembla datable d'entre el 1395 i el 1400.

13. [BENEDICTI XIII]: [*De novo subscismate*] F. 171-172. *Inc.*: Quarto, restat probandum, et ex premissis breviter inferendum, quod obedientia non potuit licite pape subtrahi... *Exp.*: Agnoscant, ergo, se non posse excusare quod in predicta substraccione factum est, et studeant celeriter emendare.

Un full doblat. Filigrana *R* (Briquet, 8944). Però s'han perdut altres folis que hi havia entre aquests dos, car el text no és continu; el f. 171^v acaba: "in responsione vel cor..." i el 172^r comença: "Sed iste parve sunt latebre". Al f. 172^v, en blanc, només hi ha, al peu de la pàgina: "Nunc quinto". La caixa d'escriptura de les pàgines escrites és de 19 per 14 cm, i té marcades les línies bàsiques, no les ratlles on escriure; no hi ha puntuat; 28 línies per pàgina. Lletra gòtica cursiva, no massa tècnica, tirant a bastarda.

Sisè bloc. F. 173-193.

És format per dos plecs completament diferents, el segon dels quals és entasconat al centre del primer, entre els folis primer i segon del seu full central.

14. [BENEDICTI XIII]: [*Provisiones de ecclesiis in regno Siciliae post obedientiam erga ipsum*] F. 173^r-176^r. *Sicilia: Ad habendum de gestis Siculorum memoriam in futurum. Inc.*: Sanctissimus in Christo pater et dominus noster, dominus Benedictus, divina providentia papa XIII^{us}, de mense iunii anni domini M.CCCC.XIII, sui vero pontificatus anni vicesimi, plenam tocius regni insule Sicilie obedientiam habuit. Et subsequenter, de episcopatibus, ecclesiis, monasteriis et beneficiis modo, qui sequitur, duxit providendum... *Exp.*: ...ecclesie Montis-regalis predicate, de qua nulli est provisum usquequaque, ymo illam retinet dominus noster.

El primer plec, al qual pertany aquest text, ara és incomplet, car li manca la segona meitat del full primer, que seria el darrer foli del plec; inicialment tenia, almenys, vuit fulls de paper doblats. La filigrana és la creu enramada al final dels tres braços superiors, que no es troba ni al

Briquet ni al Mosin-Trajic, però s'ha trobat a Vila-real, tal com ja hem dit, i també sortirà al segon volum de Dieter und Johanna Harlfinger, *Wasserzeichen aus griechischen Handschriften, II* (Berlín 1979). Caixa d'escriptura: 21'0 per 12'5 cm, i 37 línies al f. 179^v. Gòtica cursiva bastarda, potser de Francesc Rovira. Resten en blanc tots els folis de la segona part del plec. En l'article citat al començament d'aquesta descripció, p. 67, nota 48, L. Saggi diu: "Ho in preparazione un articolo su tale argomento" (provisions de Benet XIII a Sicília).

15. *Sequuntur ea que comituntur dominis Ubertino, archiepiscopo Panormitanu, et Filipo, episcopo Agrigentino.* F. 177^{r-v}. *Inc.:* Primo, quod super incertis, male ablatis, procurant per se ipsos in propriis diocesibus et per alias diocesanis in eorum diocesibus... *Exp.:* ...deliberarent cum domino Martino de Turribus, qui eis dabit, ut honestius poterit, consilium, auxilium et favorem debitum in eisdem.

16. *Memoriale agendorum per dominos archiepiscopum Panormitanum et episcopum Agrigentinum, una cum domino Johanne de Montecatheno, vel sine ipso.* F. 178^r. *Inc.:* Primo, presentabant literas apostolicas, quas deferunt, tam pro baronibus regni insule Sicille in communi, quam in particulari... *Exp.:* ...omnia alia suprascripta, mutatis mutandis, prout statui cuiuslibet viderint competere et aciam expedire.

17. *Memoriale agendorum pro domino nostro papa et eius camera per dominum Martinum de Turribus in Sicilia.* F. 178^v. *Inc.:* Primo, dominus noster facit dicto domino Martino de Turribus generalem comissionem et dat sibi plenam potestatem ad exigendum... *Exp.:* ...super obediencia data domino nostro contribuant in eadem pro rata eorum quemlibet contingente.

18. *Ordinaciones super fructibus ecclesie Cathaniensis.* F. 179^r-180^v. *Inc.:* Deliberacio sanctissimi domini nostri pape in facto honorabilis viri, fratris Thome de Asmar, OSB., prioris ecclesie Cathaniensis. F[ranciscus] R[ovira]. Et primo, quod dominus noster, certis ex causis rationabilibus, deliberavit non providere pro nunc dictae ecclesie de episcopo et pastore... *Exp.:* ...collaciones beneficiorum et grangiarum predictorum sint casse et irrite nulliusque roboris vel momenti. F. Rovira.

Al f. 180^r hi ha la nota següent: "Suprascripte ordinaciones transmisse fuerunt domino Martino de Turribus, decretorum doctori, apud Siciliam degenti, In quibusdam literis interclusa, quas sibi tradere debuit dominus Guillelmus Asmar, miles Cathaniensis. Et subsequenter, redentes ad dictam insulam Sicilie dominus archiepiscopus Panormitanus et episcopus Agrigentinus, ambaxiatores predicti, nonnulla, que sibi commissa fuerunt, scilicet, tenores graciarum et potestatum per dominum nostrum eis concessarum, necnon memorialia agendorum per ipsos ab una, et per prefatum Martinum ab alia partibus in Insula predicta, prout supra in scriptis lacius continetur, secum asportarunt, debent tradere eidem domino Martino memoriale suum et sibi directum. Isti recesserunt de mense septembri anno domini M^oCCCC^oXIII^o, domino nostro papa apud Morellam, Dertusensis diocesis personaliter cum domino rege existente..."

I per a major seguretat, els responsables de la correspondència papal, repeteixen el correu des de Sant Mateu, 25 setembre 1414, amb la següent lletra de Benet XIII: "Dilecto filio Martino de Turribus, decretorum doctori, apostolice sedis nuncio. Benedictus, etc. Dilecte fili: Nuper siquidem certas ordinaciones et provisiones per nos factas super ecclesia Cathaniensi ac fructibus et redditibus ipsis, quam ad manus nostras decrevimus retinere, tibi nostris litteris interclusas duximus transmittendas; verum, quia an illas habueris dubitamus, ex superabundanti tamen ut cautius procedere valeas in agendis, ordinaciones ipsas ac (ordinacionem, ratillat) tenorem graciarum et potestatum per nos venerabilibus fratribus nostris Ubertino, archiepiscopo Panormitanu, et Franciso, episcopo Agrigentino, concessarum, necnon memoriale agendorum ibi per te, quod tibi iidem archiepiscopus et episcopus tradere debuerunt, devocioni tue transmittimus presentibus interclusa. Sic igitur te habeas circa comissa tibi negocia, quod apud nos merito valeas commendari, Datis apud Sanctum Matheum, Dertusensis diocesis, die XXI septembri, sub nostro signeto secreto".

19. *Regule et ordinaciones facte per papam super illis [que] in curia expediuntur.* F. 182^r-192^r.

Aquest plec consta de sis fulls doblats (ff. 181-192). Els fulls són numerats amb xifres aràbigues arcaiques, visibles del 3 al 6. Filigrana: *M*, amb antena (no creu), semblant al Briquet, 8353 (que, però, acaba en creu). Caixa d'escriptura: 20'2 per 12 cm al f. 188^r (però en altres pàgines varia); 33 línies. Lletre gòtica cursiva bastarda, però no idèntica a la de les pàgines anteriors. Els tres primers folis són escantonats per la humitat a l'angle inferior dret. Al primer foli,

franja de 13'5 per 2'3 cm, enganxada, on hi ha escrit el títol *Regule...* La datació d'aquestes normes no és difícil: són anteriors al començament de l'any desé del pontificat de Benet XIII, car han de servir per a aquell any (per tant, del setembre del 1403). Han estat en gran part publicades per K. August Fink, *Zur Geschichte des päpstlichen Referendariums*, Dins "Analecta Sacra Tarragonensis", 10 (1934), 75-85.

Vat., Barb. lat., 870

POLÈMICA ENTRE BENET XIII I EL CONCILI DE PISA

Enquadernació en pergamí, que sembla l'única que el volum ha tingut, i contemporània de la còpia. Dimensions de registre. A la pàgina exterior de la portada: *Super factis ecclesie. Liber quartus*; i a la interior: *Tres quaterni. Simon Salvatoris*. Bàsicament d'acord amb aquesta indicació, no els tres, sinó els quatre primers quaderns són numerats en la franja de pergamí que protegeix els fulls del relligat: *primus, secundus, tertius, IIII^{us}*. Més encara, en la franja protectora del segon quadern hi ha una nota que diu: *Hic deficit primus quaternus. Simon (?) i per aquesta mancança, hom va numerar malament els quaderns dos i 3 en un primer moment: actual f. 10^r: tertius quaternus, i damunt *tercius*, .II.; f. 20^r: Quartus quaternus, i damunt *quartus*, .III.; i ja al f. 26^r: quartus quaternus. Signatures anteriors a la mateixa pàgina interior de la portada: 697.- VI.C.7.- XVI.77. A la contraportada: De concilio.*

El cos del volum, en realitat, no és format per quatre plecs, sinó per onze; els dos primers són compostos de cinc fulls doblats, equivalents a deu folis, reforçats amb franja de pergamí a l'esquena de cada plec; el quadern tercer té tres fulls dobles o sis folis; el quart, quatre fulls, vuit folis; el cinquè, sis fulls o dotze folis, amb el reforç al doblet interior del plec; el sisè, set fulls doblats o catorze folis; el setè, tres fulls doblats o sis folis; el vuitè, dos fulls doblats o quatre folis; el novè, quatre i vuit respectivament; el desè, tres i sis; i l'onzè, sis i dotze. Ultra aquests onze plecs, cal afegir-n'hi un altre de perdut, format per quatre fulls doblats, equivalents a vuit folis i anava entre els actuals quaderns nou i deu, corresponent-li els folis 79-86. La numeració s'enceta després d'un foli en blanc al començament, i va de l'1 al 104; el f. 67 és repetit; inicialment, doncs, el volum tenia 106 folis i ara 98.

Ha estat escrit per diverses mans, i seguint el progressiu ordre dels plecs, d'acord amb un dels mètodes de treball, l'urgent, de la cancelleria o el *scriptorium* de Benet XIII, que consistia a dividir una obra en parts i encomanar-ne la còpia simultània a diversos copistes, els quals formaven primer el plec i després es posaven a copiar (i així s'explica que, sense cap cesura en una obra copiada, com és ara la primera d'aquest manuscrit, ens trobem amb folis intermedis en blanc). En el nostre cas, han restat en blanc els ff. 7^v, 8 i 9; 10, 18, 19 i 20; 23, 24, 25 i 26; 33 i 34; 47 i 48; 67^v; 78; 97; 91.

1.- [BENET XIII]: [Allegaciones pro papa et contra rebellantes per quemdam venerabilem doctorem] F. 1-46^v. *Inc.*, f. 1^r: Quia, ut audio, per quosdam rebellionis scismaticae defensores, contra papam obiciuntur perjurium propter cedulam iuratum in conclavi, per eum, ut dicitur, minime observatam... *Expl.*, f. 46^v: ... sed nec sufficio ulterioris considerationem de tam doloroso fidei christiane exterminio tollerare; magis ergo libet fieri quam aliquid ultra scribere. O Pie Jhesu, qui solus scis et potes, subveni ecclesie sancte tue. Amen.

Comparat amb les còpies de Vat. lat. 4904 i 3934, el nostre text representa un estadi posterior en la transmissió textual, car allò que en el segon tot just acabava d'ésser afegit, però encara declarava de forma ben patent la costura, ara ja ha perdut qualsevol senyal de revisió textual. D'altra banda, l'acabament no coincideix ni amb el text esmentat en primer lloc, l'únic dels dos que sembla complet com el del ms. Barb.

2.- *Littere missæ Benedicto per cardinales existentes Pissis, eum ad illam congregacionem provocantes*. 20.I.1409. F. 49^r-52^r.

Publicada per Mansi, XXVII, col. 207-212m amb data 25 d'aquell mateix mes.

3.- [SIMON DE CRAMAUD], PATRIARCHA ANTIOCHENUS: *Glose et responsiones ad litteram sub signis infrascriptis colloquanda*. F. 52-63.

4.- *Nunc autem sequitur responsio ad conclusiones domini Cameracensis* (Pierre d'Ailly), que contra premissa videntur facere. F. 63^v-67^r.

5.- [PIERRE D'AILLY]: *Copia littere missae domino priori Magne Cartusie et magistro Vincencio, eius fratri, et cuiilibet eorum*. F. 67^r. *Inc.*: Reverendi patres in Christo, fratres ac amici carissimi, humili ac corporali recomendacione premissa, confidens de caritate vestra... *Expl.*: Altissimus vos conservet etc. In civitate Aquensi, Provincie, prima ianuarii anno 1409, per me petrum, episcopum cameracensem.

6.- [PIERRE D'AILLY]: *Secuntur alique propositiones utiles ad exterminacionem presentis scismatis per viam concilii generalis*. Tarascon, 9.I.1409. F. 67^r-68^v.

7.- [PIERRE D'AILLY]: *Presuppositus .X. propositionibus, quibus stabilire nisus sum generale concilium in civitate pisana proxime congregandum, in eis fundari posse videntur alie propositiones, que secuntur*. F. 68^v-70^r.

8.- [CARLOS DE URRIES]: *Utrum aliquis existens sub obediencia intrusi et in eadem perseverans, possit per dominum nostrum absolviri, saltem ad cautelam, vel habilitari ut gesta per eum cum catholicis vel per se habeant roboris firmitatem*. F. 70. *Inc.*, f. 70^r: Hec conclusio sive dubium habet duas partes: primo, an possit absolviri; secundo, an possit habilitari... *Expl.*, f. 70^v: ...heresis peius est peccatum quam scisma in suo genere, ut probat beatus Thomas q.C. art. II; ergo, magis permititur habilitare in scismate quam in heresi.

9.- [ANÒNIM PARTIDARI DE BENET XIII]: *[Adversus propositiones Petri d'AILLY]* F. 71^r-77^v. Març 1409? *Inc.*, f. 71^r: Et primo, vidi quasdam allegationes cuiusdam, ut michi videntur, pocius philosophi et theologi quam iuriste, que incipiunt ut sequitur: 'Secuntur alique propositiones utiles ad exterminacionem presentis scismatis per viam concilii generalis' (cfr. núm. 6 d'aquest mateix ms.) *Expl.*, f. 77^v: ...responentes concilium nunc in civitate Pisana convocatum, quas dimito, quia ita clare secuntur ex premissis ut eas non sit necessarium bene intelligentibus declarare.

10.- *Lletra dels cardenals des d'Anagni, 1378, declarant invàlida l'elecció d'Urbà VI*. F. 87-92.

11.- *Tractatus Johannis de Lignano* (truncat). F. 93-104.

Vat., Barb. lat., 871

APLEC DE DOCUMENTACIÓ SOBRE LES VISTES DE PERPINYÀ I LA POSICIÓ DE BENET XIII DAVANT EL CONCILI DE CONSTANÇA

Volum factici, en forma de registre, en el qual hom ha recollit pràcticament només documentació relativa al cisma, i d'una manera predominant la relativa als anys de crisi, entorn de les vistes de Perpinyà (1415) i del concili de Constança.

Cotes anteriors: "Liber secundus" (d'una sèrie que devia pertànyer a algun personatge que es troava a la ciúria de Benet XIII durant aquells anys; pertanyen a aquesta mateixa col.lecció el Barb. lat. 870 (liber quartus); 872 (liber sextus); 873 (liber septimus); 874 (liber octavus); 875 (liber nonus); 876 (liber decimus); haurien, doncs, desaparegut, si la col.lecció només tenia deu volums, els volums primer, terç i cinquè). VI.C.8.- XVI.78.

El cos del volum és format per 96 fols. originals, numerats de l'1 al 96, als quals s'han afegit tres fols. anteriors, cosa que donà motiu a una nova numeració, que també recolliré en aquest inventari, de manera que la primera xifra correspondrà a la numeració primitiva i la segona a la posterior, a excepció de les dues primeres notes, que pertanyen als tres fols. afegits i numerats amb xifres romanes.

1.- F. 1^{r-v} [*Index contentorum*] (Copiaré els títols tant del cos del volum com de l'índex, sempre que siguin considerablement diferents).

2.- F. III; [Supplicacio ex parte regis Castelle pro convencione inter Constancienses et Benedictum XIII] Fragment.

Copiada també, sembla sincera, a Vat.lat. 4904, f.195^r/293; cfr. aquest inventari, ibid., n. 19, amb les indicacions bibliogràfiques allí aplegades (p. 495).

3.- Sumarie facta a die qua dominus Octobonus de Bellonis venit ad Regem Ferdinandum ex parte regis Romanorum super convencione fienda tunc super unione ecclesie, usque ad ultimam responcionem factam per olim Benedictum ad ultimam requisicionem oblatam in Paniscola (sic) per dictum dominum regem Ferdinandum prefato olim Benedicto super via renunciationis etc. F.1/4^r-12/15^v. Fragment. Inc., f.1/4^r: Cum sanctissimo in Christo patri et domino nostro domino Benedicto divina providencia pape XIII ac serenissimo principi domino Ferdinand... Expl., f.12/15^v: ... requirens idem dominus noster notarium et notarios, qui instrumentum repererunt de presentacione supradicte cedula sibi oblate Peniscole, ut illud absque presentis cedula insercione non claudant. F. Rovira.

Aquest text s'ha de completar amb el que hom pot trobar més avall, descrit al núm. 16 d'aquest mateix manuscrit. També es troba complet al Vat. lat. 4904, núm. 11 d'aquest inventari, tot i que el títol sigui diferent. H. Finke ha editat extractes del text complet als ACC, III, 480-488.

4.- [Summa actorum Perpinianii inter Benedictum XIII, Sigismundum imperatorem et Ferdinandum, regem Aragonum] F. 13/16^r-14/17^v.

5.- Conclusiones recepte per dominum regem Aragonum cum consilio suo in Perpiniano in absencia domini nostri dum erat Paniscola. (Títol de l'índex: Aliqua capitula de capitulis Narbonensis —et spatium est ibidem pro adimplendis illis dimissum, fol. 17). F. 17/20^r-18/21^r. Inc., f. 17/20^r: "Pro extirpando schismate quod, proch dolor, diu viguit in ecclesia dei et asse- quenda unione, domino regi et ambaxiatoribus illustrissimorum regum Castelle et Navarre ac egregii comitis Fuxi, videtur quod sint fienda sequencia".

"Primo, quod debeat congregari et convocari concilium generale omnium obedientiarum, tam domini nostri pape benedicti, quam olim vocati johannis et olim vocati gregorii, contendendum de papatu; ita quod, congregati nunc in Constancia seu habentes posse ab eis vocent reges, principes et prelatos ac alias consuetos vocari ad concilium generale, qui sunt de obedientia domini nostri pape benedicti, ut certa die hic prefingenda sint in civitate Constancie, provincie Magantine, pro celebracione dicti concilii; et pari forma reges, principes et prelatos alterius obedientie, etc. et in eadem civitate Constancie, etc."

"Item, convocatio fiat ob causas sequentes et non alias, videlicet pro extirpacione iamdicti schismatis et asecuacione dictae unionis et pro fienda eleccione (i, a Finke, manca: et instando fieri eleccionem) unici futuri summi pontificis per illos ad quos pertinere debeat, vacante tam prius papatu per renunciationem dicti domini pape benedicti, aut eius eleccione per sentenciam; et eciam, pro procedendo contra eundem dominum nostrum papam benedictum, no-lentem aut suterfugientem (sic) renunciare, per alias vias per quas reperitur de iure posse procedi in tali casu; et eciam pro reformando statu universalis ecclesie, tam in capite quam in membris, et pro aliis causis inferius denotatis, una cum dependentibus, emergentibus et conexis, et eciam ex predictis et infractis; itaque, pro causis preexpressis necnon et infractis tantummodo pro aliis convocetur et congregatur (sic) dictum concilium generale; et hui qui venerint de hac obedientia ad dictum concilium ingredientur dictum concilium solum pro dictis causis et non pro aliis; et eodem modo et non alio per alias recipientur et admitantur; hoc expresse addito quod ad alia procedi non valeat, et si procederetur, quod non valleret; et ista dictentur et asse- curentur melliori et validiori modo quo fieri posset".

[F. 17/20^v] "Item, quia reges et principes et alii et sue obedientie non posse non possent (sic) obedire aliqui elligendo in papam universalem tocius ecclesie nisi iste dominus noster benedictus renunciaverit papatul, vel fuerit iudicialiter ac rite et legitime electus de papatu; et interest regum, principum ac omnium istius obedientie quod super his debite provideatur, quod interesse non cedit in aliis obedientiis, quia non habent eum pro pape; ideo est necessarium quod serenissimus dominus imperator et habentes posse a congregacione Constancie assecurent quantum fieri possit reges et principes ac alios istius obedientie quod in processibus (espai en blanc per a una paraula), provisionibus ac sentencias, que fient ac proferentur contra eundem dominum nostrum papam benedictum habeant semper intervenire illi qui de dicta obedientia ibunt ad dictum concilium vel maior pars eorum et habeant ipsi vel maior pars procedere, pro-

videre et sentenciare que fuerint ratione predicta procedenda, providenda et sentencienda contra dictum dominum nostrum papam; itaque, absque predictis vel maiore eorum parte nichil possit procedi, etc., contra dictum dominum nostrum papam etc.; de qua securitate et eciam de securitate quod non potest ad alia quam supra expressa et infracta per dictum concilium procedi, tractabunt aliqui pro parte domini regis cum ambaxiatoribus serenissimi domini imperatoris et cum ambaxiatoribus concilii Constancie."

"Item, est providendum qualiter tollentur, revocabuntur et irritabuntur quecumque sententie per olim gregorium et olim johannem et suos pretenos predecessores a tempore exorti scismatis citra contra dominum nostrum benedictum prolate in hanc obedienciam et homines eiusdem; et aprobent, laudent et confirmant et eciam meliori modo quo fieri posset, plenissime firment omnes et singulas concessiones et gracias factas per dominum nostrum papam benedictum quibusvis personis intra suam obedienciam de quibusvis dignitatibus archiepiscopatibus, episcopatibus, aliis officiis et beneficiis, in aliis quibuscumque et quascunque infeudacionibus, investituras et alias concessiones et gracias factas quibusvis personis, eciam secularibus, culusvis excellencie, dignitatis ac condicionis existant; ista sunt largius dictanda; et omnia et singula acta intra suam obedienciam que alias ad papam pertinere dinoscantur".

"Item, est providendum quod cardinales domini nostri pape bene- [f. 18/21^r] -dicti, si voluntuerint aderere opinioni dictorum dominorum regum et principum istius obediencie, habeant reputari, recipi et admitti in dicto concilio in cardinales sancte universalis ecclesie et debet prouideri circa titulos cardinalium".

"Item, erit providendum circa officiales curie romane, quibus per dictum papam sint collata officia".

"Item, est providendum de securitate illorum istius obediencie qui ibunt in Constanciam pro celebrazione dicti concilii et aliis supradictis".

(Fins ara, d'aquest text només havia estat publicada la pèg. corresponent al f. 17/20^r per H. Finke, ACC, III, 471-2).

6.- [BENET XIII]: *Constitucio Massiliensis*. (índex: *Constitucio edita per olim Benedictum Massille ante concordiam de Seona contra subtrahentes obedienciam romano pontifici*). Marseilla (Sant Víctor) 19 maig 1407. F. 21/24023/26^r. Inc., f. 21/24^r: Benedictus, etc.: Ad perpetuam rei memoriam. In dierum successu, crescente malitia, sic videmus mundum in deteriora lugiter... Expl., f. 23/26^r: ... privacionis, confiscacionis, annullacionis, cassacionis, irritacionis, nunciationis, constitutionis et voluntatis infringere etc.- Dat. Massilia apud Sanctum Victorem, XIII. Kalendas junii, anno terciodecimo.

7.- *Constitucio sive declaracio facta per dominum nostrum Paniscole* (índex: *Ponitur constitucio olim Benedicti in qua premissam et nonnullas alias constitutiones penales narrat quas fecit diversis temporibus contra insequentes eum et in fine concludens se velle vincere malum in bono ponit certas practicas, ut dicit, que non sunt in hoc libro*). F. 25/28^r-28/31^r. Inc., f. 25/28^r: Insolencium filiorum invalescente protervia, qui, spretis paternis monitis et salutaribus disciplinis, suis inordinatis excessibus contrahunt morborum plurim horridas menecum discrasias... Expl., f. 28/31^r: ... prout alias obtulimus, offerimus pro vera et sceleri unione sancte matris ecclesie vias et practicas subsequentes.

8.- *Jhs. Secuntur obligaciones sive promissiones facte per dominum nostrum a tempore sue creationis citra* (índex: *Obligaciones sive promissiones facte per olim benedictum a tempore creationis sue usque ad concilium quod tenuit Perpinianii, fol. 31*).- F. 31/34^r-37/40^r. Inc., f. 31/34^r: Et primo ponitur cedula in conclavi iurata per omnes tunc cardinales, de quorum numero dictus dominus noster erat, cuius tenor sequitur... Exp: f. 37/40: ... cum cantoribus 'Te deum laudamus' cantico decantato pro illa die fuit concilium separatum.

Aquest recull sembla inèdit; conté, ultra el jurament del conclave 1394 (f. 31/34^r), els documents següents: *Obligacio obtenta a dicto domino nostro papa cum erat obsessus in palacio apostolico avignonensi*, f. 31/34^r-32/35^v; *Concordia fuit tractata et consumata inter dominum nostrum papam et cardinales ac avignonenses post exitum palacii per dominum nostrum, et de illa fuit factum instrumentum publicum, inter cetera continens primo capitulum sequens*, f. 32/35^v-33/36^r; *Copia bulle tradite domino duci Aurelianii in Tarascone de via renunciationis etc.*, f. 33/36^r-34/37^r; *Obligacio facta per dominum nostrum Angelo Corrarii super via renunciationis*, 31.I.1407, f.34/37^v-35/38^v; *Supplicacio concilii generalis Perpinianii, que per dominum nostrum fuit exaudita et promissa, ut infra continetur*, f. 36/39^r-37/40^r.

9.- [BENET XIII]: *Responsio domini nostri contra requisiciones* (índex: *Est una responsio facta per olim benedictum ad requisiciones factas contra eum in perpiniano, cum glossa, fol. 40*). F. 40/43^r-45/44^v (en realitat són dos folis, tal com ho indica la numeració més moderna; però potser en el moment de fer la primera numeració hi havia, entre els primitius folis 40 i 45, quatre folis més, formant unitat, que després han desaparegut; en aquesta hipòtesi, cal afirmar que, pel que sembla, al text dels primitius folis 40-45 no hi manca res, ans és seguit, sense llacunes).

Aquest text forma part del que es troba en el Vat.lat., 4904 i ocupa el núm. 17 en la descripció d'aquell manuscrit; però la pàgina final, recollida per H. Finke, ACC, III, 541, no es troba al Barb.lat., 871.

10.- (Títol de l'índex: *Oblacio facta per olim benedictum ambaxiatoribus bone memorie domini regis ferdinandi, ultimo missis paniscolam paulo ante mortem eiusdem regis, in qua, insertis omnibus oblationibus per eundem benedictum factis, offert se velle reconciliare personas eligendas pro eleccione pape post sui renunciacionem, dummodo concordetur de certis locis ibi nominatis ubi fiat eleccio*, fol. 47). F. 47/46^r-49/48^r. Inc., f. 47/46^r: Constitutis Paniscole in presencia domini nostri pape reverendo patre domino Petro, archiepiscopo Terraconensi... Expl., f. 49/48^r: Saona, Pisas cum Liburno, Civitas vetula cum aliquo loco propinquuo.

Aquest text coincideix en gran part amb el del núm. anterior. Publicat per H. Finke, ACC, III, 538-541.

11.- *Jhs. Oblacio iusticie* (índex: *Per prelatos congregatos Barchinone atque ad concilium Constanciensem vocatos consulebatur oblacio de qua* fol. 51. *In qua solum addebatur quod eleccio loci esset in opzione mittendorum, quod noluit olim benedictus, prout apparet in oblatione facta fol. 47; et hanc vide in fol. 51*). F. 51/50^r-52/51^v. Inc., f. 51/50^r: Videtur quod dominus noster papa posset offerre quod est paratus, de consensu cardinalium (*aegit*: et sacri aprobacione concilii) certas... Expl., f. 52/51^v: Que omnia per eos concordata et obligata, dominus noster, quantum ad eum spectabat, adimplebit.

Publicat per H. Finke, ACC, III, 536-38; FO, 326-7.

12.- [Notitia quare de oblatis nihil factum fuerit] F. 52/51.

Nota publicada per H. Finke, ACC, III, 542 i FO, 327-8.

13.- *Citacio ex parte congregacionis Constancie contra dominum nostrum* (índex: *Citacio concilii Constanciensis contra olim benedictum*, f. 54). F. 53/52^r-56/55^v. Del 28.XII.1416, presentada a Peníscola el 21.I.1417. Mansi, XXVII, 972-6.

14.- [BENET XIII]: *Responsio domini nostri ad congregacionis citacionem* (índex: *Responsio ad dictam citacionem per olim benedictum facta, in qua inseruntur omnes responsiones et oblationes per olim benedictum*, fo.60). F. 60/59^r-66/65^v. Mansi, XXVII, 1041-1049.

15.- *Requisiciones factae cardinalibus et responsiones ad illas* (índex: *Requisiciones factae per dominum regem Ferdinandum dominis cardinalibus olim benedicti in recessu de Perpiniani (sic) per olim benedictum et cardinalibus sequentes eum et responsiones ad illas per eosdem, fo. 68*). F. 68/67^r-70/69^v. Inc., f. 68/67^r: ... sciendum est tamen quod die XIIII. mensis novembries in dicta villa Coquiliberi post presentacionem requeste facte eidem... Expl., f. 70/69^v: ... requirentes notarium et notarios quod predicte requisitionis instrumentum absque responsionis huiusmodi insercione non claudant.

Aquest text és continuació de l'esmentat més amunt, amb el núm. 3; transcrit per H. Finke, ACC, III, 485-8.

16.- *Littera convocationis directa dominis cardinalibus ex parte congregacionis Constancie*. (índex: *Littera convocationis directa dictis dominis cardinalibus ex parte concilii Constanciensis*, fol. 72). F. 72/71^r-73/72^v. 4.II.1416.

Publicada per H. von den Hardt, *Magnum oecumenicum Constantiense concilium*, IV, 806.

17.- *Littera regis Aragonum, domini Alfonsi, directa dominis meis cardinalibus* (índex: *Littera domini Alfonsi, regis Aragonum, directa dictis dominis cardinalibus et responsio eorumdem ad dictum dominum regem*, f.74: el títol de l'índex enclou també la peça següent). F. 73/72^v.

Publicada per H. Finke, ACC, III, 551-2, el qual adjunta un *Memoriale de modo tenendo per collectores et subcollectores in presentacione convocatoriarum ad concilium Constancie*, p. 552, tret de l'ACA, Canc, r. 2442, f. 57^v.

18. *Copia littere misse per dominos cardinales domino Alphonso, regi Aragonum, responsi-*

va ad litteram infrascriptam (I), que incipit: Reverendis. Després del 25.IV.1416. F. 74/73^r-77/76^v.

Publicada en doble esborrany per H. Finke, ACC, 568-575 i FQ, p. 330-2.

19.- *Tercia requisicio ex parte domini regis Castelle facta cardinalibus. F.78/77^r. 15.XII. 1416.*

Publicada per H. Finke, ACC, III 579-80 i FQ, p. 332, núm. 9.

20.- *Responsio ad eandem requisicionem.* Posterior al 15 desembre 1416. F. 78/77^v.

Publicada per H. Finke, ACC, III, 580-1; FQ, p. 332, núm. 10.

21.- *Supplicacio cardinalium* (índex: *Prima supplicacio et requisicio et in fine protestacio facta per dominos cardinales olim benedicti in Paniscola, stringendo materiam renunciaciois pro eligendo Romano pontifice in Constancia, et requiringo quod vellet se purgare etc. Et immediate sequitur responsio olim benedicti, satis in fine nitens restringere libertatem cardinalium, els minando, fo. 82*). 8.II.1417. F. 82/81^{r-v}.

La súplica dels cardenals es troba a H. Finke, ACC, III, 583-5 i FQ, 334-4.

22.- *Die lune, VIII. marci anni predicti tradita fuit per sanctissimum dominum nostrum papam benedictum XIII nobis notariis quedam cedula tenoris sequentis. 8.III.1417. F. 83/82^r-87/86^r.*

Publicada aquesta resposta de Benet XIII a la requisitòria anterior, per H. Finke, ACC, III, 589-96 i FQ, 334-5.

23.- (Títol de l'índex: *Requisicio facta per dominos cardinales et per prelatos regni et divisionis* (sic: *dominacionis*) *domini regis Aragonum olim benedicto post electionem sanctissimi domini nostri pape Martini, quod renunciaret, et domini cardinales offerebant se electuros dictum dominum nostrum, ad maiorem cautelam protestando, fol. 90*). 26.XII.1417. F. 90/89^{r-v}.

Publicada per H. Finke, ACC, 607-9 i FQ, 336-7.

24.- (Títol de l'índex: *Notabilis replicatio per dominos cardinales facta contra responsionem olim benedicti factam premissis supplicationi, requisicioni et protestacioni, perseverando in illis ac iure divino et humano ac hystoriis fundando illa, fol. 92*). Després del 8.III.1417. F. 92/91^r-95/94^r.

Editeda per H. Finke, ACC, III, 597-606; FQ, p. 335-336.

25.- [Declaratio ambassiatorum regis Castelle: Rex adherebit pactis Narbone et concilio Constancensi, si Benedictus XIII non renuntiaverit] 1.1417. F. 96/95^r.

Publicada per H. Finke, ACC, III, 581-2 i FQ, 332-3.

26.- Peça que havia existit inicialment; tammateix, ara només en coneixem l'existència per una anotació de l'índex: (*Littera (ratllat: quoque) bone memorie domini Tholosani, cardinalis scribentis olim Benedicto de Barchinona ad Paniscolam, quam non intravit post substraccionem, in qua littera multum ortatur ipsum Benedictum ad renunciacioem se (ratllat: osse) offerendo renunciare cardinalatui suo ne crederet se hoc persuadere ut indubius cardinalis remaneret, fo. 98*).

Vat., Barb. lat., 873

TEXTOS RELATIUS AL CONCILI DE PISA

Enquadernació en pergami. La coberta és una butlla de Benet XIII, adreçada al capítol de Sogorb amb data 27 agost 1412 relativa a percepció de delmes. Superfície de la tapa, 30'5 per 23 cm. "Liber septimus". Signatura anterior: XVI.80.

El cos del volum és format per quatre plecs, la composició dels quals és la següent: el primer és format per vuit fulls dobles, equivalents a setze folis; el segon, per cinc fulls dobles, o deu folis; el tercer, tres fulls doblats o sis folis; el quart, quatre fulls dobles o vuit folis. La filigrana dels plecs primer i segon és una flor; la del plec tercer és escala; la del quart, corona. Superficie de pàgina: 29'4 per 22'1 cm. Numeració primitiva amb xifres àrabs, de l'u al 40.

Tot el volum és obra de la mateixa mà. Caixa d'escriptura: 21'9 per 12'2. Hi ha un detall en aquest volum, que permet de completar el coneixement dels mètodes de treball del *scriptorium* al servei de Benet XIII: els tractats copiats coincideixen amb cada un dels plecs; i això vol dir que, quan hom emprenia la còpia d'una peça literària, comptava els folis que podia ha-

ver de menester, feia el plec i es posava a la feina; per això els plecs resulten tan desiguals; hom formava després un volum juxtaposant alguns plecs, que potser no estaven destinats a anar plegats ja des de bell començament; quan havia fet aquesta operació, hom numerava els folis, igual com si es tractés d'un volum unitari. Cfr. l'explicació paral·lela del Barb. lat. 870. En blanc: 14^v, 15, 26, 32^v i 40.

1.- BALDUS DE PERUSIO: *Tractatus*. F. 1-15^r.

2.- PETRUS DE MURIS: *Tractatus contra substraccionem*. Entorn de 1400? F. 17^r-25^v. *Inc.*, f. 17^r: Utrum scismate, ut, proch dolor, nunc vigente iuste possint et debeant contendentes de papatu cogi ad cessionem papatus, seu iuris quod habent vel habere credunt seu pretendunt, sic quod si renuerint cedere, possit eis fieri substraccio et obedientia denegari... *Expl.*, f. 25^v: ...Hec satis succincte dicta mere legalia, devote submicta determinacioni sancte Matris ecclesie et correccioni melius decernentis. Petrus de Muris, humilius legum doctor.

3.- *Processus factus contra olim cardinales Barchinone*, XII, kal nov. anno XVI (21.X. 1409). F. 27^r-32^r. *Inc.*, f. 27^r: Benedictus episcopus, servus servorum dei. Ad perpetuam rei memoriam. Exurgat deus et iudicet causam suam, impropteriorum, scilicet, que fiunt ecclesie sponse sue inclite ab insipientibus tota die, ipsi quidem in ea ulcionum dominum offendere non verentes... *Expl.*, f. 32^r: ...si quis autem hec attemptrare presumpserit, indignacionem omnipotentis dei et beatorum petri et pauli apostolorum eius se noverit incursum. Datum et actum Barchinone duodecimo kalendas novembris pontificatus nostri anno sexto decimo.

Aquesta butlla ha estat publicada per S. Puig i Puig, *Pedro de Luna, último papa de Aviñón (1378-1430)*. Barcelona 1920, p. 509-14.

4.- *Sequitur copia dubiorum, de quibus superius est facta mencio*.

a) *Primum genus dubiorum. Dubia mota per cardinales qui fuerunt pisis, anno domini millesimo .CCCC.nono*. F. 33^r-36^r. *Inc.*, f. 33^r: Quia in concilio universalis possent duo contendentes de papatu seu ipsorum alter, vel eciā ipsorum sequentes movere dubia... *Expl.*, f. 36^r: ...iuxta iura vulgata .III.q.I. quasi per totum et poterant dicere rationabiliter: inimici nostri sunt iudices.

b) *Secundum genus dubiorum: Avisamenta petita (?) per anticardinalem barrensem (sic) ytalicum, quem intrusus iohannes botion (teien? Joan XXIIII) olim, dictum cardinalem mitendum antilegatum ad partes istas ispanie decreverat, anno millesimo quadragesimo decimo*. F. 36^v-39^v. *Inc.*, f. 36^v: Quia, fide attestante, minus feriunt iacula que previdentur, reddatur avisatus dominus noster, si expediret quod per doctores bononienses et alios literatos curiales, de quibus videbitur, faceret deliberari consulte ac consulcius super impugnacionibus... *Expl.*, f. 39^v: ...XXXIIII. Item, quod dictus petrus, tenendo suum concilium in Perpiniano vel saltem ipso mandante, fuit ipse convocatus ad concilium Pisanum et non potuit nec debuit ad dictum concilium venire. Et idem de aliis dubiis occurrentibus. (Cf. p. 491, 4).

Publicat per Martène-Durand, *Thesaurus Novus Anecdotorum*, vol. II, París 1717, 1534-5; i per H. Finke, ACC, I, 20-3.

Vat., Barb. lat., 874

TRACTAT CONTRA EL CONCILI DE CONSTANÇA

Enquadernació en pergamí, que encara és la primitiva. Als angles externs de la portada hi ha uns reforços de pell cosida formant dos triangles sobreposats per la punta. Superficie: 31'3 per 21'8. Títol amb lletra cursiva de cancelleria reial: *Primus pro facto scismatis*. I amb la gòtica característica de la cancelleria papal: *Liber VIII*. Altres signatures: 701.- VI.C.II.- XVI.81.

El cos del volum és format per dos plecs, tots dos amb composició material idèntica: 1 full de pergamí, cinc fulls de paper i un altre full de pergamí, doblats, que equivalen a catorze folis, de 30 per 22'7. No hi ha numeració antiga, sinó només moderna, que va del f. 1 al 20; resten en blanc els ff. 21-28.

La caixa d'escriptura és de 19'5 per 11 cm, 33 línies per pàgina. Copista únic, lletra gòtica cursiva, de començaments del s. XV. El volum només conté un text:

1.- [AUTOR DESCONEGUT]: *Tractatus editus contra Congregationem Pisanam, nitens*

probare quod per viam iusticie unio poterat dari, et incipit: (En realitat, aquest títol és clarament posterior i encara equivocat, car el tractat no és pas relatiu al concili de Pisa, ans al de Constança, i tot fa creure que fou escrit durant els primers mesos de l'any 1415, quan ja aquell concili havia començat però encara no havia arribat la deposició o renúncia de Joan XXIII i de Gregori XII). No havent estat coneugut fins ara, en transcriuré, ultra el començament, alguns dels paràgrafs més significatius. *Inc.*, f. 1^r: "Veritatem meditabitur guttur meum et labia mea detestabuntur impium. Proverb. VIII°. Inquirende ac investigande veritati esse vacandum, nedum sanctorum patrum decretis instruimur, sed philosophorum etiam doctrina docemur. Cum enim sapientis sit ordinare, oportet quod omnis ordinacio per alciv (*sic: alcioris?*) intellectus sapienciam fiat. Inc (*sic!*) est quod intellectus dicitur primus auctor seu motor universi. Et quia finis est bonum uniuscuiusque rey, ultimus autem finis est ille qui tenditur a primo auctore..."

[F. 2^r] "Nunc itaque, ut fertur, ius istius, quem indubitatum asserebant sumum (*sic!*) pontificem iterum in dubium revocantes, congregati apud Constanciam, tercium per eos ut predicitur intrussum, una cum duobus primo contendentibus, nulla alia veritatis discussione premissa, ad cedendum iuri eorum cuiilibet in papetu competenti, inducendos vel, ut quidam assurunt, compellendos esse affirmant; quatenus de vacacione ecclesie per renunciaciōnem omnium trium indubitanter certificati, ad eleccionem unius romani pontificis canonice procedatur sub cuius obediencia universalis ecclesia, omni ambiguitate reiecta, regatur pacifice et tranquille; ad huiusmodi sue assercionis illa, ut dicitur, fundamenta sufficere affirmantes, que ad perpetrandam intrusionem Pissana supradiximus fuisse motiva."

"Contra huius itaque pestilentem veritatis obtusionem surgere cupiens, et pro modulo ingeniali mei, ad veritatis inquisitionem alios excitare, errorem sive fallaciam illorum, qui in facto ecclesie illam minime inquire debere asserunt, demirando (*sic: denunciando*) aperte, non incongrue recepi pro themate, ut sub brevibus exprimerem conceptum meum: Veritatem meditabitur guttur meum..."

[F. 2^v] "Omni alia huius thematis prossecuzione dimissa, quia in presenti materia plus conferunt vera et efficaces rationes quantuncunque rudi exarate stilo, quam quilibet verborum ornatus, sophismatibus et aliis invalidis argumentis fundatus sive compositus, descendamus ad clare probandum quod veritatis inquisicio in negocio scis-[f.3^r]-matis currentis seu prosecutione ecclesiastice unitatis, omitenda non est, sed illa omnibus aliis viis et modis preferenda. Et quia, cessantibus difficultatibus, que huius inquisitioni, secundum opinionem illorum qui veritati et eius investigationi adversantur impedire dicuntur, nullus sanus intellectus negabit quin via veritatis eligenda sit et omnibus aliis viis merito preferenda".

"Ideo, in presenti libello principaliter intendo ad destrucionem rationum seu fundatorum quibus inimici veritatis probare conantur quod non sit ad illius inquisitionem in facto ecclesie procedendum. Nam, illis destructis, sine aliquibus aliis allegacionibus, conclusio nostra remanet de se nota. Omnes igitur difficultates, que ad impediam veritatis allegacionem communiter allegantur, ad duas tanquam ad duo capita principaliter reducuntur. Prima est substantialis, seu ex parte subjecti. Secunda vero difficultas contingit accidentaliter respectu illorum, qui huic veritati examine habent acquiescere. Prima difficultas in quatuor fundatur..."

[F. 8^r] "Ex premissis, igitur, in specie, ad propositionem elicetur corralarium iinfra scriptum, scilicet: Ffacti antiquitas, seu eius dubia seu incerta probacio, impedire non debent quominus per viam iusticie fiat currentis scismatis terminacio".

[F. 11^v] "Ex premissis igitur infero unum corralarium, quod forte videbitur mirabile; sed tamen, ex iis que dicta sunt satis aperte elicitor et est tale: Retentis terminis primi scismatis, qui asserit de veritate papatus inter Clementem et Barensem esse dubium inextricabile, necessario affirmat quod predicti scismatis questio nil continet dubitabile."

[F. 14^r] "Nunc ergo tertium pretense difficultatis fundamentum discuciamus. Dicunt enim ad questionem hanc, iuris tramite decidendam, dilaciones immense, allegacionum multitudine, temporis prolixitate, totum negocium turbabunt. Huius pretensi fundamenti evacuacio sic appetret..."

[F. 15^v] "Ex quibus sequitur conclusio iinfra scripta, scilicet (*al marge: IIII^a conclusio*): Nec mora iudicii ex processus ordine est timenda, ut iuris tramite desistamus ab optata unione obtinenda."

"Hiis visis, ad quartum et ultimum fundamentum accedamus. Dicunt enim: qualiter causa hec, iuris tramite decidetur, cum nullus sit qui futurus sit iudex? Et habent, si volunt, huius difficultatis fundamentum in promptu, cum in omni negocio iudex et auctor (*sic!*) et reus et testes requirantur, ut c. forus videtur in omni negocio, de verbor. signi. Et hic principalior persona deficiat; ergo impossibile vel difficillimum est iuris tramite causam hanc terminare. Ad huius fundamenti evacuacionem animadvertendum puto..."

[F. 17^r] "Sed quia tanto forcius theorie racio vincitur, quanto pratica eadem manifestius experientia monstravit, ne dicatur forte: "Inassuetum iter agradiimur (*sic!*), offendere possumus ad lapidem pedem nostrum", licet sit plena exemplorum vetustas, omnia tamen unius facti recenti (*sic!*) cele(b)ritate pretero. Nunquid non auribus nostris audivimus, ymo proprius oculis nostris carnis vidimus, quid in Aragonia factum est? An quia competitores in regni negocio superiores non habebant, omnibus reiectis, tercium in regem assumere decreverunt? An non potius iura parcium maturo iudicio discuentes, verum principem invenerunt? O infelix Aragonie regnum, si vestro consilio acquiesset, nobilissimo principe caruisset. Sed cum a clericis layci normam vivendi assumere debeant a recto tramvi deviendo ordinem [f. 17^v] nature pervertimus. Iam ergo layci nos docent; iam callem quo incedamus ostendunt; a laycis ergo clericis, ordine turbato, exemplum iusticie discamus."

Expl., f. 19^v: Quam pacem in diebus nostris dare dignetur ille, in cuius sola virtute pax ipsa fieri fideliter speratur, christus scilicet dominus, cuius pax exsuperat omnem sensum, benedictus in secula. Amen.

Vat., Barb. lat., 875

POLÈMICA ENTRE BENET XIII I GUILLEM D'ORTOLÀ, BISBE DE RODÈS

Enquadernació de pergamí primitiva. Dimensions de registre. Signatures anteriors: VI.C. 12.- 702.- XVI.82.- "Liber nonus".

Al f. 1^r hi ha un índex primitiu, pràcticament il·legible.

1.- [Prologus compilatoris] F. II^v.

"Pro intellectu sequencium est sciendum quod, pendente congregacione pisana super unionem, ut pretendebatur, ecclesie, que ab aliquibus sacrum concilium, ab aliis reprobum conciliabolum dicebatur, quidam doctor ad eius improbacionem quandam satis brevem tractatum composuit, qui incipit *Quia nonnulli*; deinde, quidam alius, ut dicitur prelatus et doctor, ad defensionem prefati pretensi concilii, quandam alium tractatum seu libellum impugnatorium compilavit, qui incipit *Licet tractatus i[ste]*, quem, post multa tempora, doctor qui primum tractatum composuerat, quamvis imperfectum, habuit; et, iterum, ad sui primi tractatus defensionem et impugnatori replicacionem seu redargucionem, tertium tractatum edidit, qui incipit *Inter distractiōnū molestias*. Verum, quia in prefatorum tractatum discursu, iuxta actus et varietas gestorum, valde materie variantur, si lector voluerit ipsarum effectum facilius comprehendere, primo tractatum *Quia nonnulli*, deinde alium qui incipit *Licet tractatus iste*, et demum illum qui incipit *Inter distractiōnū molestias* debet perfecte legere. Et tandem, tractatum ultimum iterum resumendo, et singula puncta in remissionibus inquirendo, raciones, iura et opiniones vel scripta doctorum, que in opositum ad invicem allegantur, in statera iusticie ponderando, illam que minus habens reperta fuerit repulsa, aliam que continere probabitur iusti ponderis equitatem et iusticie veritatem, secure poterit acceptare".

Pel que fa a aquest "tractatus ultimus", acabat d'esmentar, del qual, però, el compilador no dóna l'íncipit, cal tenir present que el mateix autor, Benet XIII, al f. 78^r d'aquest volum, el qualifica de segona part de l'*Inter distractiōnū molestias*.

2.- [BENET XIII]: [Tractatus de novo subscismate] 1410? F. 1-36^v (Incomplet a l'acabament). *Inc.*, f. 1^r: [Q]ua nonnulli quandam sancte romane ecclesie cardinales, qui vigente [huius] dolorosi scismatis... *Expl.* 36^v: ...et certo vacavit sedes apostolica, electus a certis cardinalibus, qui erant in possessione eligendi...

Manquen els folis 37^r-46^v.

L'atribució d'aquest text a Pere de Luna es basa en el testimoni repetit del Vat. lat.,

4039, el qual n'afirma la paternitat amb frase taxativa: *Tractatus domini Benedicti, qui incipit "Quia nonnulli"...*

3.- [GUILLEM D'ORTOLÀ, BISBE DE RODEZ]: [*Contra libellum 'Quia nonnulli'*]. F. 47^r-56^v. *Inc.*, f. 47^r: Licet tractatus iste ab homine litterato, subtili et ingenioso compilatus existat, ut appareat, et apparere potest... *Expl.*, f. 56^v: ...et ad quem citatur, ut .V. q.II. c.I. et c. Si primates, et ff. de feris, 1. I.

De l'autor d'aquest tractat, Benet XIII en diu, en començar el següent, que és "solemnis doctor et prelatus regni Francie".

4.- [BENET XIII]: [*Tractatus responsivus praecedentis*]. *Inc.*, f. 57^r-97^r: Inter distraccionum molestias me assidue implicato, nuper libellus quidam meas pervenit ad manus, quem... *Expl.*, f. 97^r: Sed eorum conatus, ut spero, christus impediet ac populum suum a tam nefando periculo preservabit. Amen.

Cfr. F. EHRLE, *Die Kirchenrechtlichen Schriften Peters von Luna (Benedikts XIII.)*, ALKGMA, 7 (1900), 515-575.

En aquest tractat, hi ha una presa de posició enfront del Concili de Constança: "Sed precor ipsum ut nunc super uno michi respondeat quid fuisset si ipse, constitutus pape procurator, sperans, ut ait, futuram veram unionem ecclesie, renunciasset papatui, quod, ut credo, fecisset in congregacione Pisana. Quid iam de nobis esset et de tota ecclesia, ipse idem oro respondeat; et certe secundum suam oppinionem, que ibi gesta asserit nulla vel iniusta seu dubia, nullus hodie esset verus papa renunciatione iam facta, nec forte aliquis esset catholicus, sed omnes essemus scismatici obedientes intruso, nisi quem deus reservasset in aliquius deserti penetralibus additis et cavernis, ne fides periret ecclesie, pro qua, ne difficiat, christus se rogasse testatur, Luce .XXII. capitulo et transumptive .XXI. di.&l. circa finem, cum concor. Eccle. secundum se. Promptam viam, quam actor huius libelli aperit, promptam fateor ad dampnacionem animarum et confusionem ecclesie, nisi periculis diligencius previsis magis sagaciter provideatur, quam fuerit factum pisis. Quidquid ergo actor huius libelli suadeat, caveat papa ne ipsum aut secaces (*sic!*) huius sue oppinionis procuratores constituant, nam sicut michi videtur dispositus est, si procuratorum habeat, in futuro concilium quod sperat celebrari, ymo vere profanari, Constança, constans in sua oppinione, licet inconstans in ecclesie unione, iuxta potestatem sibi datam renunciare et perturbare universalem ecclesiam sub predicta futura, quam nescio si speret, vel sperare se fingat, ecclesie unione". F. 64^r. El tractat, doncs, pertany al temps entre la convocatòria i la inauguració del concili de Constança (segona meitat 1413-novembre 1414).

Vat. Barb. lat., 876

BENET XIII I LA SEVA CORT DAVANT EL CONCILI DE CONSTANÇA

El volum ha estat enquadernat modernament amb tela negra. Superficie: 31'9 x 23'5 cm, amb llom i cantoneres de pergamí. El llom és dividit en cinc parts. Les dues primeres són ocupades per l'etiqueta de color vermell de la Biblioteca Apostòlica Vaticana; la tercera porta l'escut de sant Pius X (1903-1914) i la quarta el del cardenal bibliotecari, Mariano Rampolla del Tindaro (1912-1913); durant aquests dos anys, per tant, fou realitzada l'enquadernació actual.

En la cara interior de la coberta, de dalt a baix, trobem: a l'angle superior esquerre una etiqueta vermella com la del llom; al costat, altra etiqueta blanca, amb un "703" escrit amb tinta vermella. Sota, ja cap al centre, fragment (8'1 x 14'1 cm) de la primitiva coberta del pergamí, on es llegeix: "Questionum / Multi tractatus. Qui dicuntur scismatici, qui non / Liber decimus". Més avall, fragment de pergamí divers, amb dues signatures: "VI.C.13" i "XVI.83". Hi ha, encara, un fragment de pergamí separat, escrit per totes dues bandes, amb instruccions per a l'elecció d'una priora. Un foli de guarda per banda, en blanc.

El cos del volum té actualment 189 folis de paper, numerats amb timbre a l'angle inferior dret del recto de cada foli. Mides normals: 30'7 x 22'5 cm. L'actual cos del volum no era el primitiu, car hi ha la numeració inicial, feta per la mateixa mà que numerà els volums de la mateixa naturalesa conservats en la sèrie Barberini, i tal numeració comença amb el foli 19; manquen, doncs, 18 folis, ja perduts en moments molt pròxims als initials, car una mà de lletra humanística, potser de mitjan segle XV, escriví en l'encapçalament del fol. 19/1 "Hic nil deficit", cosa

que dissotadament no és veritat; en aquesta mateixa pàgina es repeteixen dues signatures del volum i consta un nom propi: "Caroli Strozze, Thome filii, 1635".

1.- [*Ystorie ex Sacra Scriptura de Schismate*] F. 1/19^r-2/20^r. *Inc.*, f. 1/19^r: Michi sepiissime consideranti sacre scripture historias de scismate sive dampnata separacione loquentibus... *Expl.*, f. 2/20^r: ...recedentes a fide et a sacerdotibus levitici generis et facientes sibi de vilioribus populi sacerdos excelsorum.

2.- [*Dubia de statu simpliciorum relate ad schisma*] F. 3/21^r. *Inc.*: Primo, queritur utrum simplices et ydiote et clerici aliqui vel religiosi illiterati, in terra schismaticorum degentes... *Expl.*: ...vice totius christianitatis deputatos, queritur utrum tales debeant inter scismaticos computari.

3.- [*De reconciliatione schismaticorum*] Posterior al concili de Pisa. ¿Per a la problemàtica de l'obediència de Sicília a Benet XIII, 1414? F. 5/23^r-8/26^r. *Inc.*, f. 5/23^r: Sed quoniam supra de reconciliacione iuridica mencio facta est et in diverso gradu esse non obedientes... *Expl.*, f. 8/26^r: ...Que autem hic scripsi non assero, sed submitto determinacioni cuiuslibet melius sentientis.

4.- [*De mente Sancti Thome relate ad schisma*] F. 9/27-10/28. *Inc.*, f. 9/27^r: Ad illud verro, quod allegatur et de dictis sancti Thome, scilicet, quod scisma proprio est speciale peccatum... *Expl.*, f. 10/28: ...sumitur ista racio ex dictis sancti Thome, Contra Gentiles, II. IIII°. c.LXVI, versu, Item, ad unitatem ecclesie requiritur.

5.- [*Dubia de prescripcionibus legis circa schismaticos*] F. 11/29^r-12/30^r. *Inc.*, f. 11/29^r: C. scisma, XXIII,q.I. videtur dicendum quod in quantum prohibet communionem sive participationem... *Expl.*, f. 22/30^r: ...D.c. notandum .XXIII., q.III. dicendum videtur · quod loquitur post sentenciam excommunicacionis.

6.- [*Dubia de schismatis cum responsionibus ad tria priora*] F. 13/31^r. *Inc.*: Utrum in presentis scismatis divisione...

Sembien coincidir amb *Hec sunt puncta formata per dominum nostrum papam*, que també es troben al Vat. lat., 3934, f. 53-56 i allí són atribuïts a mestre Pere Bertran. Cfr. la descripció d'aquell manuscrit, n. 1.

7.- [*De conclusione: dominus Benedictus est papa*] Són dos folis afegits després d'haver fet la primera numeració, entre els ff. 31 i 32 d'aquella; en la segona numeració porten els núms. 14 i 15. Escrit només el f. 14. *Inc.*, f. 14^v: Quod hec conclusio: 'dominus benedictus est papa', non sit certa certitudine scientie, probatur quia nulla... *Expl.*, f. 14^v: ...nisi illud dicatur certum de quo homo habet firmam credulitatem propter testimonium hominum, sicut quod Roma est vel fuit magna civitas, etc.

8.- [*Dubia de iuribus iudeorum*] F. 16/32^r-18/34^v. *Inc.*, f. 16/32^r: Primo, utrum iudei, de voluntate seu licencia quorumcumque prelatorum inferiorum, utputa ordinariorum, absque expressa licencia Romani pontificis sive sedis apostolice, synagogas valeant de novo edificare, aut edificatas in exceliores augmentare seu renovare... *Expl.*, f. 18/34^v: ...non possent post conversionem exheredari, quasi videatur ablati per baptismum ad similitudinem ingressi in religionem, ut in antea non licet, canonizata .XIX.q.ult.

9.- [*De papa alicui iudicando, fragmentum*] F. 20/36^r. *Inc.*: ...in c. licet, portionem. Dicit hic hostiensis quod licet summus pontifex canonice creatus a nullo iudicetur... *Expl.*: ...christus sponte se humano iudicio subdit, sicut et leo iudicio sumi actoris comisit.

10.- [PETRUS DE FONSECA, CARDINALIS SANCTI ANGELI]: [*Littere ad Alphonsum, regem Aragonum et Sicilie, 20 aprilis 1416 datea*] Minuta amb correccions marginals. F. 21/37^r-22/38^v. *Inc.*, f. 21/37^r: Excellentissimo principi... Quidquid peccatoris poterit validudo et ad pacem ecclesie procurandam veraciter et ad... *Expl.*, f. 22/38^v: ...vestram maiestatem conservet christus. Amen. Excellentissimo et serenissimo domino domino Alfonso, Aragonum et Sicilie Regi.

Publicada per H. Finke, ACC,III,552-557.

11.- [*Nota de processu constancensi adversus Iohannem XXII*] F. 23/39^r. *Inc.*: Jhs. Processus contra Johannem continet breviter in effectu, quomodo post suam fugam instigantibus... *Expl.*: ...eciam si adhuc aliquod ius in papatu haberet, pure et simpliciter renunciaverit et indumenta papalia statim dimisit.

12.- [ALAMANNI ADIMARI]: *Responsio cardinalis de Pisis data Senensis*. ¿1408-9? F. 26/42^{r-v}. *Inc.*: Est ergo nostra intencio dare pacem ecclesie simul cum... *Expl.*: ...eldem facere

ultra alias civitates ytalie, ad cuius honorem et utilitatem offerimus nos paratos.

13.- *Responsiones [ad precedentem responsonem]* F. 26^v-27-25^r/42^v-43-41^r. *Inc.*, f. 26/42^v: *Est ergo nostra intencio dare pacem ecclesie*, satis oppositum demonstratis, novum schisma inchoantes... *Expl.*: 25/41^r: ...ostenditis vos esse mendaces per ea que dixistis et velocius concludere cum florentinis tractastis.

14.- *[Quinam dicendi sint schismatici]* Fragment. F. 28/44^r-30/46^v. *Inc.*, f. 28/44^r: ...videtur quod tales sint veri scismatici, nec excusantur tales quod credunt apud se esse veram ecclesiam... *Expl.*, f. 30/46^v: ...instant quod unio fiat per viam renunciaconis, per dominum benedictum aprobata et suos olim adversarios, quam premitendam aliis viis optulerunt et optulit dominus benedictus; ergo, non sunt inter schismaticos reputandi.

Aquest text sembla coincidir amb el del núm. 17 d'aquest mateix manuscrit, però li manca el començament, que és allà.

15.- *B. Dubia posita contra congregacionem pisanam (sic) per imperatorem, et littere Senensis.*

El text que segueix als ff. 34/50-35/51 és el mateix descrit més amunt amb el núm. 13 d'aquest manuscrit.

16.- *Quintum dubium: [De prelatis negligentibus circa veritatem schismatis]* F. 37/53^r-39/55^v. *Inc.*, f. 37/53^r: Sed posito quod predicti prelati scismaticae partis, qui crediderunt et adhuc credunt, licet cum aliquali formidine... *Expl.*, f. 39/55^v: ...per dominum nostrum conferri de plenitudine potestatis. Que autem hic scripsi non assero, sed submitto determinacioni cuiuslibet melius sencientis.- Cf. més amunt, núm. 3.

17.- *[Questiones quatuor de simplicioribus adherentibus parti schismatica]* F. 41/57-42/58^r. *Inc.*, f. 41/57^r: Prima questio: queritur utrum layci simplices et vulgares, necnon clerici et religiosi aliqui illiterati, in terra scismaticorum degentes, quibus non competit secundum eorum statum studio intendere, sed tenentur in dubiis... *Expl.*, f. 42/58^r: ...remanent tamen adhuc isti excommunicationis sentencia inodati, et aliis penis scismaticorum debitibus subiecti donec a domino nostro papa absolucionem et dispensacionem fuerint assuecti.

El tema d'aquestes pàgines és tractat també en els núms. 2 i 14.

18.- *[Conclusiones consiliariorum Benedicti XIII de via concilii generalis]* Desembre 1415? F. 43/59^r-44/60^r. *Inc.*, f. 43/59^r: Beatissime pater: Pro dei servicio et vestre sanctitatis, super via generalis concilii aperta in requisitione olim facta... *Expl.*, f. 44/60^r: ...cum prohibicio iuris naturalis vel divini participationem cum scismatico vel heretico nisi in crimine, non interdicat.

Publicades per H. Finke, ACC, III,478-80; QF, 325-6.

19.- *[Prologus ad Benedictum XIII]* f. 45/61^r. *Inc.*: Sanctissime pater et clementissime domine: Quoniam Sanctitas vestra milchi dixerat sibi non esse possibile in tanta temporis brevitate... *Expl.*: ...transmicto, subiciens cordialiter determinacioni vestre beatissime sanctitatis et correctioni cuiuslibet melius sencientis.

20.- *[Notula de intentione]* F. 46/62^r. *Inc.*: Intencio consideratur in re scriptis, de re scriptis .c. super litteris .c. mandatum testamenti ff. de legatis .III.1. *Expl.*: Intendens pluribus debet prius intendere graviori secundum Joannem Andream De Sepultura .c.II. in principio, in verbo (o versu?) instantius, in clementinis.

21.- *[Definitiones de pertinacia]* F. 46/62^v. *Inc.*: Ihs. *Pertinacem*, id est, perseverantem, de renunc. c. nisi cum pridem in principio secundum a.b....

22.- *[Summula quaestionum de schismate]* F. 47/63^r-51/67^v. *Inc.*, f. 47/63^r: Ihs. Quoniam, ut ait tullius, li.I. De officiis, omnis que a ratione suscipitur de aliqua re institutio, debet a definitione... *Expl.*, f. 51/67^v: ...sive ista ignorancia sit facti sive sit iuris, predictos simplices a crimen scismatis simpliciter debeat excusare.

Sembla una redacció, encara no definitiva, del document que tornarem a trobar més avall, en el núm. 29.

23.- PETRUS [FONSECA, CARDINALIS] SANCTI ANGELI: *[Rationes attingentes quaestiones: Utrum simplices sint schismatici]* F. 52/68^r. *Inc.*: I. motivum: cum isti simplices non intendant se dividere ab ecclesie unitate, quod requiritur ad perfectam scismatici rationem... *Expl.*: ...illos simplices non credam esse scismaticos, subiciendo tam motiva quam eorum probaciones determinacioni domini nostri et correctioni cuiuslibet melius sencientis. P., Sti. Angeli.

Sembla autògraf.

24.- *[Notulae duas]* F. 58/74^r. *Inc.*: Quod ecclesia non contentatur de contricione, nisi se-

cundum formam per se statutam excommunicatus fuerit absolutus... Expl.:...in c. prudenciam, de officio delegati super verbo *astrictum*, ibi quid de occulto heretico, etc.

25.- DOMINI [PETRI FONSECA, CARDINALIS] SANCTI ANGELI: *Qui excusantur a schismate*. F. 59/75'-66/82^v. Inc., f. 59/75^r: Aliqui dicunt quod, non obstantibus supradictis, de hoc non debemus facere questionem, nam ubi est... Expl., f. 65/82^v: ...in culparum autem, cum sit voluntaria, nullus potest labi invitus, quia sic iam non esset culpa, et...

Aquest text és contingut en un sol plec de paper, de quatre fulls doblats, equivalents a vuit folis, set dels quals són escrits i un resta en blanc. D'altra banda, el nostre és un de tants esborranyos que confluiran en la redacció definitiva del petit tractat sobre el concepte de cisma, que es troba al núm. 29 d'aquest mateix recull.

26.- [JOHANNES MAUROSI]: *Scriptum domini patriarche Antiocheni*. F. 67/83-71/87^v. A) Inc., f. 68/84^r: Quod anticardinales sint scismatici patet ex sequentibus: quum enim duorum contendentium de papatu... Expl., f. 70/86^r: ...cum contendis, seque per dictam protestacionem ad id habiles non posse facere. B) Inc., f. 71/87^r: Quod dominus noster non teneatur nunc constitutere procuratores ad renunciandum patet quia in causa ardua... Expl., f. 71/87^v: ...ita illam post ea ante actum consummatum tollere iuxta illam regulam cuius res, in antiquis.

Coincideix amb una de les tesis del tractat de Benet XIII *Inter distractionum molestias*.

27.- Ihs. *Questio: Utrum adherentes intruso in presenti scismate, credentes eum esse verum christi vicarium, sint veri scismatici*. F. 75/91^r-79/95^r. A) Inc., f. 75/91^r: Et tenetur quod sic. Definicio scismatis secundum Ostiensem. Primum presuppositum quod scisma... Expl., f. 79/95^r: ...non deberet ex hoc dubitare vel suspendere a [cultu?] latrice circa hostiam presentatam, etc. B) [Annotaciones diverse circa questionem precedentem] F. 79/95^v. Inc.: Contra multititudinem: Dominus ad Job XXXIX contepsit multititudinem civitatis et clamorem exactoris non exaudiet... Expl.: ...Job XXXIII: quasi de industria recesserunt ab eo et omnes vias eius intelligere noluerunt.

28.- [Notula de obligatione fidelium sese informandi de vero papa] F. 80/96^r. Inc.: Cum quilibet fidelis teneatur Romano pontifici obedire, cuicunque fidelii incumbit, quantum in se est, operam dare... Expl.: ...nec tamen hec difficultas viciosos excusat quominus ad habitus virtutum consequendos totis conatibus debeant laborare.

29.- [Politior redaccio Summulae questionum de Schismate] És el resultat de la reelaboració del n. 27, corresponent a la primera part, i dels nn. 22 i 25 d'aquest mateix manuscrit, corresponents a la segona part. F. 84/100^r-94/100^r.

"Referente Tullio, Libro I *De officiis*, omnis que a ratione suscipitur de aliqua re institucio debet a diffinizione profici, ut intelligatur quid sit id de quo disputatur. Ad clariorem, igitur, materie discussionem subsequentis, diffiniciones necessarias premittamus, non quia vellim verbosos comentarios facere, sed quia in omnibus rebus animadverto id perfectum esse, quod ex omnibus suis partibus constaret et certe cuiuscumque rei potentissima pars principium est, ne, itaque, videamur, omisis inicis atque origine non repetita et illos, ut ita dixerim, manibus, protinus materiam scismatis tractare, vi et naturam vocabulorum ex quibus integratur, expeditens videtur ostendere, nam, nisi falor, iste prefaciones et libenter nos ad lectionem propositae materie perducunt et evidenciore parant, cum ibi venerimus, intellectum, iuxta consilium et exemplum iurisconsulti Gali in 1, l. ff. de ori, iuris".

"Tractatur, igitur, in sequentibus questionibus de scismate et suo concreto, premictatur quid est scisma et qui proprie scismatici censeantur."

"Sciendum est autem, ut multi precelentes viri testantur, scisma per dominum Hostiensem, iuris canonici lucernam, difiniri proprius; et quis sit scismaticus declarari per sanctum Thomam profundius."

"Hostiensis, igitur, scisma difiniens, ita inquit: "Scisma est illicita divisio per inobedientiam ab unitate ecclesie facta". Sanctus Thomas postquam dixit, allegans Augustinus (*sic*) inter scisma et heresim distinguenter et dicenter: "Scisma est eadem opinantem ac eodem ritu colementem quo ceteri, solo congregacionis delectari dicidio; heresis vero diversa opinatur ab illis que catholica credit ecclesia", post pauca in corpore questionis, "Ideo, inquit, peccatum scismatis proprie est speciale peccatum, ex eo quod intendit se ab unitate separare, quam caritas facit". Et consequenter diffiniens scismaticum, ita dicit: "Et ideo proprie scismatici dicuntur qui propria sponte et intencione se ab unitate ecclesie separant, que est unitas principalis". Et post pauca, in solucione ad secundum, sublungit: "Dicendum quod non obedire preceptis ecclesie

cum rebellione quadam constituit scismatis rationem; dico autem cum rebellione, cum pertinaciter precepta contempnit, et iudicium eius subire recusat". Hec omnia Sanctus Thomas, 2^a, 2°, q.39^a, art. 1.º

"Eadem eciam dicit magister Augustinus de Ancona in *Summa de ecclesiastica potestate*, q. 25^a, art.1., in corpore questionis, ubi postquam distinxit duplicem unitatem, unam membrorum ad caput, et secundam, membrorum ad invicem, post pauca sublunxit: "Illi, ergo, qui ex animo et secundum intentionem, se ab ista duplice unitate dividunt, scismatici appellantur"; et in soluzione ad secundum [f. 84/100^V] ita dicit: "Ad secundum, dicendum quod resistere preceptis dei vel pape potest esse dupliciter: primo, per spontaneam et voluntariam intentionem ac manifestam rebellionem et eius iudicialis sentencie recusacionem; et talis resistencia proprie inducit crimen scismatis; secundo, per aliculus temporalis comodi consecucionem; multi enim resistunt preceptis pape ex amore male inflamante, ut aliquid temporale comodum consequantur, vel ex timore male humiliante, ne super eos aliqua incomoda vel pericula inducantur, qui tamen, scismatici non dicuntur, quia nec ab unitate membrorum ecclesie, nec ab unitate capitum se dividere ex animo intendunt. Et ista divisio satis habetur per Augustinum in libro *De questionibus evangelistarum*". Hec Augustinus de Ancona ad litteram. Et finaliter, in fine istius articuli, sic concludit: "nam scismaticus proprie *(afegit al marge, remissió aci)*: verbum 'proprie' solvit contrariebat eorum que dicit in questione XXVI) non est nisi qui sponte et ex animo per manifestam rebellionem se subtrahit ab unitate ecclesie tam capitum quam membrorum".

"Ecce quam late et quam pulcre per dominos theologos declaratur quis sit proprie scismaticus, nam necesse est quod intendat se ab unitate ecclesie separare".

"Hic et Raymundus, quem citat Guido in *Rosario* in .c. inter scisma, super verbo confinat: "cum omne, inquit, scisma intendat sibi constituere ecclesiam et universalem ecclesiam impugnare". Idem Gof(fredus?), quem recitat Johannes Andreas in continuacione, Rubrica De scisma (sic!), in volumine. [*La citació de Goffredus es troba en Joann. Andreas, Commentaria in V Decretalium librum. Novella Commentaria. Venetiis, 1581, p. 53*].

"Notandum est autem in verbis omnibus supra dictis, unitatem ecclesie semper aperte possumus predicat(?)".

"Quoniam autem in dictis sancti Thome et Augustini et predictorum iuristarum fit mencio de intentione et pertinacia, quasi de partibus Integrantibus scisma, precipue cum dicat Ugo de Sancto Victore quod scisma est error pertinax, videndum est quid sonant ista vocabula".

"Intencio, autem, ut dicit Sanctus Thomas 1^a-2°, q.12^a, art 1° in corpore questionis, quod sicut ipsum nomen sonat, significat "in aliquid intendere". *Catholicon* super "intendo" dicit quod quando facit intentum, "intentum" sumitur pro intelligere vel considerare, et inde "intencio, -onis", pro consideracione".

"Pertinacia vero, secundum Tullium, difinitur sic: "pertinacia est ex irrationabili et inflexibili mentis obstinatione, maioribus nolle cedere", et inde, pertinax, secundum Ysidorum, quem recitat sanctus Thomas 2^a-2° q.138, articulo 2°, in corpore questionis, "qui est impudenter tenens, quasi omnia tenax"; hinc eciam Johannes Andreas, *In clementinas, De summa Trinitate*, super verbo "pertinaciter", postquam dixit: "Pertinacia est in malo, perseverancia in virtute", sublunxit: "Et dicitur pertinax velde vel impudenter tenax, durus, irrevocabilis, indocilis, obstinatus"; hec Johannes Andreas. Item, *Catholicon*".

* * * * *

[F.85/101^r] "Ihs. Utrum in casu presentis schismatis obedientes intruso, credentes eum esse verum christi vicarium sint et censeri debeant scismatici proprie, realiter et de facto" (cfr.e/ n. 27 d'aquest recull).

"Et videtur quod non, per argumenta et raciones sequentes, subiectas tamen saniori iudicio illius precipue, de cuius scribuntur mandato".

"Ubi deest rei esse vel essentiale, ibi non potest dici rem esse. Sed in credente se vero pape adherere deficit aliquid de esse veri scismatici; ergo, talis non potest dici vere scismaticus. Consequencia, nota. Maior probatur: .I.q.I. detrahe, et .c. paulianiste, de q.d.II, cum omne de baptimate debitum. Minorem probo: esse rei consistit in materia competenti et debita forma. Materia est ipsa divisio seu dissensio ab unitate ecclesie; forma vero, propositum et voluntas, que sunt forma vitiorum atque virtutum, in .c. due sunt .XLV. di. in .c. non satis, LXXXVI di. et in

c. Ille rex de pen.di. III. Sed hic deficit forma, quia deficit propositum recedendi, ut presupponitur in themate questionis. Igitur etc."

"Istud argumentum in forma posuit Joannes Andreas in c. cum quis in ius. de regulis juris, li. VI., in maleficii nomine criminis mutato".

"Item, in materia et forma scismatis scripsit sanctissimus dominus noster papa Benedictus XIII in tractatu suo perlucido *De Concilio Generali*, art. IX, in & Scisma igitur, ut predixi, ubi dixit quod diffinicio Hostiensis diffinientis scisma continet duas partes, quarum prima referatur ad formam, secunda ad materiam ipsius scismatis, quod pertinet ad perfectionem bone definitionis, ut tradit Philosophus 8° *Methaphysicorum*. Diffinicio Hostiensis est hec, ut supra dictum est: 'Scisma est illicita divisio per inobedientiam ab unitate ecclesie facta'. In prima ergo parte, que refertur ad formam, dixit Hostiensis quod scisma est illicita divisio per inobedientiam, in quo sanctus Thomas concordat dicens quod scismatici sunt proprie qui propria sponte ex intentione cum pertinacia et rebellione renunt subesse Romano pontifici etc. In secunda vero parte diffinicionis, que refertur ad materiam, sequitur: 'ab unitate ecclesie facta'; hec enim videtur materia circa quam et ex qua fit scisma et divisio predicta, scilicet unitas ecclesie a qua scismatici se dividunt; et in hoc concordat sanctus Thomas dicens quod hec unitas ecclesie est unitas principalis, etc." Hec sunt formaliter verba domini nostri, concordancia dictis (ms:dicta) sancti Thome, diffinicioni Hostiensis, et declaracione formam et materiam scismatis, ut predixi; que, idcirco premisi quoniam aliqui inter doctores predictos videntur notare discordiam; quos idem effectualiter dicere aliquandiu affirmarunt".

"Cum, igitur, predictis desit intencio recedendi ab ecclesie unitate, quod est de forma essentia scismatici, sequitur quod predicti non sunt scismatici". [f. 85/101^v]

"Et si dicatur quod predicta locum habent quantum ad veritatem ecclesie triumphantis, non autem quantum ad iudicium militantis, nam cum hec iudicare non valeat nec debeat de occultis et notorium sit illos a vero papa recedere, ipsa videns factum, scilicet, dissectionem, intentionem vero relinquens illi qui non fallit nec fallitur, qui solus scrutatur renes et corda, iudicat sancte et iuste illos esse vere scismaticos".

"Per hanc responsionem, aliqui credunt verba sancti Thome et aliorum faciliter deflectere et concludere quod non obstant; ymo, quod plus est, dicunt quod faciunt in iuvamen; quod, salva sui reverencia, michi videtur predictis verbis vim facere manifestam. Nam, vel sanctus Thomas minus perfecte diffinivit, vel intentione requiritur ad perfectam scismatici rationem; qui sanctus doctor, et Hostiensis, et alii supra dicti precelementes doctores scripserunt ad instruendum iudicium ecclesie militantis, cupientes ostendere veram speciem istius peccati criminis et maximi inter omnia peccata que committuntur in proximum, cum sit contra spirituale bonum multitudinis, secundum predictum sanctum doctorem, questione predicta, articulo 2°, in responsione ad ultimum. Et tamen, ut clarius demonstretur istos non esse scismaticos, aliqua de predictis ad formam silogisticam reducamus, premisso prius mee intentionis existere loqui de criminis veritate. Hoc est, utrum predicti sini labo scismatis irretiti, nam si manifeste probavero istos realiter non esse scismaticos, faciliter me probaturum confido ecclesiam militantem eos non posse facere nec iudicare scismaticos, sicut nec actenus iudicavit".

"Syllogismus sit iste: Nullus qui intendit sequi unitatem ecclesie intendit recedere ab ecclesie unitate. Sed .A. intendit sequi unitatem ecclesie; ergo .A. non intendit recedere ab ecclesie unitate. Consequencia, nota; minor, presupponitur; veritas maioris, notissima; nam alias sequetur, contradictoria simul posse esse vera vel falsa; nam sequeretur quod isdem posset simul sequi aliquam rem et recedere ab eadem; quod est manifesta contradiccio".

"Respondet *(al marge:* in predicto tractatu *De Concilio Generali*) quod predicti non intendunt sequi ecclesie unitatem, et sic minor falsa, nam isti intendunt se dividere ab illo qui est verus papa, et ab illa ecclesia que est una; ergo, intendunt se dividere ab ecclesie unitate, nam, ut dicitur, istud sonant verba sancti Thome, nichil addito illis, sed simpliciter intellecta, nam *qui ex intentione, id est, intendentes se separare ab unitate ecclesie, id est, ab illa que est una et vera ecclesia, sunt proprie scismatici*".

"Ista solucio frangit regiam quam custodiendam premisit, premissit enim illam topicam: 'quod simpliciter dico, nichil addito dico'. Unde, sicut sanctus Thomas [f. 86/102^v] simpliciter dixit, est simpliciter intelligendum et generaliter eius dictum. Ista regula statim frangitur cum a dicto sancti Thome per falaciā accidentis receditur; dicit enim sanctus doctor: *qui ex intentione ab unitate ecclesie se separat; et huic simpliciter dicto, additur: ab unitate ecclesie,*

id est, ab illa que est vera et una ecclesia. Ecce fallacia de qua supra: iste intendit se separare ab illa que est vera et una ecclesia; ergo, iste intendit se separare ab una et vera ecclesia. Certissimum est, inquam, talem consequenciam non valere, sicut nec istam: volo interficere Sortem; et Sortes est sacerdos; ergo, volo interficere sacerdotem. Dico, igitur, quod non valet huiusmodi argumentum: 'Iste intendit recedere a domino benedicto et a parte (*afegit*: sibi) fideli; sed dominus benedictus est verus papa et pars sibi fidelis est cum eo una et vera ecclesia; ergo, iste intendit recedere ab una et vera ecclesia. Intendere enim se dividere ab illa ecclesia que de facto est una et vera, non est intendere seu velle recedere ab una et vera, sicut velle occidere hominem qui de facto est sacerdos non est velle occidere sacerdotem; licet, igitur, predicti ab unitate ecclesie se intendant dividere, non tamen intendunt se dividere ab ecclesie unitate. Et hoc est quod premittebam, unitatem ecclesie per sanctum Thomam et Augustinus (*sic!*) et alios a parte positam predicati; quod si definiciones et declaraciones predicte vere sunt, prefatos non esse scismaticos verum est'.

"Et si libet supradictis determinacionibus sancti Thome et Augustinus (*sic!*) applicare alias notas doctorum et iura vulgaria, optime videtur facere textus l.c.l. In f. XV.q.VI. ubi littera: 'non tantum attendenda sunt que fiunt, quantum quo animo fiant; amplius enim deus respicit ad cogitationes et spontaneas voluntates, quam ad actus qui per simplicitatem aut necessitatem fiunt, ut ibi inquit alexander papa'. Et ibi glosa: 'Pocius respicienda est causa facti quam ipsum factum, ut in c. occidit .XXIII.q.8^a, ubi Johannes Chrisostomus: 'non solum, igitur, respiciamus ad opera, sed ad tempus et ad causam et ad voluntatem, etc.'. Et glosa ordinaria in c. judices l., q.l., iuxta finem, super verbo obtulit .n. quod in eodem facto, secundum diversitatem intencionis alterum peccare et alterum non, cum si. Excusanda, itaque, videtur istorum facti adherencia propter bonam intencionem, que presupponitur. Et predicta, quamvis de omnibus adherentibus loquatur generaliter, precipue tamen in personis simplicibus locum habent, que non solum non peccant intruso parando obediencia debitum, sed eciam merentur vitam eternam propter obediencie bonum, ut infra clarius deducetur; qui omnes, si per ecclesiam militanter, ut aliqui volunt dicere, veri scismatici iudicantur, ergo, cum diabolo et angelis eius declarantur eternaliter condenpati; que sententia semper michi visa est durissima et iniusta.' (f. 86/102^v).

"Et quoniam de simplicibus personis ultimo mencio facta est, quos (*sic!*) aliqui nituntur asserere divisione magis scismaticos propter verba pelagi in c. scisma (*al marge, de mè different*: .XXIII.q.l.) versus, sed nec idem eis prodest, ibi illud enim magis est propter quod scismatici sunt, et tamen assurunt eos minus peccare quam alios litteratos. Videndum, itaque, est de eorum ignorancia utrum sit talis que eos excusat a toto vel a tanto, vel talis que eos magis faciat esse scismaticos. Et per consequens, quamvis aliqui negent, maiores peccatores ostendat, nam istam consequenciam ego reproto necessariam: scismaticus peccat: ergo, magis scismaticus, magis peccat. Probatur per illam regulam Philosophi 2° Topicorum: 'si simpliciter, ad simpliciter, et magis ad magis, et maxime ad maxime', que regula habet verum, condicionibus duabus adiectis; prima est, quod uteque terminorum recipiat magis et minus, ob cuius defectum non sequitur: 'homo est animal; igitur, magis homo est magis animal'; secunda condicio, quod sit predicatione per se unius termini de alio; propter cuius defectum non sequatur: 'album esse dulce; igitur, magis album est magis dulce'; dulce enim predicator de albo per accidentem et non per se. Sed si arguatur sic: 'Justum est virtuosum; igitur, magis iustum est magis virtuosum', hic ambe condiciones concurrunt, et ideo est bona consequencia; sic est autem in proposito, nam tam peccare quam scismaticum esse recipit magis et minus; de peccare patet de se; de hoc quod est scismaticum esse, patet in textu et in glosa, ubi vel dic ut littera sonat, quod magis scismatici sunt illi, etc., super verbo *malus est*, et per consequens illa consequencia bona est: iste est magis scismaticus, igitur magis peccat, intelligendo quod magis peccat in illo genere peccati. Item, concurret alia condicio, videlicet quia est predicatione per se, nam in ratione scismatis includitur peccatum. Videndum est, itaque, utrum in presenti scismate magis peccent ignorantes simplices quam periti ex quo magis scismatici sunt, ut illi asserere volunt, que sententia michi semper durissima visa est'.

"Et licet Joannes Mo[nachi], quem recitat Joannes Andreas in *Mercuriali* super regula 'ignorancia', dicat quod ignorancia proprie est nescientia, quando scilicet de iure vel de facto nil scio, nec inde aliquid suspicor et in illo applico mentem meam, tamen sanctus Thomas, proprius ni fail(l)or declarans, dicit quod ignorancia in hoc a nescientia differt, quod nescientia dicit simpliciter sciencie negacionem, ignorancia vero importat sciencie privacionem, dum scilicet alicui

deest scientia eorum, que aptus natus est scire. Hec sanctus Thomas .l. 2°, q. 16, articulo 2°, in corpore questionis (*sic*). Error autem secundum eundem Joannem Mo[nachi], ubi supra, est quando applico mentem meam ad id cuius veritas se habet in contrarium. Et quod hec differant, scilicet, ignorancia et error, patet ff. de acquisitione po. 1. si me in vacuum in preli. (?) fact .c. quamvis errare .38.di. ibi: si quis se existimet scire quod nescit, pro vero quippe approbat falsum, quod est erroris proprium. [f. 87/103^v] Et quamvis istud in proposito magis proprium videatur, nam predicti simplices, obedientes intruso, applicant mentem suam ad id cuius veritas se in contrarium habet et sic pro vero approbat falsum, tamen, quoniam omnis errans est ignorans, causatur enim error ex ignorancia non distinguendo nomina quibus permixtim utuntur iura sepissime, probare nitar quod error sive ignorancia predictos simplices excusat a toto, taliter quod, aliquo modo, non possunt dici labi scismatis irretiti”.

“Et primo sic: Ignorancia Invincibilis excusat a toto; sed isti simplices, in presenti scisma te, habent ignoranciam invicibilem. Ergo, etc. Maior est sancti Thome 1^a, 2°, q. 76, art. 2° et 3°. Probatur minor: Ignorancia Invincibilis dicitur que proprio studio superari non potest; verba sunt sancti Thome in predicto art. 2°. Sed manifestissime constat quod isti simplices, in presenti materia, ubi tanta et tam diversa et adversa scripta sunt per plurimos scientificos viros, proprio studio scire non possunt quis sit Christi vicarius verus; ergo, sequitur quod sit ignorancia invincibilis. Certe, satis clarum videtur quod una simplex vetula suo studio scire non poterit utrum scripsit verius Joannes de Liniano et Baldus et multi sue partis viri famosi, an alii excellentissimi partis nostre. Credo quod nullus negabit iudicium illius vetule non tam alta percipere ut in casu per totam christianitatem reputato tam dubio, ipsa cognoscere valeat veritatem”.

“Corroborantur predicta sic: quod aliquis non possit aliqua scire potest contingere vel propter indispositionem scientis, sicut vetula non potest scire demonstraciones geometricas; et de istis dicit philosophus 2° *Metaphysicorum* quod quidam sunt quibus est debilis certitudo propter impotenciam complectendi; potest etiam contingere ex difficultate rei scibilis, sicut non potest homo scire naturaliter quod (*sic: quot*) grana arene sunt in littore maris. Item, potest contingere tam ex parte scientis quam ex parte scibilis, et quomodocumque contingat est ignorancia invincibilis. Videatur, igitur, an ista possint ad illam vetulam applicari; et videtur quod sic, tum propter impotenciam complectendi, tum propter difficultatem negocii”.

“Secundo, quod isti simplices nesciunt quis est papa, nec de necessitate salutis scire tenentur; igitur, a labi scismatis excusantur. Consequencia, bona: quia ignorancia eorum que quis nescit nec tenetur scire excusat; patet per sanctum Thomam 1^a 2°, ratio (*sic: q.*) 76, art. 2° in corpore questionis in fine, ubi sic: ‘ignorancia vincibilis est peccatum si sit eorum que quis scire tenet, non autem si sit eorum que quis scire non tenet; antecedens patet, nam, ut doctores dicunt, omnes scire tenentur precepta decalogi. Et ideo coram omni populo fuerunt divinitus [f.87/103^v] promulgata, ut habetur Exo. 20, secreciora autem legis moyses et aaron a domino audierunt. Hec sanctus Thomas in *Questione de malo*, q.24. Item, scire tenentur articulos fidei, de quibus ecclesia facit festum. De hiis enim oportet habere fidem explicitam. Item, universalia principia iuris naturalis, et ista secundum theologos, nam domini canoniste non tam stricte locuntur. Dicit enim Inocencius in .c. Firmiter, quem sequitur Joannes Andreas super rubrica: ‘quedam est fidei mensura ad quam quilibet tenetur et sufficit simplicibus et forte omnibus laicis, ut adulst credat deum esse et esse remuneratorem omnium bonorum et credat articulos implicite, et ibidem secuntur alia satis ad propositum. Sed quod dominus benedictus sit verus papa non est inter precepta decalogi, nec inter precepta iuris naturalis, nec est articulus fidelis; ergo sequitur quod nescientes simplices excusentur’.

“Tercio, Ignorancia vel credulitas talium, qui solum haberent credere in fide maiorum excusat tales in hiis in quibus est periculum heresis, et in articulis fidei, quos scire et credere explicite non tenentur; item, a forciori excusat in hiis in quibus est periculum scismatis; tenet consequencia per locum a forciori, quia gravius est periculum heresis quam scismatis, eo quia gravius de per se peccatum; gravitas enim peccati attenditur ex obiecto, ut notat sanctus Thomas 2^a 2°, q.39, art^o 2°; antecedens est ipsis, 2^a 2° q.2^a, artlo.6° in corpore questionis et in soluzione ad secundum et ultimum”.

“Quarto: Simplex qui tenet quod jacob est pater abraham et credit quod hoc tenet ecclesia, et ciprianus qui dixit hereticos rebaptizandos, credens quod hoc teneret ecclesia, non dicuntur hereticis; ergo, nec simplex qui dicit quod intrusus est papa, credens quod hoc tenet ecclesia, dicetur scismaticus; consequencia est bona per locum a fortiori; et etiam quia magis est

de fide ecclesie quod Jacob non fuit pater abraham et quod heretici non sunt rebaptizandi, quia hec habentur in sacra Scriptura, quam quod benedictus sit papa, quod quidem non est de sacra Scriptura nec de fide; sed primum non infert heresim; ergo nec secundum, scisma. Antecedens istius rationis patet per sanctum Thomam ^{4^o sentent, di. 13. in materia de heresi, articulo (*la l'original, en blanc*: q.11, art. primus), in solucione ad sextum articulum (*sic*). Mirum enim videtur quod error in facto et in iure eciam divino excusat simplicem non pertinaciter adherentem in materia heresis et articulorum fidei et non in materia scismatis. Mirum eciam est quod heres ex illa parte que habet ignoranciam in intellectu sic excusat, quod quis non dicatur hereticus, et scisma in eadem parte non sic excusat quem (*sic: aliquem?*) quod non dicatur scismaticus. Antecedens est sancti Thome in 4, di.3, in materia de heresi, articulo secundo [f.88/104^r]. Prereterea, simplex excusatur adherendo prelato suo dicenti sibi contra veritatem in his que sunt fidei, eciam in articulis fidei quos scire explicite non tenetur; igitur, et dicenti sibi contra veritatem in materia papatus, cum minus periculum sit, ut dictum est; consequencia, bona; pro antecedente, legatur sanctus Thomas 2° 2°, q.2^a, artlo. 6° in corpore questionis et in solucione ad 2^m et 3^m.}

"Item, cum dicat Isidorus: 'cognoscant principes seculi deo se debere esse reddituros rationem propter ecclesiam, quam christo tuendam suscipiunt, nam sive augeatur pax et disciplina ecclesie (*al marge*: per fideles principes) sive solvatur, ille ab eis rationem exigit, qui eorum potestati suam ecclesiam credit committendam? Habentur hec ad litteram .23.q.5.c. Principes seculi. Cum igitur principaliter pax ecclesie principibus committatur, non debent simplices presumere suos principes proprie immemores esse salutis. Quid ultra? Eciam in re dubia eorum preceptis obedire tenentur, dicente Augustinus (*sic*), quod obedire debent suis principibus si quid sibi iubetur vel non esse contra dei preceptum, certum est vel utrum sit certum non est; habentur ad litteram in .c. quod culpatur, 23.q.1 Cum igitur predictis simplicibus non sit certum dominum benedictum esse papam, sequitur quod obedire suis principibus teneantur, et obediendo mereantur".

"Prereterea, ad prelatorum suorum consilium est conscientia propria regenda, ut notat Hostiensis in .c. Inquisitioni de sentencia excommunicationis, quem recitat ibi Joannes Andreas super verbo consilio".

"Item, propter informaciones eis datas a sapientibus seu peritis tam in theologia quam iure, ymo a famosioribus seculi, scilicet Bononiensi et aliis magistris studiorum Ytalie, Oxonensi et Parisiensi etc. Quibus quidem magistris et doctoribus ad informacionem conscientie credendum est iuxta notata per Hostiensem et Joannem Andream in .c. Significasti, 2° super verbo peritorum. Et faciunt no. per Enricum de detut (Bohic), .1. ubi tractat an opiniones doctorum sint sequenze".

"Finaliter, manifestissime excusari videntur propter ignoranciam facti, que quidem excusacio iusta est, ex quo non fuit factum publice notum illis qui presentes non fuerunt in tumultu .dere. iuris ignorancia, li. VI, et ibi nota per Dinum et per Glosam .1.q.IIII.& notandum et 38 di. in su. Item et quod plus est excusantur propter ignoranciam iuris positivi que quidem excusacio iuxta (*sic*) est in delictis ubi requiritur dolus ymo et ubi non ageretur de pena vita, et eciam in materia de lucro captando ignorancia iuris positivi excusat ubi periciores non possent consuli; multo, igitur, forcius in presenti materia, ubi dicte persone non possent periciores reperi- resbi non [f. 88/104^v] suspectos, a quibus possent consilium petere intelligendo de nostris, nam a suspectis non est querendum consilium, iuxta no. per Joannem Andream in capitulo notavit, super versu aliorum, de hiis que flunt a prelatis. Concludendum, itaque ad hoc cum Barto. in *Summa* sua quod ignorancia iuris excusat a peccato, si aliquis dubitan in aliquo casu peritos consuluit, a quibus tamen aliter habuit quam veritas se habeat. Hec Bart. in diccione *ignorancia*".

"Optime corroborantur omnia supradicta per expressam determinacionem antiqui et solemnipnis doctorum (*sic*), qui non solum simplices, sed eciam alios ignorantes, adherentes intruso (*corr: intrusum*) propter ignoranciam excusavit, in cuius casu non tam colorati scismatis, cuius verba sunt hec: 'Quid ergo dicemus de his qui secuti sunt octovianum (*sic?*)? Numquid predicti sunt et dampnati? Et quidem, qui ignorancia hoc fecerunt excusantur, et fuit ignorancia non iuris sed facti, ignorarunt enim quis eorum legitime fuisse electus, et hec ignorancia facti erat, quia ignorabant factum'. Hec Hug. (*afegit: in cap. discimus .XXIII.1.*)".

(Segueixen mitja pàgina i dos folis en blanc; el text que segueix es troba també als ff.59/75'-65/81^v d'aquest mateix manuscrit).

[f.91/107r] "Aliqui dicunt quod, non obstantibus supradictis, de hoc non debemus facere questionem, nam ubi est casus legis vel canonis, non est questio, scilicet in dubium disputacionis versanda .i. ancile .c. de Fur.; et nota Chi. in 1.I.C. de legi. Sed de hoc scilicet, quod ignorancia racionis vel simplicitas intellectus non excusat adherentes intruso, eciamsi credant se teneare veram partem catholice ecclesie, sunt expressi casus canonum; ergo, de hoc ulterius disputationi non debet. Casus vero expressus allegatur in .c. scisma versus *nec illud eis prodest*, ubi ostenditur quod non solum non excusantur, sed eciamsi propter ignoranciam vel simplicitatem magis scismatici fiunt; et eciamsi casus expressissimus reputatur in .c. relegentes .23.q.5 versus *nec eciamsi sine illius providencia*, ubi ostenditur quod non excusantur propterea quod apud se esse credant universalem ecclesiam; et per ista duo .c. aliqui dicunt se insolubiliter concludere contrarium asserentes".

"Que iura, ut a magnis viris et valde scientificis audivi, et in scriptis et apparatus solemnis doctorum antiquorum perlegi, nichil faciunt contra simplices supradictos. Et primo, quantum ad .c. scisma, probatur per contextum littere quod non loquatur contra simpliciter scismaticos, sed contra formatos hereticos. Et premisso prius quod tempore Pelagii, cuius sunt .c. scisma et .c. scisma et .c. relegentes, non fuit scisma tale, ut aliquis cum Pelagio contendet de papatu, ut clare patet in Guidona et aliis cronicis, sed fuerunt alique ecclesie separantes se a communione apostolice sedis, negantes eiusdem principatum, et contra fidem per ipsam determinatam aliquam temere credentes; contra quos, tanquam contra hereticos et scismaticos, scripsit papa Pelagius; isto itaque premisso, arguitur sic: *Littera ista Sed nec idem eis prodest* loquitur contra hereticos; sed predicti simplices non sunt heretici; ergo, ista littera non loquitur contra eos. Consequencia, nota. Maior probatur: Omnes qui contra apostolicam ecclesiam temere credunt non sunt simpliciter scismatici, sed sunt vere heretici. Sed illi contra quos loquitur .c. scisma contra apostolicam ecclesiam temere credunt, ergo eciamsi. Minor est littere. Maior est Augustinus (*sic!*), quem recitat sanctus Thomas, ut supra in presupositis. Nam scismaticus non credit contra apostolicam ecclesiam, ymo eadem credit, eadem colit, sed solo congregacionis delectatur decidio. Verba sunt Augustinus (*sic!*), ubi supra".

"Item, Pelagius probat determinationem suam propter auctoritatem Augustinus (*sic!*), qui Augustinus loquitur de talibus, de qualibus ipse locutus est. Sed auctoritas Augustinus (*sic!*) loquitur de hereticis; ergo sequitur quod contra tales loquatur Pelagius. Sed quod Augustinus loquitur de formatis hereticis, clare probat littera dum dicit quod temere credentes adversus auctoritatem illarum ecclesiarum quarum fides est a sede apostolica approbata immanissimum crimen scismatis [f.91/107v] a se propulsare non poterunt. Et ut predicte due rationes melius pateant, expediens videtur quod tota littera, que magis facit ad propositum, hic inseratur cum interlinearibus et doctorum expositionibus. Et tunc clare videbitur quod quamvis Hug. aliquando loquatur sub nomine scismatis, ipsumnet tamen non intellexit de simpliciter scismaticis, sed de formatis hereticis. Glossa vero ordinaria casum posuit de hereticis. Guido in *Rosario* expousit *partem*, id est, heresis. Sed ommissis istis, veniamus ad versum *sed nec illud*, ubi sequitur: *Eis prodest quod eos in eisdem litteris vel ignorancia (al marge, amb remissió aci)*: Glossa ordinaria: ignorancia enim iuris non excusat in articulis fidei, quos omnes scire tenentur. Et sic ex ista Glossa liquet quod ignorancia istorum erat (?) in articulis fidei, et ideo illos non excusat) *racionis vel simplicitate sui intellectus a nostra se communione suspendisse perhibetis; Idipsum enim maius est, propter quod scismatici sunt*. Glossa: vel potest dici prout littera sonat, quod magis scismatici sunt illi qui tantum per simplicitatem suam separantur ab ecclesia, quam sint illi qui propter subtilitatem aliquam errant; falsa enim subtilitas istos compellit, in qua non cadunt voluntarii, sed inviti; illos decipit voluntaria ignorancia. Et circa istum passum dicebat Hug(ucio) in casus posicione".

"Quarto loco, papa ostendit illos magis peccare, qui simplicitate scismati adheserunt, quam eos qui ex subtilitate ingenii quibusdam rationibus ad hoc inducti sunt, etc.; que verba recitat et sequitur dominus noster in tractatu *De Concilio*, per que eciamsi appareat id quod supra dixi, scilicet, quod si magis scismatici sunt, magis peccant, *quia non eos diversa seniendi iudicium, sed quedam apud se delata sibi tamen incognita metuentes, et contra apostolicam sedem temere credentes pessima dividit opinio*; Guido super vacua ratione .26.di.c.deinde; si enim erroris palpabilem rationem [*expuntuat: ignoranciam*] habuissent, minus peccassent., i.e. si quem forte, in fine. *Quod scisma specialiter esse beatus Augustinus denunciat dicens de talibus adversus auctoritatem illarum ecclesiarum eciamsi que ab apostolica sede epistolas accipere meruerunt teme-*

re credendo immanissimum crimen scismatis a se propulsare non potuerunt. Huguccio super verbo epistolas, id est, cōmendari meruerunt per epistolas ab apostolico, quod perseverarent in fide inter scismaticos. utnus? (Antonius?) di. In canonicis. Sunt enim quedam ecclesie quarum fides approbata est per epistolas sedis apostolice approbantes fidem earum. Si quis aliud credit quod talis ecclesia, scismaticus est. Hec Huguccio ad litteram. Idem, super verbo propulsare: 'Ac si dicat contra tales credere, scismaticus est'. Ecce quam manifestissime liquet quomodo iste doctor utitur isto nomine scismaticus, non quod quis contra fidem approbatam per apostolicam ecclesiam credit, hereticus est, quem ipse dicit scismaticum (*afegit al marge inferior, amb remissió ac/*: dicente ipsomet Hug. in cap. Hec est (*rep. est*) fides, quod quidquid aprobat romana ecclesia ab omnibus tenendum est, alioquin, qui non tenet, hereticus est. Hec ipse. Quomodo, igitur, dicetur simplex scismaticus qui tenet contra fidem per sedem apostolicam aprobataam ut tenebant illi de quibus loquitur Augustinus, per culis auctoritatem probat suam sentenciam papa Pelagius? Dicit igitur Huguccio: scismaticum est, id est, hereticum est), et sic facit papa Pelagius tam in isto .c. relegentes, ubi eclaim loquitur contra hereticos, ut patet per Bartholomeum Brixensem et alios, qui si erant heretici bene potuerunt vocari scismatici; ex quo [f.92/108^r] omnis hereticus est scismaticus; nominantur itaque nomine superiori et magis comuni, quod est nomen scisma, vel scismaticus, unde sequitur: est hereticus, ergo scismaticus; sed non convertitur".

"Preterea .c. scisma, vel loquitur contra easdem personas, vel contra diversas, ut patet ex contextu literae; si igitur contra easdem, vel erant heretice et consequenter scismatici, et sic habemus propositum, vel non erant heretice, sed tantum simpliciter scismatici. Et tunc sequitur: per glosam ordinariam Huguccio et Guido et alli doctores, qui intelligunt de hereticis non intellexerunt istud .c., quod dicere quidem non expedit".

"Preterea, et si contra istos omnes doctores libet contendere, silebit tamen contencio contra sanctum Thomam, qui in *Questione de malo*, tractatu de ignorancia, q.24, artlo. 8, dicit quod istud decretum intelligitur de ignorancia infidelitatis, nam secundum eum isti erant heretici, et sic eos ignoranca infidelitatis non excusat".

"Et si predicta non sufficient, si contra omnia tenere quis vellit, de quorum numero ego non sum, quod loquatur de simpliciter scismatico, probatur eclaim quod non intelligatur de istis; litera loquitur de ignorancia aggravante factum et augente peccatum. Sed isti simplices non habent talem ignoranciam; ergo, non loquitur contra ipsos; maior probatur, quoniam ista ignorancia facit eos magis scismaticos, ergo magis peccatores, ut supra probatum est; minor de se patet, nam ut puto, nullus fatebitur quod magis peccet simplex vetula adherendo intruso (*al marge, remissió ac/*: in presenti scismate, credendo eum verum Romanum pontificem) quam quidam scipientibus".

(*Hi ha galrebe mitja pàgina en blanc*).

[F.92/108^v] "Nunc restat dicendum breviter de pertinacia. Et si ostenderimus adherentibus intruso eum creditibus verum papam deesse pertinaciam, per consequens ostendemus eos non esse scismaticos; nam ut supra in presuppositis dictum est, intencio cum pertinacia perficiunt scismatis formam. Presupposito, igitur, quod ille Urbanus nominatus fuit Rome a cardinalibus per impressionem electus, et eius eleccio fuit per universas christianorum provincias per cardinalium autenticas literas publicata, et eclaim aliquibus familiaribus et amicis per secretas, in quibus litteris nulla fiebat mencio de impressione vel metu; qui Urbanus a tota christianitate receptus est ut papa indubius, et ut talis recipi debuit et pro tali teneri, donec de contrario, qui eum receperant, certi essent; nam quamvis supervenerit dubitacio post an ipsi teneant cum vero papa, nisi de certo scirent se tenere cum intruso, non videtur quod tute possunt ab eo recedere, de secun. nup.c. dominus, et de sen. Extra, Inquisitioni. Post certos autem menses, cardinales recesserunt a predicto Urbano, dicentes eum notorium esse intrusum; verum est, ut dicitur, quod non omnes cardinales eodem tramite procedebant; nam gallici volebant statim ad eleccionem procedere, ytalici petebant convocari concilium generale; idem, ut dicitur, flagitabant alamani et communiter omnes prelati ytalie, qui omnes inter materna ubera positi, determinacionem concilii expetebant, qui proculdubio dicente canone, repellendi non erant, quamvis in suo sensu abundant. Sed peccatis exigentibus, non fuerunt exauditi clamores petencium concilium, et, ut audio, illo principalissimo fundamento, quoniam simplici assercioni cardinalium credendum est; ex quorum assercionibus clare colligitur impressionem fuisse notoriam, quamvis in casus positione magna est diversitas inter gallos et ytalicos; gallici autem processerunt ad eleccionem Cle-

mentis, cui adhesit Gallia et alia regna; sed maior pars christianitatis noluit recedere ab Urbano, iniustum esse allegans quod cardinalibus contraria asserentibus fides debeat adhiberi; nam, si hoc esset verum, sequeretur quod quociens vellent variare possent papam deicere, cuius deiectionem sibi tantum dominus reservabit (*sic!*), quamvis eleccionem eisdem comiserit. Alia autem tangencia factum in multis libris et tractatibus sunt expressa, que hic de presenti non expedit replicare. Unum est quod dico, salvo meliori iudicio: negantes tunc temporis, antequam ecclesia scinderetur, viam concilii, arguit temeraria fides mea; nam a magnis audivi quod si concilium non negassent, scisma non viguisse. Et in primis ad istam rationem michi cupio satisfieri: 'Dominini cardinales, vos dicitis impressionem fuisse notoriam, et ideo vultis procedere ad eleccionem secundi; nos autem, tales, primates, archiepiscopi, et episcopi, etc., volumus probare universalis ecclesie per vestra dicta et scripta et per testes et [f.93/109^v] probaciones alias, luce clariiores, impressionem non fuisse tamquam, que eleccionem viciet (*al marge, remissió ac!*): Item, quod postquam cessavit omnis impressio, Urbanus fuit iterum reelectus), et ideo vos requirimus ne scisma in dei ecclesia faciatis; et petimus quod congregate ecclesia; nam parati sumus cauta sollicitudine querere veritatem et ab istius obediencia quem vos nobis dedistis pro vero Romano pontifice, statim recedere postquam constituerit intrusum esse'.

"Huic rationi et requisitioni, quod cardinales bene satisfecerint, actenus non inveni dicentem".

"Ut igitur predictis deesse pertinacia(m) ostendamus, principium epistole Augustinus (*sic!*) ad Glorium et alios episcopos donatistas in memoriam revocemus. Sciendum est autem Glorium et illos, quibus scribit Augustinus, a communione ecclesiastica fuisse separatos; quia tamen suam sentenciam falsam et perversam, quamvis a fide deviam, non defendebant cum pertinacia, eos Augustinus dicit non esse hereticos, ymo nominat fratres dilectos, dicens: 'Dominis dilectissimis et merito predicandis fratribus Glorio, Eleusio, Felicibus, Gramatico et ceteris, quibus hoc gratum est, Augustinus. Dixit quidem apostolus Paulus, 'hereticum hominem, post *lespi d'una paraula en blanc, tant ac/ com al f. 64/80*', a Tit. 3,10, d'on prové questa citació, hi ha: unam et secundam) correpcionem devita, sciens quia subversus est huiusmodi et peccat, a semetipso dampnatus'. Sed qui sentenciam suam, quamvis falsam ac perversam, nulla pertinaci (*al marge, remissió ac!*): licet ergo teneat aliquis ea que sunt contra fidem, dummodo paratus sit corrigi, non est habendus hereticus, ut s.e. scisma in principio, glo. ordin.: ex qua eciam liquet quod .c. scisma loquitur de hereticis) animositate defendant, presertim quam non audacia sue presumptionis peperit, sed a seductis ac in errorem lapsi parentibus accepérunt; querunt autem tanta sollicitudine veritatem corrigi parati cum invenerint, nequaquam sunt inter hereticos deputandi. Tales ergo, si vos non esse crederem, nullas fortasse vobis litteras mitterem", etc. Et ponitur transsumptive 24.q.3. dixit apostolus. Cum igitur isti adherentes intruso, opinionem suam, quamvis falsam ac perversam, nulla pertinaci animositate deffrēderint, quam opinionem audacia sue presumptionis non peperit, sed a veris cardinalibus diu in illa simulacione durantibus accepterunt, corrigi se affirmantes paratos per determinacionem concilii generalis, nequaquam videntur inter scismaticos deputandi; nam quomodo sibi adest pertinacia, que est ex irrationabili et inflexibili mentis obstinatione maioribus nolle cedere? Et quomodo dici poterunt pertinaces, hoc est, impudenter tenaces, duri, irrevocabiles, indociles, obstinati, qui cum tanto desiderio petebant ecclesiam congregari et ab illa discere quid eos agere oportet, nisi dicamus eos ideo pertinaces quia simplici verbo cardinalium [f.93/109^v] non credebant. Et si hoc verum est, pertinaces eciam illi videntur, qui cardinalibus a sanctissimo domino nostro recendentibus et sibi obedienciam subtrahentibus et eum hostiliter obsidentibus, fidem non adhibuerunt. Et si dicatur quod est casus valde dissimilis, certe fateor penitus dissimilem esse casum, sed ex eo constat fere totum collegium, uno vel duobus demptis, contra suum dominum verum papam falsissima predicasse mendacia, et non semel tantum sed bis, proch dolor, a brevi tempore citra. Dico, igitur, quod illi qui non interfuerunt Romano tumultui, precipue longe distantes populi, non ideo videntur pertinaces quod solo verbo cardinalium contraria affirmancium credere noluerunt, et ex eo eciam excusari magis videntur quod plures cardinales nostri temporis variarunt, dominum nostrum sanctissimum aliquociens predicando virtuosissimum, et statim hereticum, et post revocando suas blasphemias et finaliter iterum redeundo ad illas. Non itaque videbatur iniustum, si universale concilium peteretur, potissimum cum galici manifestissime niterentur iure hereditario possidere papatum".

"Preterea, etsi fateamur ad collegium cardinalium expectare eleccionem summi pontificis (*al marge, remissió ac!*: celebrare et illam) christiano populo nunciare, non tamen fatemur

quod si cardinales dupllicem eleccionem de duabus personis fecerint, ad ipsos pertineat que illarum fuerit canonica declarare; nam alias in propria causa ius dicerent, quod improbat a iure; et ideo, necessaria videbatur convocatio universalis ecclesie, quod per nos fuit refutatum, ut superius dictum est”.

“Predictis rationibus a principio iustum causam habentes obediendi Urbano, ut quia credebant secundum litteras cardinalium eum electum canonice, impressionem autem penitus ignorabant, et ab eius obedientia non recedentes propter (*al marge, remissió aci*: iuxta et nonne VIII.q.III) dubiam suspicionem, ut quia de sufficienti impressione (*al marge, remissió aci*: et iuris decisione propter diversitatem casuum et diversas opiniones doctorum) plenam non potuerunt habere noticiam, excusari videntur. Sed prudencius videtur ut episcopos et prelatos alios, qui secundum Cipriani unitatem ecclesie debent pre omnibus conservare (*al marge, remissió aci*: iuxta .c. loquitur, .XXIII.q.I ibi quam unitatem etc.), negligencie non dicamus expertes. Quidquid tamen sit de eis, non videtur quod aliis laicis post principes possit pertinacia imputari per ea que superius dicta sunt. Et eciam per conformitatem militantis ecclesie ad ecclesiam triumphantem militamentum ecclesiam exemplatam, ut pulcre eciam testatur Bernardus *De consideratione c. (el ms. diu "pbt", amb ratilla d'abreviatura damunt totes tres lletres; en realitat és: pars III, cap. IV, tal com el lector pot veure a ML 182, col. 768)* [f.94/110^r] tractans de forma ecclesie militantis, inquiens in hunc modum: “ne vitem reputes formam hanc, que in terris est, exemplar habet de celo; nec enim filius potest facere quicquam, nisi que viderit patrem facientem, presertim cum ei sub moysi nomine dictum sit: ‘Vide, omnia facias secundum exemplar quod tibi in monte monstratum est’; viderat hoc qui dicebat: ‘Vidi civitatem sanctam, Iherusalem novam, descendenterem de celo a deo’” (*al marge, remissió aci*: et que ibi pulcherrime subiunguntur). Cum, itaque, constet ecclesie militanti quod revelaciones in ecclesia triumphantи veniunt de superioribus ad medios, et de mediis ad infimos, ut idem testatur Bernardus libro .V., ubi tractat de ordinibus angelorum, sic eciam communicatio sue doctrine provenire deberet a summis ad medios et a mediis ad infimos, circa agenda et credenda, maxime in hiis que sunt de necessitate salutis. Infimi, igitur, qui sunt simplices recipiunt doctrinam a mediis et superioribus, iusta (*sic*) illud job .I.: ‘Boves arabant et asine pascebantur iuxta eos’; que verba ad istud propositum exponit Gregorius in *Moralibus* et eciam allegat sanctus Thomas 2^a 2^e, q.2^a art.6; et licet aliqui maiores deficiant articula fidei, non preiudicat fidei simplicium, qui rectam fidem eos habere credunt, nam ipsi non habent fidem implicitam in fide maiorum, nisi quatenus maiores adherent doctrine divine; unde apostolus dicit .I. ad Cor.4°: ‘ymitatores mei estote sicut et ego christi’; ut ibidem dicit sanctus Thomas, in secundo, ad ultimum. Ex quibus concluditur quod si error maiorum in fide non preiudicat minoribus (*al marge, remissió aci*: ut ubi supra tradit clarissime sanctus Thomas), multo minus preiudicabit in scismate. Infertur eciam quod in predictis minoribus non potest argui pertinacia, cum ab illis recipient doctrinam, a quibus tenentur, ex bona ordinacione ecclesie; et quod talem doctrinam audiendo et sequendo eciam mereantur propter obedientie bonum, ut superius dictum fuit. Ex quibus eciam liquet quod ipsi ecclesiam particularem non intendunt constituere nec universalem impugnare, sed ei firmiter adherere, et sic concluditur eos non esse scismaticos”.

“Ex superius dictis colligi potest illos de quibus supra, scismaticos non esse formaliter”.

“Et nunc videndum restat si secundum iura divina pariter et humana non possunt iudicari scismatici, an per processus apostolicos scismatici iudicentur; et superius ego me obtuli probatum quod si constaret eos non esse realiter scismaticos, liquido apareret ecclesiam militamentum eos tales iudicare non posse. Cuius racio est inter alias, quia scisma est mortale peccatum, et maximum inter omnia peccata que committuntur in proximum, oppositum utique caritati, ut dicit sanctus Thomas ubi supra (*al marge, amb remissió aci*: scilicet, 2^a 2^e, q.39, art. 2° in responsione ad ultimum). Cum igitur papa non possit ab aliquo tollere caritatem, sequitur quod non potest causare vel inducere crimen scismatis in alicuius voluntate. Item, quia scisma culpa est, non pena; in culpam autem, cum sit voluntaria, nullus potest labi invitus, quia sic iam non esset culpa”.

30.- [*Notulea plures*] F.96/112^r-97/113^v. *Inc.*, f.96/112^r: Quod omnes adherentes intruso non puniantur sicut ipse; textus in capite didicimus .XXIII. qui prope finem... *Expl.*, f. 97/113^v: ... in prima et secunda sunt boni et mali; in tercia, boni tantum, h. ingui.r.c.recurret.

31.- [*Litterae auctoris incipientis 'lhs'*] F. 98/114^{r-v}. *Inc.*: “Ihs. Iam in Morella recollo me dixisse sanctitati vestre presentem questionem michi esse tam dubiam quod ad nullam parcium

propter parvitatem mei iudicij poteram inclinari, nisi per unicum medium tantum, scilicet per vestre sanctitatis sentencias in cena domini prolatas et interpretationem vestre beatitudinis super illas; nam sicut quod papa aprobat non licet aliis reprobare, in illo notando(?) .c. *Hec est fides*, sic nec quod ipse reprobat aliis erit licitum aprobare, in cap. veniam .XXXV.q.IX, et tex-tus eciām (*rat/lat*: singularis) sancti petri in .c. Si inimicus .XCIII.di. Cum igitur istos (*expunctat*: vestros) vestre sanctitatis conspiciat inimicos et per vestras sentencias tanquam scismaticos condempnatos, necesse est michi illos reputare scismaticos, nec de iustificatione sentencie de-beo dubitare, nam (*afegit damunt*: apostolice) sedis sentencia tanta semper consilii moderacione co(n)cipitur, tanta paciencie maturitate decoquitor(?), tantaque deliberacionis gravitate profer-tur, quod nec emendari necessarium ducat, ut in cap. Apostolice .XXXV.q.IX.

"Et quod est forcius, quamvis scirem determinacionem vestram opinionibus aliorum omnium discordare, eidem (*afegit*: starem quia eidem) standum est in hiis que expresse catholice fidei non repugnant .XII.di., c.I. et XXV.q.I. (*rat/lat*: quia) sunt quidam cum ibi notatur quia sententie apostolici, id est pape, standum est pocius quam sententie omnium episcoporum, ut notatur .III.d. a.III., istius glosa .I.; unde, si totus mundus sentiret in aliquo negocio contra papam, videtur quod sententie pape standum est, ut No.IX.q.III.c.Nemo, glosa ultima. Ad pre-dicta optime faciunt notata per Joannem Andream in Novella, in cap. Significasti, super verbo *robur*; et ex manifesta ratione colligitur vestra(?), cum plenitudo potestatis iurisdictionis et pre-heminencie maior sit in papa quam in tote residua militanti ecclesia; consequenter infertur quod sententia maioris auctoritatis semper debeat prevalere; nam etsi preheminen-cia ac potestatis plenitudinem, quam solus papa cum clave iurisdictionis immediate a deo recipit, velut caput (*sic*) diffundit in cetera membra ecclesie militantis, eadem tamen preheminen-cia et plenitudo et maior (*afegit*: certe?) quam diffundat, manet semper generaliter apud ipsum (*afegit*: quia illi in partem sunt vocati sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis .II.q.VI.c. qui se scit). Conclusio est Petri de Palude, Alvari Ispani, Augustini de Ancona, posita eciām per sanctitatem vestram in tractatu *De concilio generali*".

"Hiis et similibus argumentis inducor ut determinacionem vestre sanctitatis in quantumcum-que dubius cum omni reverencia debeam venerari et eidem adherere perpetuo".

"Post hec, beatissime pater, scio manifestissime quod sanctitas vestra in presenti materia plura novit in facto et in iure quam persona vivens et iungo(?) nostre sciencie ut vere credo vestre conscientiam, et supplico, nec michi ad adulacionem reputetur, quia teste deo non propte-rea dico; credo firmiter quod sanctitas vestra purissimo zelo fidel catholice inducatur ad conce-dendum que concessit et ad negandum que negavit; nam quis, nisi ex mera malitia potest presu-mere quod propter ambitionem dominandi sanctitas vestra (*afegit*: iam in senio constituta) ali-iquid faciet, cum manifestum sit eandem sanctitatem in etate iuniori magis repugnasse quam om-nes suos predecessores post Gregorium ne reciperet ecclesie principatum".

[f.98/114v] "Et ideo, pater sanctissime, vestre sanctitatis determinacionem amplector, nam si mea confessio apostolatus vestri iudicio comprobatur, quicumque me culpare voluerit, se imperitum aut malivolum vel eciām non catholicum sed hereticum comprobabit; verba sunt sancti Jeronimi, in allegato capitulo *Hec est fides*".

"Tamen, quoniam placet vestre beatitudini sancte, ut unusquisque dicat dubia sua et in vestro conspectu veritas (ms: veretas) sepius exagitata magis splendescat in lucem, et eciām ut satisfaciem conscientie mee, virtute sacramenti, dicam illa que in presenti questione pro parte contraria me constituunt in perplexo".

32.- [*Dubia et exceptions adversus concilium Constantiense*] F. 99/115r-101/117r. Inc., f. 99/115^r: Quia in concilio universalis possent duo contendentes de papatu seu ipsorum alter vel eciām ipsorum sequaces...Expl., f. 101/117^r: ... quasi per totum et poterunt dicere racionabi-liter: inimici nostri sint iudices, etc.

33.- [*Utrum in presentis scismatis divisone aliqui veri scismatici ab ecclesia censeantur*] F. 103/119^{r-v}. Inc.: Ad quod dubium et ad alia sequentia, nolle nisi audiendo et aliorum dicta legendo informari, set de... Expl.: ... poterant scire et inquirere veritatem, et expresse recusave-runt nolentes scire ut bene agerent.

34.- [*Quod sequentes Urbanum VI et eiusdem successores sunt scismatici*] F. 106/122r-108/124v. Inc., f.106/122r: Aliqui de quibus videtur mirandum volunt assērere quod illi qui te-nuerunt semper obedienciam ab urbano... Expl., f.108/124v: ... nec dando operam, ymo refu-tando quod per concilium generale veritas videretur et ecclesia uniretur.

35.- MAGISTER IULIANUS [de Loba?]: *[Dubia et conclusiones de schismaticis]* F. 122/138^r-122/138^v. *Inc.*, f.112/128^r: Queritur utrum simplices layci, ac eciam clerici, an religiosi illiterati in terra scismaticorum degentes, quibus non... *Expl.*, f.122/138^v: ...ad omnia alia dubia respondetur negative.

L'atribució a aquest, no més especificat mestre Julià, consta al f.116/132^r; el text dels dos darrers folis ha estat publicat per H. Finke, ACC, III, p.491-3.

36.- DOMINUS THOLOSANUS [PETRUS RABAT]. *[Duo dubia discussa in concilio Perpinianus]* 1409. F.123/139^r-133/149^r. *Inc.*, f. 123/139^r: Pater sancte, salva semper determinacione sanctitatis vestre, in presenti consilio duo dubia principaliter videntur fuisse discussa... *Expl.*, f.133/149^r: ... et ut tali super vocacione illa scribebant. Iudicet deus et mundus, sicut alias se-
pissime scriptum et allegatum fuit.

L'atribució es basa en f. 133^r. La lletra és idèntica a la de la peça núm. 38; també el tema, amb la diferència que aquell text sembla anterior al concili de Perpinyà, i aquest, posterior.

37.- [PETRUS FONSECA, CARDINALIS SANCTI ANGELI]: *[De communicatione cum scismaticis]* F. 137/153-144/160^r. *Inc.*, f. 137/153^r: Quod ius divinum vel natura criminis scismatis non importat intolleranciam quominus licet catholicis comunicare cum scismaticis eciam in actu eleccionis, sed tantum intolleranciam facit ecclesiastica censura... *Expl.*, f. 144/160^r: ... et sine quocumque scrupulo conscientie cum ipsis poterimus procedere ad elligendum, etc.

L'atribució es basa en el fet que aquest text és una redacció primera del que es troba al final d'aquest volum (núm. 48), el colofó del qual fa l'atribució explícita, tal com el lector pot veure al lloc corresponent.

38.- [PETRUS RABAT, CARDENAL DE TOLOSA]: *[De duabus questionibus potioribus in concilio Perpinianus]* 1408? F.145/161^r-146/162^v. *Inc.*, f. 145/161^r: Quoniam in concilio generali, Christo duce de proximo celebrando, post divini nominis et gracie invocationem, etc., de duobus principaliter est agendum... *Expl.*, f.146/162^r: ...Octavo, ut aliqui ad hoc electi post utriusque mortem possint habilitare collegia quoad necessaria ad unionem ecclesie, ab utroque comissione.

Cfr. nota al final del núm. 36.

39.- *[De ratione agendi ad extinctionem scismatis]* F. 149/165^{r-v}. *Inc.* "Ihs. Sancti Spiritus asit nobis gratia. Amen.

"Primo, secundum quod fuit sine aliqua esitacione conclusum in Morella, inter dominum nostrum et iohannem intrusum pisanium est videntur de iusticia per viam nocionalem (*afegit*: iurisdiccionis), etc., et eciam inter supradictos et gregorium intrusum; quia factum pisanium est questio preiudicialis, quia si valuit (*afegit*: factum pisanium) Joannes remaneret et alii iam iudicati essent; si vero factum pisanium non valuit, restaret solum inter dominum nostrum et gregorium per viam renunciationis et omnes alias vias possibles, quod nobis daretur unio vera in ecclesia sancta dei. Et iste viderentur vie breviores et faciliores et iuridice et sine dubitatione scismatis (*afegit*: vel erroris) pro vera unione ecclesie consequenda, secundum quod ibi in Morella fuit satis particulariter apuntatum".

"Set quia forte, ut aliqui vellent, nollentes scire quod de necessitate salutis tenentur sive ut bene agerent, ymo pocius volentes occultare veritatem (*afegit*: quam sciunt) in magnum periculum animarum suarum et aliarum vellent forte concludere in concillabolo (*sic*) (*ratlat*: pisano) constancensi, quod omnes tres contendentes renunciantur (*afegit al marge*: simpliciter et nude); et super ista conclusione illa congregacio requereret dominum nostrum et omnes principes et alios obediencie sue, videretur quod dominus noster et omnes (*ratlat*: offerentes; *afegit damunt*: supradicti principes et alii sibi obbedientes), vias in primo capitulo tactas deberent offerre et sustinere de iure et de facto et eciam offerre (*ratlat*: quod) convencionem (*afegit*: quod) quilibet contendendum conveniret in finibus obediencie, in locis convenientibus et prope, cum securitatibus possibilibus et opportunis (*afegit al marge*: offerentes eciam dum ibi es-
sent (*ratlat*: omnes vias), nedum istas vias set omnes alias racionabiles, necessarias et opportu-
nas). Et cum hoc credo sine dubio (*afegit*: si) dominus noster et omnes principes et obedi-
entes sibi (*afegit al marge*: cum omnimoda diligentia) se faciendo forties de iure, et de facto defendere velle illam conclusionem, credo quod totus mundus reduceretur ad istam oppinionem tan-
quam veram et catholicam, meliorem, breviorem et securiorem (*ratlat*: et esset considerandum
per omnes quantum meritum de hoc apud deum haberemus). Et (*afegit al marge*: sine aliqua es-
sitacione) confidendo in (*ratlat*: eius) adiutorio dei (*ratlat*: magis quam), qui non in multitu-

dine set in iusticia et veritate suos consuevit facere victores (*afegit*: esset considerandum) eciam quantam gloriam apud deum et homines omnes consequeremur, specialiter nacio Ispanorum, et specialius (*retulat*: dominus) illustri-[f.149/165^V]-ssimus dominus rex Aragonum et subditi sui. Cum ex hoc efficieremur beati (*al marge*: consequendo que oculus non vidit, nec aures (*sic*) audivit, nec in cor hominis ascendit, etc.) si auderemus sustinere persecucionem propter iusticiam et si ne dubio obtineremus oppinionem nostram et haberemus veram et indubitatem (*expunctuat*: opinionem) unionem, cum sic Christus rogavit pro ecclesia; ideo non potest deficere fides ipsius, si cut ad propositum archidiaconus in .c. a recta .XXIII.q.I, recitat dictum beati illari, dicentis: 'Proprium ecclesie solet esse ut tunc vincat cum leditur, tunc intelligat, cum arguitur, tunc secura sit, cum superata videtur; arca enim, per quam ecclesia dei significatur, inundacionibus concura, elevata est in sublime; quia confidimus quod ille qui post nubilum dat serenum, inclitam sponsam suam succendentibus turbacionib[us] fluctibus agitatam, oculo clemenciori ex alto respicit, non ferens eam in sui nominis iniuriant diuicius inculcari'; et dicit Joannes Os Aureum 'Non scesat (*sic*) inpugnari ecclesia, non cesat insidias pati, set in nomine christi semper supererat, semper vincit, et quantum alii insidiantur, tantum ista dilatatur, et fluctus quidem illuduntur, set fundamentum, quod supra petram est, non quasatur'; et hoc ipse dicit in omelia *Muliere tempestatis* etc., in principio, ubi eciam subdit: 'qui inpugnat, seipsum dissolvit et fatigat, ecclesiam autem forciorem reddit'".

40.- [*Disputatio scholaris de casu quodam hereditatis*] F. 151/167^V-156/171^V. *Inc.*, f.151/167^V: Questio disputata per venerabilem proponentem vestris fuit reverencis elegantissime recitata sub verborum... *Expl.*, f. 156/171^V: ...partem negativam questionis michi eligo, scilicet, quod iure novo testamentum nullum dici non possit nec pro bonorum possessione contra tabulas irritari.

Es pot tractar d'un exercici escolar de l'antic Estudi General de Lleida? Al f. 152^r diu que hi assistia "regalis prosapia, Johannes de Pratis".

41.- [*Donacio scuti maioris domus in alterorum non deprelit?*] F.158/174^r. *Inc.*: Humana propaginis rerum exordiis, terrarum principes... *Expl.*:... et inter nostros nobiles aggregamus in perpetuam sui nominis gloriam et decorem. Dat. etc.

Sembla un formulari general de concessió de les armes dels Luna als servidors de Benet XIII.

42.- [*De quaestione preludiali ad solucionem scismatis*] F. 159/175^r-160/176^V. *Inc.*, f. 159/175^r: Jhs. Sti. Spiritus asit nobis gracia. Amen. Quia questio johannis videtur preludialis, primo videtur de ea agendum .c. exhibita de iudic, et .c.I. de ordine congui(?) cirqua. *Expl.*, f. 160/176^V: ... ex parte iurisdiccionis legitime et sicut voluntas eciam et factum non contradicunt, ymo concordat et communiter reputatur impossibile quod isti... (*truncat*).

Publicat per H. Finke, ACC, I, 320-3. Cfr. també núm. 39.

43.- [*Littere auctoris Incipientis 'Ihs' ad Benedictum XIII*] F. 161/277^{r-v}. *Inc.*: Jhs. Sancti Spiritus asit nobis gracia. Amen. Beatissime pater. Zelus fidei, etsi non ita fervens sicut veille, quo arstringor et sum obligatus deo, universali ecclesie et vestre sanctitati... *Expl.*: ...tunc super aliis viis eciam presentaretur bulla taliter quod ex hoc ostenderetur revera voluntas.

44.- [*Auctoritates de schismate*] F. 163/179^r. *Inc.*: Audite quid in quodam opere suo preclarissimus doctor dicat ecclesie; ait enim quod, si nullo modo recte potest dici ecclesia in qua scisma est... *Expl.*: zelus penitenciam quod que sibi iudicata fuerit agat et legitimum suum coniugium habere permittatur.

45.- [*Oblata Constantientium via unionis*] F. 165/181^r-166/182^r. *Inc.*, f.165/181^r: Ante omnia, per serenissimum principem dominum imperatorem congregentur in Constança (*sic*) simul cum legatis et... *Expl.*, f. 166/182^r: ...et sic essent .XXIIII^or. electores dumtaxat, de quibus nulla nacio seu obbedientia, ut videtur, conqueri posset.

46.- [*Invectiva contra Benedictum XIII tempore subtractionis obedientiae*] 1416. F.167/-183^r-170/186^V. *Inc.*, f.167/183^r: Ihs. Nunquid qui multa loquitur non eciam audiet aut vir verbosus iustificabitur? Tibi soli tacebunt homines... *Expl.*, f. 170/186^V: sacrorum canonum sive sanctorum patrum, decretorum; 3°, legum sacratissimarum a gloriosissimis principibus sanctarum (*sic*).

Publicada per H. Finke, ACC, III, 545-551, però només fins al final del f. 186^r.

47.- [*Responsum trium cardinalium manentium Paniscole cum Benedicto XIII convocationi concilii Constantiensis*] 1416 F. 178-175/194^V-191^r-177/193^V. *Inc.*, f.178/194^V: Ihs (segueix

línia en blanc per als noms) miseracione divina sacrosancte romane ecclesie cardinales cum sanctissimo in christo patre et beatissimo domino domino nostro, clementissimo papa benedicto XIII Paniscole residentes... *Expl.*, f.177/193^V: ...eosque venientes, stantes, tractantes et concludentes nullius secularis potestatis metus exterreat.

Publicada per H. Finke, ACC,III,559-568.

48.- [PETRUS FONSECA, CARDINALIS SANCTI ANGELI]: [*Textus alter et emendatus De communicatione cum scismaticis*] F.181/197^T-188/204^V. Tant l'íncipit com l'èxplet són idèntics als del núm. 37 d'aquest mateix manuscrit. En canvi, s'ho val de copiar el colofó, del f. 188/204^V: "Premissa subiecta sint correccions cuiuslibet melius sencientis, que succincte sat et inepte scripta sunt per me, petrum de fonseca, inter legum doctores minimum, sancte Romane ecclesie indignissimum diachonum cardinalem dictum sancti angelii, que (i)deo scripsi ut, quantum deus michi dare dignatur, hostenderem quod participare cum scismaticis vel alii non obedientibus domino nostro sanctissimo pape benedicto XIII° eciam in actibus iurisdiccionis ad unitatem desideratissimam consequendam non sit prohibitum ut multis videbatur, ymmo possibile, facile et expediens et, stantibus terminis, necessarium ut michi videtur".

Vat., Pal. lat., 701

Regest d'actes imperials de Segimon, on es troben les dues peces següents, que fan al nostre tema:

1.- [*Littera imperatoris Sigismundi, Romanorum regis, ad Ferdinandum, regem Aragonum, ipsi nuncians iter sibi suscipendum versus Niciam*] 1415. F. 203^V-204^T. *Inc.*: Sigismundus... Notum facimus tenore presencium quibus expedit universum, ad certitudinem presencium... *Expl.*: ...supplendo omnem defectum, si quis admissus vel obmissus fuerit in premissis.

2.- [*Instrumentum iuramenti facti ab imperatore Sigismundo ambaxiatoribus regis Aragonum, de itinere versus Niciam suscipiendo*] 1415. F. 204^T-205^V. *Inc.*: Sigismundus... Vestrum cuilibet notum facimus per presentes quod nos... *Expl.*: ...iuxta capituli preinserti continentiam ac tenorem. Actum...

Els ambaixadors són el bisbe de Zamora, Diego Gómez de Fuensalida, Joan d'Íxar i Pere de Falcs; sembla que aquest document conté el pacte del 8.III.1415, relatiu a les vistes de Niça i a les seguretats del camí; H. Finke, ACC,III,p.345 sembla considerar-lo perdut.